

62451

субст

ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ

1933

~~1932~~

ІТИКО-ЕКОНОМІЧН.
ЖУРНАЛ

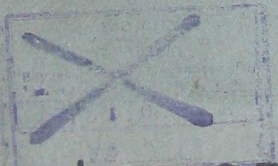
№

11-12

ЛИСТОПАД-ГРУДЕНЬ

К ВИДАННЯ
СЬОМИЙ

1930

ВИД-ТВО ГОСПОДАРСТВО
УКРАЇНИ ХАРКІВ

Ціна 2 карб.

V.N. Karazin Kharkiv National University

00312035

Смлен видання: Харків, Буд. Держпромисловости, корпус В.
Вид-во „ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ“

ДЕРЖВИДАВНИЦТВО „ГОСПОДАРСТВО УКР.
ПРИ ДЕРЖПЛЯНІ УСРР

ЩОМІСЯЧНИЙ ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЖУРНАЛ

**„ГОСПОДАРСТВО
УКРАЇНИ“**

7-й РІК
ВИДАННЯ

7-й
ВИДАННЯ

За редактуванням ДУДНИКА А. М. (голова редколегії),
БІЛАША Т. И., ГУРЕВИЧА М. Б., КЯЧИНСЬКОГО
В. М., КРАМЕРА С. М., ЛІБЕРМАН Е. С., МИШКІСА В. С.,
НАУМОВА Д. Б., СОКОЛІНА Я. А. та ТУНА Я. А.

Зав. редакцією КАПЛАН Д. А.

В ЖУРНАЛІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ

Авдиенко М. А., Акуленко В. П., Альтерман А. Я., Айнгорн М. Я., проф.
Бак І. С., Болтенгаген Л. К., Введенський В. Я., Весов Я. Р. (Берлін),
Виноградський Н. Н., Відкуп А. Б., Вольф М. М., Акад. Воблій К. І.
Винник Ф., Генес Л. Г., Геняїн А. Б., Георгієвський Г. Ф., Гінзбург А. М.
Гринько Г. Ф., проф. Гуревич М. Б., Гуцуляк С. Ю., проф. Дуани
А. М., Дунаєвський Ф. Р., Ефімов-Малтапар Н. Г., Звоницький А. С.
Канарський С. М., Капітановський Н. С., Каплан Д. А., проф. Каплан
С. І., Канторович В. Я., Кастелянський Е. І., Качинський В. М., проф.
Клопотов К. Н., Коломойцев П. І., Крамер С. М., Кризов Л. В., Купер-
ман Я. М., Куперман О. М., проф. Ладиженський А. М., Лебединський
І. В., Ліберман Е. С., Мазлах С. М., Мишкіс В. С., Наумов Д. Б., Наумов
Н. И., проф. Несмелов Ф. Я., Попов Н. С., Полоцький А. А.,
Пробст А. Е., проф. Раєвський А. А., проф. Ратнер С. Д., Рекіс А. А.,
Сігал Б. В., проф. Сиявський А. С., Смирнов Д. М., проф. Соболев М. Н.,
Соколін Я. А., Тремль Г. А., Тун Я. А., проф. Фомін П. І., проф. Фрей
Л. І., Футор'ян А., Хайцер П., Хейфец Л. М., Хіменко М., Цукернік А.,
Е. О., Шафаренко І. А. (Берлін), Шмідт А. К., проф. Шор А. С., проф.
Яснопольський Л. М. та інші

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ Й ВИДАВНИЦТВА:

Харків, будинок Держпромисловости.

Телефони: 5-69 (автомат) й 17-61 (ніський)

5869

ПРОЛЕТАРІ

ПРОЛЕТАРІ ВСІХ КРАЇН, ЄДНАЙТЕСЯ

ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ

1933
ЩОМІСЯЧНИЙ
ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЖУРНАЛ

1933

№ 11-12

ЛИСТОПАД-ГРУДЕНЬ

РІК ВИДАННЯ 7-й

ВИДАВНИЦТВО „ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ“
ХАРКІВ — 1930

Бібліографічний опис цього видання
зміщено в „Літописі Українського Другу”,
„Картковому резервуарі” та інших по-
пулярних Української Книжкової Палати

Укрполіграфоб'єднання
Третя Друк ім. Фрунзе
Харків, Донець-Захарж., 6
Укрголовліт 79-жб
Зам. 72. Прим. 1700.

З М І С Т

I. Статті

	Стор.
С. Крамер. Українська промисловість в 1931 г.	5—15
В. Березіков. План дальшого соціалістичного наступу в сільському господарстві	16—27
В. Акуленко. Капітальне будівництво України на 1931 рік	28—39
М. Шафир. Фінансовий план на 1931 р.	40—48

II. Нариси і замітки

Е. Кастелянський. До питання про втрати у тракторному господарстві	49—58
А. Генесін. Організація постачання промисловості	58—68
А. Хейфец. Машинобудівництво у нас і на Заході	69—81
Б. Ігумнов. До питання криголамної кампанії на Озівському морі	81—90
М. Гурович. Споживча кооперація на сировинних ринках та в експорті України	91—101

III. Економічне життя закордон. країн'

І. Шафаренко. На шляху до аграрного блоку наддунайських та надбалтицьких країн	102—112
--	---------

IV. По районах

Проф. Е. Кельман. На шляхах науково-дослідчої роботи Всеукр. Інституту торгівлі	113—120
М. Дубільт. Одеська шетинна фабрика	120—125

V. Економіка і статистика

А. Сатуновський. Бюджетовий індекс для робітників України за 1927-28—1929-30 рр.	126—147
--	---------

VI. Критика і бібліографія

Проф. І. Бак. Lomann. Der Wirtschaftsplan	148—153
А. Уліцький. Хемічна промисловість у Німеччині	153—164

С. Крамер

Промышленность Украины в 1931 г.

Предварительные замечания

Украинская промышленность, как и вся промышленность Союза, являет собой многотысячную массу крупных, средних и мелких заведений, изрезанную вдоль и поперек сложной сетью отраслевых и организационных линий. Если отраслевые линии напоминают собой более или менее прямые и четкие параллели и имеют свою определенную классификацию, то наслоившаяся на них сверху и постоянно преобразующаяся сеть извилистых организационных линий эту четкость параллелей в ряде случаев сильно затушевывает. На протяжении последних 1—2 лет сотни заведений неоднократно изменяли свое организационное положение, переходя из республиканской в союзную промышленность, из местной в республиканскую, из кооперативной в местную и т. д. Сотни и тысячи заведений впервые включались в систему централизованного учета и планирования — весь этот молекулярный процесс движений и перемещения продолжается и поныне с достаточной интенсивностью на „окраинах“, так сказать, промышленности, где расположена подавляющая по своей численности масса средних и мелких заведений второстепенных по своему теперешнему народно-хозяйственному значению отраслей.

Стягивание многочисленных организационных нитей в более или менее прочные узлы в виде реорганизованных трестов и объединений, являясь крупнейшим шагом вперед в системе управления промышленностью, не устранило пока всех препятствий, лежащих на пути проследования отраслевых линий до конца, а названные выше „окраины“ этот процесс охватили вообще в весьма слабой степени. Отсюда то парадоксальное на первый взгляд положение, что одновременно с все более углубленным из года в год изучением нами отдельных отраслей, предприятий и даже цехов, расплываются часто в нашем представлении контуры целого; границы промышленности, быстро расширяясь, уходят во все более невидимую даль, куда не поспевает за ними наш учет. Отсюда и наши затруднения при определении количества производимых отдельных продуктов по целому ряду отраслей, наиболее охваченных организационной чрезполосицей.

Изложенные выше соображения мы приводим, главным образом, для того, чтобы оттенить ту долю условности, которая присуща динамике ряда хотя и не решающих, но все же многочисленных отраслей и, следовательно, промышленности в целом. Кроме того не мешало бы еще раз на эту сторону внимание тех плановых работников, которые до сего времени страдают в отношении учета некоторым нигилизмом.

Отмечая вышеуказанные дефекты, мы обязаны вместе с тем подчеркнуть, что они не искажают в какой-либо существенной мере основных тенденций развития нашей промышленности: тем более они не могут умалять в какой бы то ни было степени величия наших достижений за последние годы. Это последнее обстоятельство объясняется тем, что в нашей промышленности процессы концентрации достигли столь высокого уровня, который позволяет нам судить с достаточной полнотой об основных происходящих в нашей промышленности процессах по ее наиболее концентрированной и господствующей во всех отношениях части. Однако, в познавательном отношении указанные недочеты причиняют и нам значительный ущерб, обезоруживая нас в ряде вопросов при составлении контрольных цифр, мешая видеть картину целого и лишая нас возможности дать ей синтетическую, более углубленную оценку.

1. Характеристика итогов первых двух лет пятилетки

К началу 1928—29 г., первого года пятилетки, планируемая производственная промышленность Украины представляла собой громадный массив из 3071 заведений с небольшим, но высококонцентрированным и ведущим ядром. На 397 крупных заведениях 11 важнейших отраслей промышленности, что составляет всего лишь 13% к общему числу заведений, было сосредоточено 67,5% рабочих, 67,7% основного капитала и 65% валового оборота всей промышленности. Для качественной характеристики этой группы предприятий не лишним будет привести расчленение упомянутых отраслей на крупные и не крупные заведения с основными показателями каждой из этих групп.

Отрасли	к р у п н ы е					н е к р у п н ы е				
	число заведен.	число рабочих на 1 зав.	коэф. капита. вооруж.	коэф. энерго-вооруж.	вал. прод. на 1 чел. день в раб.	число заведен.	число рабочих на 1 зав.	коэф. капита. вооруж.	коэф. энерго-вооруж.	вал. прод. на 1 чел. день в раб.
Каменноугольн. . .	22	8097	4,00	12,1	7,51	—	—	—	—	—
Железнодорожн. . .	4	3172	3,64	12,4	8,82	—	—	—	—	—
Метал. черн. мет. . .	11	3268	6,75	43,1	17,88	—	—	—	—	—
Машиностроен. . . .	53	1184	3,90	6,47	21,47	72	101	0,90	—	12,43
С. - х. машиностр. . .	20	1152	2,52	4,58	22,88	12	98	1,16	—	10,85
Прозв. и общ. машиностр. . .	25	511	2,60	3,76	18,76	54	111	0,81	—	12,51
Пр-во стр. кирп. . . .	80	112	2,70	5,40	9,97	98	44	1,44	—	11,12
Цементная	4	582	6,89	34,2	16,75	2	45	6,00	—	18,63
Оси. химическ.	6	1138	13,80	55,9	27,01	1	20	3,75	—	58,35
Кожевенная	25	196	4,33	14,8	79,75	49	31	1,28	—	29,73
Сах. песочная	141	562	6,83	12,4	30,10	—	—	—	—	—

Эта таблица поучительна во многих отношениях. Не останавливаясь на подробном анализе приведенных показателей, мы отметим лишь беголо основное. Прежде всего таблица показывает крупный характер 4 основных характерных для Украины отраслей промышленности — каменноугольной, рудной, металлургической и сахарной. Далее, из разбивки

заведений по отраслям машиностроения и уровня основных их показателей не трудно убедиться в полукустарном характере наших металлообрабатывающих заводов, о чем говорил тов. Куйбышев на XVI съезде партии. Наряду с этим выступают в пределах указанных отраслей достаточно выпукло огромные преимущества более крупных заведений.

Неблагоприятная картина обнаруживается в обоих производствах строительных материалов, в которых качественные преимущества оказываются неиспользованными (по основной химии противоречивость показателей продукции объясняется различным ассортиментом).

Возвращаясь к вопросу о структуре промышленности, отметим тем не менее, что такова была картина к началу пятилетки. Прошедшие за эти первые два года пятилетки обозначались, как известно, колоссальным ростом производственного аппарата нашей промышленности. Этот рост шел в двух, на первый взгляд, противоположных направлениях. Интересы выполнения пятилетки властно требовали, с одной стороны, максимального использования всех ресурсов и стягивания всех мало-мальски значимых производственных единиц в русло централизованного оперативного планирования. В связи с этим в огромную мелко-промышленную, главным образом, кооперативную периферию, окружающую нашу ценовую промышленность, была введена сильно централизующая волна. Начался интенсивный процесс объединения мелких единиц, слияния небольших артелей в более крупные и т. д. По приблизительному подсчету число заведений ценовой промышленности Украины увеличилось за последние 1—1½ года не меньше, чем на 1.300—1.500 единиц. Такова была экстенсивная форма расширения промышленности.

С другой стороны, интересы осуществления пятилетнего плана диктовали направление мощного потока капиталовложений на максимально быструю реконструкцию, в первую очередь, командных отраслей — угля, металла, машиностроения, химии, от укрепления которых зависит развитие всех прочих отраслей промышленности и всего народного хозяйства. Это обусловило дальнейшее, необычайное усиление концентрированной мощи той незначительной, но командной группы предприятий, о которой мы говорили выше. Более того, если взять крупные предприятия только 4 вышеназванных отраслей, то увидим, что эта группа предприятий, не доходящая до сотни, сосредотачивала 48% основного капитала и 70% мощности первичных двигателей. А ведь в эти четыре отрасли было вложено за последние два года около $\frac{3}{4}$ всех капиталовложений в промышленность.

Таким образом, указанные выше две формы расширения производственного аппарата планируемой промышленности взаимно дополняли друг друга. В отличие от капиталистического хозяйства, в котором процесс концентрации всегда сопровождается пожиранием средних и мелких предприятий, мы сумели эти последние путем некоторой реорганизации и укрупнения широко использовать в интересах социалистического строительства. Чтобы судить о колоссальном значении такого рода сочетания больших и малых форм концентрации для успеха первых двух лет пятилетки, достаточно учесть, что около $\frac{2}{3}$ всей промышленной продукции производится в отраслях и предприятиях, не подвергавшихся за эти годы какой либо значительной реконструкции. Организационное, плановое начало в этой части несомненно доминировало над началом техническим.

Переходя от организационных форм роста производственного аппарата промышленности к характеристике роли и значения основных, слагающих его двух элементов, — основного капитала и рабсилы, в ходе

выполнения пятилетки, мы вынуждены, за скудостью материалов, ограничиться лишь некоторыми, наиболее общими показателями.

Приводимые нами ниже данные не претендуют на идеальную точность, но достаточно полно отражают основные тенденции, выявившиеся за первые два года пятилетки.

Выполнение пятилетки за 2 года *)

	% обновл. основн. капитала	% обновл. состава рабочих	% прироста прод. к 1927-28 год	% выпод. пятилетки по капиталу.	% выпод. пятилетки по числу рабоч.	% выпод. 5-летию по продукции
Для промышленности	155,3	124,5	157,2	27,5	87,0	30,0
гр. „А“	168,3	127,6	173,8	27,5	89,7	31,1
гр. „Б“	127,4	115,8	131,6	27,3	69,5	28,3

Эта небольшая табличка с поразительной четкостью вскрывает основные пути, которыми мы пошли при выполнении и перевыполнении пятилетних наметок в истекшие два года и дают также ясную перспективу дальнейшего развития.

Какие выводы мы в праве сделать из приведенных показателей? Основных выводов 3:

1) Прирост продукции в первые два года пятилетки в отношении базисного 1927-28 г. обогнал значительно темпы роста не только рабочих, но и капиталовложений. Это последнее обстоятельство особенно важно подчеркнуть, имея в виду, что мы относили рост продукции ко всему объему вложений, а не к той их части, которая вступила в эксплуатацию, что было бы, конечно, правильней. Несмотря на значительное преуменьшение подобным сопоставлением действительных результатов эффективности капиталовложений и несмотря на то, что это лишь первые частичные результаты, — последние все же сказываются в истекшем периоде довольно заметно. Особенно выпукло эти результаты выступают при сравнении приведенных показателей по А и Б. Не трудно видеть, что здесь заложены огромные ресурсы для дальнейшего ускорения темпов роста продукции. Факт опережения темпов роста продукции уже в этих условиях разрушает без остатка всякие антимарксистские „теории“ о „падающей производительности“ основного капитала по мере его роста и тому подобные „взгляды“, являющиеся по существу возрождением осужденной партией и осмеянной жизнью „теории затухающих кривых“.

2) Если сопоставление первых трех показателей таблицы свидетельствует о несомненной связи результатов промышленного производства за истекший период с использованием известной доли эффективности вложений, то сравнительный анализ следующих трех показателей показывает нам значение фактора труда. Совершенно очевидно, что мы добились огромных результатов в первые годы пятилетки в значительной мере за счет резкого, относительно других показателей, перевыполнения пятилетних наметок по труду. В огромном количестве отраслей фактор

*) Процент обновления капитала исчислялся грубо, как отношение капиталовложений первых двух лет пятилетки к основному капиталу на конец 1927-28 г. по восстановительной его стоимости. Обновление состава рабочих мы находили путем отношения двухгодичного прироста рабочих к их количеству на тот же период. Выполнение пятилетки во всех случаях исчислялось как отношение тех же величин, соответственно и продукции, к запроэкспроированному на пятилетие суммарному приросту.

труда имел, несомненно, решающее значение в выполнении плана за первые два года пятилетки, хотя само использование этого фактора не могло бы, конечно, иметь место в столь широких размерах без элементов реконструкции. Отмеченное резкое перевыполнение объясняется в первую очередь непредусмотренным пятилеткой переходом на непрерывку и пятидневку, но вместе с тем не может быть сомнений в том, что потенциальная возможность уже вовлеченной в промышленность рабочей силы далеко не использована. По аналогии с капиталовложениями мы и здесь имеем лишь частичное использование возможной эффективности. В связи с обострением вопроса о снабжении промышленности рабочей силой, это обстоятельство должно быть учтено в полной мере.

3) Если сопоставление показателей выполнения пятилетки по вложениям и продукции говорит о факторах, создающих благоприятные предпосылки для выполнения плана будущего года, то уровень этих показателей показывает, что третий год пятилетки явится действительно решающим. Решающее значение третьего года пятилетки, подчеркнутое последним объединенным пленумом ЦК и ЦКК ВКП(б), вытекает прежде всего из того, что на этот год приходится центр тяжести в выполнении программы капитального строительства, а также ввод в эксплуатацию целого ряда крупнейших объектов. Уроки процесса „Промпартии“ подтверждают нам лишний раз то, что хотя проблему накопления, как указывал тов. Сталин („Год великого перелома“), следует считать в основном решенной, но в деле освоения и правильного направления капиталовложений нам предстоит еще напряженная и трудная работа. По линии капитального строительства нам придется преодолевать ряд узких мест, образовавшихся в связи с тем, что, несмотря на резко опережающие темпы группы „А“ в целом, решающие отрасли угля и металла не заняли до сего времени ведущего положения в отношении темпов, а всякое отставание и даже уравнение этих ведущих отраслей в темпах с другими отраслями создает для последних весьма серьезные осложнения. Положение с углем и металлом к началу третьего года пятилетки остается крайне напряженным. Несмотря на значительно большее в первые два года пятилетки в сравнении с другими отраслями выполнение программы капитальных работ в этих двух решающих отраслях (30,8% по углю и 36% по металлургии) и чрезвычайно высокий процент обновления основного капитала (64,4% по углю и 70% в металлургии), темпы роста продукции в них (146% по углю и 145% по металлургии к 1927% 28 г.) значительно отстают от общих темпов роста по промышленности и, в частности, по группе „А“. Уголь и металл остаются в центре внимания всей страны. От того, удастся ли нам добиться решаительных качественных и количественных сдвигов в отношении производства угля, кокса, металла, а также и норм их потребления, зависит успешное выполнение грандиозной программы капитального строительства будущего года.

Сводную характеристику основных элементов производственного аппарата промышленности мы можем заключить следующим положением. Если в выполнении и перевыполнении 5-летних проектировок в истекшие два года пятилетки решающую роль в различных отраслях играли то фактор труда, то фактор технической реконструкции, то, бесспорно, решающее значение последнего для обеспечения дальнейшего ускорения темпов роста продукции и выполнения плана остающихся лет пятилетки выступает со всей очевидностью в отношении всей промышленности. Нужно особо подчеркнуть, что это касается и группы „Б“, где процент обновления, как мы видали выше, сильно отстал. Это отставание еще более наглядно видно при сравнении темпов обновления

в отраслях, обрабатывающих промышленное и сельскохозяйственное сырье: в первых процент обновления достиг 78,3%, в то время, когда в последних он достиг всего лишь 29%. В отношении отраслей, обрабатывающих сельскохозяйственное сырье, нужно решительно предупредить то положение, когда дальнейшее расширение сырьевой базы уперлось бы в узость технической базы, признаки чего в некоторых отраслях уже имеются. После известного постановления 16 съезда партии о необходимости и возможности подтягивания группы „Б“, это положение не нуждается больше в доказательствах. Указанная директива съезда была в полной мере учтена при составлении контрольных цифр на 1931 год.

II. Контрольные цифры на 1931 год

В конце 1927-28 г., т. е. к началу пятилетки, промышленная продукция Украины впервые превысила продукцию сельского хозяйства; вместе со всем Союзом Украина перешла историческую грань, отделяющую аграрно-индустриальные страны от индустриально-аграрных*). С указанного момента украинская промышленность продолжает развиваться стремительными темпами. 17% роста продукции в первом году пятилетки, 37% во втором году и 53% в третьем — вот те гигантские шаги, которыми движется вперед наша промышленность, расшатывая на своем пути всякие „затухающие“, „естественно замедляющиеся“ и т. под. кривые вместе с выезжающими на этих кривых вредительскими и оппортунистическими наездниками. Один лишь прирост продукции украинской промышленности в будущем году составит свыше 2,5 млрд. руб., т. е. превысит всю довоенную промышленную продукцию Украины, а вся продукция будущего года превысит довоенную больше, чем в 3 раза. В 1931 году продукция украинской промышленности достигнет в абсолютных размерах 7.318 мил. руб. (в ценах 1926-27 г.), что означает рост на 53% против 1930 г. и 279% против базисного года пятилетки — 1927-28 года. По группе „А“ продукция составит 4.304 мил. руб. и соответствено 56,2% и 320%; по группе „Б“ продукция составит 3.014 мил. руб. или 48,6% и 307%. По организационным формам рост промышленной продукции в ценах 1926-27 г. запроектирован в следующем виде (в млн. руб.):

	СССР			УССР		
	1930 г.	1931 г.	% роста	1930 г.	1931 г.	% роста
Вся промышл.	20567	29675	144,3	4782	7314	153
Гр. „А“	10734	17000	158,9	2755	4304	156,2
Гр. „Б“	9833	12675	128,9	2028	3014	148,1
Пром. ВСНХ	17551	24938	142,1	3182	4696	147,6
В т. ч. гр. „А“	10734	17000	158,4	2579	4004	155,2
гр. „Б“	6817	7938	116,4	603	692	114,8
Пром. НКСнаба	3016	4737	157,1	1043	1680	161

*) Грань, конечно, в значительной мере условная. Мы считаем необходимым этот момент перехода подчеркнуть не только в силу его исторического значения, а главным образом потому, что в отношении характеристики процессов индустриализации в нашей стране некоторые товарищи, сознательно или бессознательно следовали Громано-Вайштейновским „теориям“ о решающем значении товарных рыночных масс промышленной и сельскохозяйственной продукции. Едва ли нужно теперь доказывать вредительские корни этих товарно-рыночных концепций.

Как по всему Союзу, так и по УССР наиболее высокие темпы роста дает группа „А“, как по всей промышленности, так и по промышленности ВСНХ, при чем по Союзу эти темпы несколько выше, чем по Украине. Значительно более высокий темп роста группы „Б“ по Украине сказывается на росте всей промышленности, которая по Украине значительно выше, чем по Союзу (153% и 144,3%). В результате указанного отличия удельный вес группы „А“ по Союзу повышается с 51,7% в 1930 г. до 58% и 1931 г., а по УССР остается стабильным. По абсолютным размерам промышленная продукция Украины в будущем году уже обгонит запрогнозированную для последнего года пятилетки продукцию на 7,5% в том числе по группе „А“ на 8,8% и по группе „Б“ на 5%.

Капиталовложения в украинскую промышленность в 1931 г. определяются суммой в 1250,3 мил. руб., что равняется почти капиталовложениям за первые два года пятилетки, вместе взятым. По организационным формам эти вложения распределяется следующим образом (в млн. рублей).

Вся промышленность	1257,34
В т. ч. гр. „А“	1140,48
гр. „Б“	116,96
Промышл. ВСНХ	114,98
В т. ч. гр. „А“	1131,55
гр. „Б“	10,43
В т. ч. республнк	135,8
НКСнаб	80,16
Промкооперация	32,60
проч.	2,60

При удельном весе украинской промышленности в промышленной продукции Союза в 24,6%, капиталовложения в украинской промышленности достигают лишь 22,7% всей суммы капиталовложений, — соответственно, по группе „А“ 25,3% и 23,7% и по группе „Б“ — 15,8% и 14,3%. Приведенное соотношение целиком соответствует основной установке на создание второй топливно-металлургической базы на востоке и на индустриализацию остальных окраинных республик. Этим именно объясняется также то обстоятельство, что по линии нового строительства по промышленности ВСНХ доля Украины еще несколько ниже, чем по всем капиталовложениям, и достигает лишь 20,8% (503 мил. рубл. 2396 мил. руб.). Важно, между прочим, отметить, что из указанной суммы нового строительства на Украине в 503 мил. рубл. 362 мил. или 73% приходится на 13 крупных объектов: директива о концентрации средств на небольшом количестве ударных объектов находит здесь, как видим, полное осуществление.

Для наглядного представления о решающем значении третьего года пятилетки сопоставим приведенные выше результаты первых двух лет пятилетки с результатами трех лет, отвнеся к третьему году и особый квартал.

Выполнение пятилетки за 3 года

	По вложе- ниям	% обновлен. основн. ка- питала	По продук- ции	% роста про- дукц. к 1927- 1928 г.
Вся промышлен.	66,5	242,7	75,5	279
Группа А	70,7	284,2	74,8	320
Группа Б	50,2	154,2	78,4	305

Выполнение пятилетки по вложениям к концу третьего года повышается против конца второго года с 27,5% до 66,5%, в том числе по

группе А с 27,5% до 70,7% и по группе Б с 27,3% до 50,2%. По продукции процент выполнения пятилетки возрастает по всей промышленности с 30 до 74,5%; по группе А с 31,1% до 74,8% и по группе Б с 28,3 до 78,4%. Выполнение пятилетки по группе Б по продукции в большей мере, чем по группе А, объясняется как более значительной недооценкой по этой группе перспективных возможностей при составлении пятилетки, так и тогдашней ориентацией на более медленные темпы коллективизации сельского хозяйства и промышленного кооперирования. Нужно кроме того отметить, что охарактеризованная нами выше экстенсивная форма расширения производственного аппарата именно в этой группе имела наибольшее значение, иначе говоря, бурный рост этой группы обозначает в известной мере лишь рост планируемого производства, а не производства как такового, взятого вне зависимости от социальной формы.

Необходимо еще раз подчеркнуть, что сопоставление степени обновения основного капитала и темпов роста продукции как по промышленности в целом, так и по группе А и Б за три года еще ярче подтверждает те выводы, которые мы сделали выше при оценке этих показателей за первые два года пятилетки.

Если анализ итогов первых двух лет показывает полную возможность реализации запроектированных на третий год темпов роста, то данные последней таблички показывают возможность не только выполнения, но и перевыполнения пятилетки в 4 года, а в этом вся суть вопроса. „Запомним вот что — говорил тов. Молотов на последней сессии ЦИК Союза — выполнить задания 1931 года значит выполнить наверняка пятилетку в четыре года“. Однако, между возможной и фактической реализацией существует значительная дистанция, которую нам придется преодолевать в будущем году напряженнейшими усилиями всей страны. Опыт первых двух лет пятилетки и особого квартала достаточно красноречиво говорит нам о том, что „головокружение от успехов“ на этом участке не менее опасно, чем на других. Достигнув в указанные годы невиданных успехов и перевыполнив пятилетные наметки по продукции в первом году на 3% и во втором году на 5,5%, мы все же не выполнили полностью тех планов, которые были намечены в контрольных цифрах соответствующих лет. Это обстоятельство следует особенно твердо помнить теперь, приступая к осуществлению программы третьего, решающего года пятилетки и учитывая то напряженное положение, которое мы будем иметь еще в будущем году, на что мы выше указывали, в решающих отраслях угля и металла.

Перед каменноугольной промышленностью ставятся в будущем году грандиозные задачи поднять добычу угля по Донбассу на 29,6% — с 43,2 мил. тонн в 1930 г. до 56 мил. тонн в 1931 г., в том числе по Украине с 38,6 мил. до 50,4 мил. тонн, т. е. на 28,6%. Надо отметить, что и при этом большом росте удельный вес Украины в будущем году по угля снижается с 67,9% до 60,3%. В отношении механизации процент по добыче должен быть доведен до 80%. Таким образом, мы уже в будущем году перегоним уровень механизации в каменноугольной промышленности таких передовых стран, как Германия (74,7%) и САСШ (78%). Производительность тяжелой врубовой машины намечено повысить с 1.800—2.000 тонн в месяц до 4.000 тонн в месяц, а число циклов — с 16 до 26. Качественные показатели по угля запроектированы следующие: снижение зольности до 9,5% и себестоимости тонны до 9,5 руб. Для обеспечения программы предусматривается довести количество тяжелых врубовых машин по Донбассу до 1.100. Будет приоб-

ретенo также 250 конвейеров, 80 электровозов и т. д. Кроме того, будет закончено устройство двух крупных центральных сортировок.

В реализации программы будущего года значительную роль сыграют вновь подлежащие вступлению в эксплуатацию в 1931 году по Донбассу 15 крупных шахт и 20 реконструированных, причем от новых шахт предполагается получить уже в будущем году 7 мил. тонн. Для обеспечения дальнейшего развертывания добычи, которая продолжает все же отставать от общих темпов роста народного хозяйства, каменноугольная промышленность Украины получает в будущем году 225 мил. рублей капиталовложений, в том числе на новое строительство 88 мил. рублей. Процент обновления основного капитала повышается таким образом к концу третьего года пятилетки до 208%. В процессе строительства будут находиться крупные шахты мощностью в 29,6 мил. тонн.

Выполнение программы может быть обеспечено лишь путем упорной борьбы за механизацию, за полную реализацию постановления ЦК КП(б)У ко докладу тов. Молотова. Отсюда вытекает необходимость нового форсированного электростроительства в Донбассе. В будущем году предполагается полностью удовлетворить потребности каменноугольной промышленности в электроэнергии, однако, в отдельных районах, особенно, в первом квартале, напряженность в энергоснабжении будет чувствоваться довольно остро.

Капиталовложения в украинскую металлургию достигают в 1931 г. 338 мил. рублей, в том числе на новое строительство 74 мил. рублей. Основной капитал старых заводов увеличивается к концу третьего года пятилетки до 227% в сравнении с началом пятилетки, а выполнение пятилетнего плана реконструкции старых заводов достигает 76% вместо 36% к концу второго года. Рост продукции запроектирован на 1931 г. по чугуна в 4.510 т. т. вместо 3.338 т. тонн в 1930 г., что составит 82% программы последнего года пятилетки. По стали запроектировано 4.280 т. тонн вместо 2.975 т. тонн или 91% той же программы, и по прокату 2.623 т. тонн вместо 2.612 т. т. или 88,2% программы последнего года пятилетки.

Из общего прироста чугуна по „стали“ в размере около 2 мил. тонн 40% приходится за счет ввода в действие новых агрегатов, 8% приходится на восстанавливаемые и 52% за счет лучшего использования объема печей (с 1,5 до 1,25), удлинения времени работы и других рационализаторских мер. На Украине ввод новых агрегатов по доменному производству должен состояться на заводах Дзержинского, Сталина, Томского, Ворошилова и Фрунзе. Кроме того, заканчивается восстановление домен на Кадиевском заводе и заводе б. Шадуар С. Из запроектированного „Сталью“, прироста по Стали в размере 1.900 т. тонн с лишним мартеновская сталь дает прирост на 1½ мил. тонн, который распадается по группам производственных факторов следующим образом: за счет новых агрегатов 56%, за счет удлинения срока работы и сокращения простоев — 17% и за счет лучшего использования печей (повышения с'ема с квадратного метра пода с 3,55 до 4,05 тонн), сокращения времени завалки и т. д.) 27%. Из 21 мартеновских печей, вводимых в действие в будущем году, на украинские заводы приходится 14.

По прокату положение несколько иное: из общего прироста проката по „Стали“ почти на 1,6 мил. тонн лишь 20% приходится за счет вступающих в 1931 г. и улучшения работы недавно вступивших новых агрегатов — остальная часть идет целиком за счет повышения качественных показателей.

Удельный вес Украины в будущем году в металлургии Союза понижается по чугуну с 62% до 56,3%, по стали с 42,9% до 48,5%. По прокату удельный вес остается почти стабильным.

Несмотря на исключительно грандиозную программу металлургии, баланс металла в будущем году будет сведен все же с некоторым дефицитом. Максимальная экономия металла становится категорическим условием сведения баланса. Нужно учесть, что экономия металла на 1% по одной лишь Украине дает 18 т. тонн, что равняется расходу металла на 2.000 тракторов. Нужна кроме того железная дисциплина в отношении сроков строительства и своевременного ввода в действие новых агрегатов. „Всякое запоздание с вводом в действие нового оборудования — говорил тов. Куйбышев на III сессии ЦИК Союза — грозит срывом программы... Если коэффициент использования доменных печей не будет достигнуть хотя бы на 1%, то программа в 8 миллион тонн чугуна не будет выполнена“. Так стоит вопрос с металлом.

В соответствии с потребностями металлургии выпуск кокса возрастает в будущем году на 33%. Капитальные вложения и коксовое производство увеличиваются в $3\frac{1}{2}$ раза — с 41 мил. рублей в 1930 году до 141 мил. в 1931 году. С целью смягчения напряженности баланса кокса в первом квартале будут форсированным темпом заканчиваться Говдовская и Алчевская установки. Очень остро стоит вопрос о качественных показателях. Установленные СТО для кокса нормы зольности 10,9% и сернистости 1,7% пока что очень далеки от осуществления.

По машиностроению размер капиталовложений запроецирован в сумме 206 мил. рублей, в том числе на новое строительство 109 мил. руб. Продукция машиностроения возрастает с 710 мил. руб. в 1930 г. до 1.192 мил. руб. в 1931 г. или на 68%. Продукция сельско-хозяйственного машиностроения увеличивается с 242 мил. руб. до 376 мил. руб. Из крупных объектов по машиностроению, вступающих в эксплуатацию в 1931 г., следует отметить Харьковский тракторный завод и цех комбайнов при заводе „Коммунар“.

По линии химической промышленности следует отметить запроецированный громадный рост суперфосфата — с 231 тыс. тонн в 1930 г. до 604 тыс. тонн в 1931 г., т. е. рост в 261%.

Распределение средств внутри группы А республиканской промышленности производилось, главным образом, под углом зрения максимального удовлетворения потребностей капитального строительства в решающих отраслях. Строительные отрасли республиканской промышленности поглощают в будущем году около 70% всех вложений группы А, 12% получает республиканская металлопромышленность, остальная часть распределяется незначительными суммами между другими объединениями.

По строительной промышленности следует отметить вступление в эксплуатацию в 1931 году почти всех запроецированных объектов, в частности будет введено в эксплуатацию три крупных помольных установки по цементу, 4 цементных завода с общей мощностью в 4,9 мил. бочек, новый шамотный завод в Запорожьи и ряд других.

Мы выше отмечали резкий перелом, который будет произведен в будущем году и по группе Б. Капиталовложения в эту группу увеличиваются против прошлого года в $2\frac{1}{3}$ раза. Подавляющая часть вложений приходится на промышленность НКСнаба. Вложения в эту промышленность, достигающие 80,2 мил. руб., распределяются по отраслям следующим образом: Союзсахар — 51,9 мил. руб., Союзхлеб — 7 мил. руб., Укрмасло — 3,8 мил. рублей, Укрмясо — 4,7 мил. рублей, Укрконсервтрест 5,64 мил. рублей. Остальные отрасли получают меньшие суммы.

Продукция по перечисленным отраслям возрастает: по Союзахару на 52%, по Союзхлебу на 53%, Укрмаслу — 46%. Особенно резкий скачек вверх дают объединения: Укрплодоовощь, которая увеличивает продукцию почти в 8 раз, Укрмолокоптах — в 4 раза, Укрконсервтрест в 2,5 раза и т. д., т. е. те отрасли, которые непосредственно связаны со снабжением промышленных центров.

Из объектов, вступающих в эксплуатацию в 1931 году по группе Б, следует отметить 2 свеклосушки с пропускной способностью по 600 т. центн., Маслоэкстракционный завод на 100 тысяч тонн в Славянске, маргариновый завод в Харькове, консервная фабрика в Херсоне и ряд других объектов. Таким образом, наступающий год явится переломным в деле реконструкции ряда важнейших отраслей, производящих средства потребления, что должно обеспечить дальнейший рост благосостояния твудящихся масс и подвести прочную техническую базу под снабжение рабочих центров.

Выполнение изложенного выше грандиозного плана третьего решающего года пятилетки потребуют дополнительного вовлечения в украинскую промышленность около 200.000 рабочих, из них в промышленность ВСНХ больше 160 тыс. Повышение производительности труда запланировано на будущий год в среднем по промышленности на 30% против 19,5% в 1930 году, в том числе по союзной промышленности на 31,6% против 15,8%, по республиканской и местной на 26,5% против 21,1% и промышленности НКСнаба на 35,3%. Столь высоких темпов роста производительности труда не знает совершенно история капиталистических стран. Средний ежегодный процент роста производительности труда в САСШ в лучшие годы их развития доходил до 2,4%. Таким образом, и в области производительности труда, в которой наша промышленность особенно отставала и отстает еще до сего времени, мы начинаем быстро догонять самые передовые страны капитализма. Весьма важно подчеркнуть, что указанные темпы повышения производительности труда будут осуществляться при одновременном переводе всех рабочих главнейших отраслей — металлургии, рудной, химии, машиностроения и других — на семичасовой рабочий день. Это особенно ярко подчеркивает социалистический характер наших мероприятий в области повышения производительности труда и поднятия уровня благосостояния рабочих масс.

Заканчивая обзор контрольных цифр на 1931 г., мы можем с полной уверенностью сказать, что „наступающий 1931 г. будет годом новых достижений, новых крупнейших успехов социализма в его борьбе с капитализмом“ (из постановления объединенного пленума ЦК и ЦКК ВКП(б)). Трудовой энтузиазм, охвативший десятки миллионов, могучее развертывание соцсоревнования и ударничества, сокрушение правых и „левых“ оппортунистов и непримиримая борьба за дальнейшее проведение генеральной линии партии уже обеспечили нам то, что мы „вступили в период социализма“, и эти же величайшие неисчерпаемые силы победившего класса обеспечат нам выполнение плана в будущем 1931 г. который „завершит построение фундамента социалистической экономики СССР“.

В. С. БЕРЕЗИКОВ

Пляв дальшого соціалістичного наступу в сільському господарстві

(До контр. чисел с. г. на 1931 р.)

Минулий рік — рік величезних соціалістичних і господарчих зрушень в народньому господарстві, взагалі, і в сільському господарстві, зокрема. Значне зростання радгоспів, колгоспів, організація нового типу соціалістичних господарств — агро-індустріальних комбінатів, велике переростання всіх накреслень п'ятирічного пляну для соціалістичного сектора сільського господарства на фоні розгортання рішучої боротьби з рештками капіталізму в сільському господарстві, на фоні величезного опору й шкідництва ворожих і контрреволюційних елементів — ось підсумки 1930 р., ось оцінка вірності й революційної витриманості лінії більшовицької партії.

Основне наше завдання — побудувати соціалістичне господарство; досягнення й труднощі минулого року були за провід при накресленні пляну розвитку сільського господарства на 1931 р. Головні вихідні позиції були такі: 1) закріпити всі досягнення в справі колективізації сільського господарства і наступати далі, виходячи з темпів, що були накреслені вирішенням ЦК ВКП(б) від 5 січня 1930 р. і постановами грудневого пленуму ЦК ВКП(б) (1930 р.); 2) зміцнювати старі радгоспи і максимально розгортати нові, звернувши особливу увагу на спеціалізацію й механізацію цих господарств; 3) дальше технічне зміцнення сільського господарства, тракторизація, відповідне озброєння с.-г. машинами, посилене забезпечення мінеральними добривами, організація спробного використання в окремих галузях сільського господарства електроенергії.

Щодо окремих галузів сільського господарства, в пляні сільського господарства на 1931 р. знайшли відбиток проблеми, що їх накреслили тов. Сталін на XVI з'їзді партії:

„1) проблема зміцнення стану технічних культур шляхом забезпечення відповідним районам достатньої кількості дешевих хлібних продуктів;

2) проблема піднесення скотарства й розв'язання м'ясної справи шляхом забезпечення відповідним районам достатньої кількості дешевих зернових продуктів і кормів;

3) проблема остаточного вирішення питання про зернове господарство, як головного питання сільського господарства на даний час“.

І остання вихідна позиція — це дальша боротьба з куркульом, який, маючи деяку підтримку в місті, буде робити шалений опір всім заходам партії й радянської влади, що спрямовані на побудування соціалізму й на знищення клас. Ось що каже XVI з'їзд нашої партії: „Куркуль ще недобитий і буде робити шалений опір переможному рухові колективі-

зації. Ліквідація куркульства як класу буде вимагати довгої впертої боротьби з куркулем, систематичної роботи над переведенням колективізації і мусить розгортатись в повній відповідності з здійсненням сучасної колективізації й як її невід'ємна частина".

Підходячи тепер до окремих конкретних накреслень, слід мати на увазі те місце, що Україна посідає в сільському господарстві Союзу в цілому. Україна продукує досить велику кількість зернової продукції, зокрема озимої пшениці. Питома вага технічних культур в складі всього засіву на Україні, за винятком Середньої Азії, найвища. Зокрема, основна маса буряку продукується на Україні. В справі тваринництва, зокрема, свинарства за Україною залишається також значне місце. Виходячи з цього, ті завдання, що накреслені для сільського господарства в доповіді тов. Сталіна — проблема технічних культур, тваринництва й зернових культур — можуть бути в цілому поширені й на українське сільське господарство.

Технічний рівень сільського господарства. Одною з передумов соціалізму є високий рівень техніки, тому в процесі перебудови дрібного селянського господарства на велике соціалістичне питання технічного озброєння сільського господарства мусить бути приділена достатня увага. Хоча тут слід зауважити, що й просте складання селянського реманенту в колгоспах дає вже значний виробничий ефект.

Тов. Кржижановський в одній з своїх статей, між іншим подав про енергоозброєння сільського господарства у нас і в Америці такі відомості: в Америці на одного робітника в сільському господарстві припадає 14 парових кіньських сил, а у нас в 1927-28 р. було тільки 3,18 сили. Як бачим, дистанція досить велика, хоча тепер вона вже значно менша, а через деякий час, коли наші тракторні заводи запрацюють повною ходю, вона буде ще менша.

Цікаво навести ще порівняльні відомості про озброєність робочої сили й структуру основних засобів виробництва в сільському господарстві ПАСШ і СРСР на душу с.-г. населення робочого віку („Свідки в с. х. СССР", изд. Планхозгиз, 1930, ст. 178):

	Реманент			Разом	Реманент			Разом
	Будівлі	Мертв.	Живий		Будівлі	Мертв.	Живий	
	В долт. (ПАСШ) і червон. (СРСР) крб				В % до підсумку			
ПАСШ (1925 р.)	1126	259	465	1850	60,8	14,0	25,2	100
СРСР (1928 р.) по всіх категор. господарствах	250	48	147	445	56,2	10,2	33,0	100
По радгоспах	548	282	195	1025	53,5	27,5	19,0	100

Ця табличка показує, що озброєність сільського господарства ПАСШ вища за озброєність СРСР не тільки проти всіх категорій господарств, але також і проти радгоспного сектора. Треба сказати, що це не свідчить про надмірно низький наш технічний рівень, бо ступінь використання основних засобів виробництва в наших умовах, в умовах планового соціалістичного господарства, значно вищий за капіталістичний.

Але тут цікавіша друга частина таблички, а саме структура засобів виробництва. Коли структура американська вища за радянську (по

ЦЕНТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА Ж.Д.У.
І.В. М.

всіх категоріях господарств), то вона нижча за структуру радгоспівського сектора: живий реманент в ПАСШ становить 25,2%, у нас 19%; мертвий відповідно 14% і 27,5%.

Тут цікаво навести деякі орієнтовні підрахунки, зроблені в апараті Держплану України, щодо співвідношення запасів живої й механічної тягової сили. Треба зазначити, що порівнювати наведені вище відомості по ПАСШ і СРСР не можна через те, що там даються відомості про весь реманент, а тут тільки про тягову силу.

Ось ці відомості в процентах:

	На осінь 1930 р.		На осінь 1931 р.	
	Механ.	Живої	Механ.	Живої
Все сільське господарство	6,0	94,0	12,8	87,2
Колгоспи	13,9	86,1	16,0	84,0
Радгоспи	40,0	60,0	63,0	37,0

З цього ми бачимо, що механічна тяглова сила неухильно зростає, але основною тяговою силою й на кінець 1931 р. залишається ще коняка. Передбачається, що робочих коней на кінець 1931 р. ще буде 4317 т. одиниць, а весь тракторний парк України становитиме 342.413 НР. Щодо електричної сили, то вона в сільському господарстві ще значної ролі грати не буде. З пуском Дніпрянської гідроелектростанції й організацією господарств ДЕСКУ можна буде вже конкретно говорити про ролі електрики в загальному енергетичному балансі сільського господарства. Весь тракторний парк України на 1-X 1930 р. вираховувалося в 166932 НР. В контрольних числах України намічалось завезти протягом 1931 р. 215525 НР, однак, останні відомості з Москви кажуть про завіз на Україну тільки 175481 НР. Отже весь тракторний парк України становитиме 342413 НР. По окремих секторах він буде розподілятися так:

У союзних радгоспах	63790 НР
У республік. радгоспах	40538 "
У МТС	182574 "
У окремих колгоспах	55513 "

Таке забезпечення тракторами дасть можливість обробити близько 8 м. га, дебо чверть усього засіву. Ступінь тракторизації по радгоспах і колгоспах намічається такий:

	На весну 1931 р.
Союзні радгоспи	61,4%
Республік. радгоспи	75,3%
Колгоспи	15%

Менший відсоток тракторизації по союзних радгоспах порівнюючи з республіканськими пояснюється наявністю досить великої кількості живої тягової сили в радгоспах Союзузку.

Машинопостачання сільського господарства за винятком союзних радгоспів і МТС намічається в 1931 р. на суму 87.700 тис. крб. проти 45540 т. у м. р., а на все сільське господарство разом з союзними рад-

госпави й МТС асигнування на машини майже подвоюється. Порівнення цих накреслень з цифрами збуту машин за попередні роки (1913 р. — 36 м. крб., 1926-27 р. — 43 м. крб., 1927-28 р. — 39 м. крб., 1928-29 р. — 43 м. крб.) укаже на значне машиноозброєння сільського господарства, що намічається в 1931 р.

Треба мати на увазі, що серед машин, що намічаються для постачання сільського господарства в 1931 р., будуть в основній частині складні причепні знаряддя.

Отже все сільське господарство в 1931 р. в значній мірі вже переозброюється і тому треба в практичній роботі приділити досить уваги справі підвищення якості роботи, повного раціонального використання кожної машини. Зокрема, треба звернути увагу на максимальне використання трактора, так щоб довести його роботу до 2300-2500 годин. Також гостро мусить стояти питання з використанням молотарних гарнітурів. В 1930 р. в справі молотби хлібів відчувались досить значні труднощі; такі труднощі будуть ще й в 1931 р. Треба справу використання молотарок сплянувати так, щоб з молотью справитись якомога краще.

Соціалістичний сектор сільського господарства. За провідну соціалістичну форму в сільському господарстві є радгосп, як підприємство послідовно соціалістичного типу. „Було б помилкою бачити в наших радгоспах лише джерело хлібних ресурсів. На ділі радгоспи з їх новою технікою, з їх допомогою навколишнім селянам, з їх нечуваним господарським розмахом, стали тою провідною силою, що полегшила поворот селянських мас і рушила їх на шлях колективізації“ (Сталін на XVI з'їзді партії). Таким чином через радгосп ми можемо, з одного боку, безпосередньо вирішувати проблему зерна, молока, мяса, а з другого боку, впливати на справу перетворення дрібного селянського господарства на господарство колективне.

Протягом останніх років в розвитку радгоспів, особливо зернових, на території Союзу ми мусимо констатувати нечувані темпи. В 1930 р. в радгоспному секторі по Союзу було засіяно 4,8 м. га, а на Україні 1.069 т. га. В 1931 р. намічено засіяти по Союзу 9,5 м. га, (на кінець п'ятирічки намічалось 5 м. га) і на Україні 2.100 т. га. Протягом одного року засівна площа збільшується майже в два рази. По українських радгоспах особливо значне зростання накреслено для однорічних трав, а саме від 35184 га (тепер) до 100.000 (в 1931 р.), щето на 180% і для засіву на силос від 7.269 га до 82.000,— в одинадцять разів.

Ще яскравішим показником зростання радгоспів є запроєктоване зростання поголів'я худоби, наприклад:

	Було на весу 1930 р.	Намічається	
		На весу 1931 р.	На 1-1 1932 р.
Велика рогата худоба (т. гол.)	144,3	351,0	397,0
З них: корів	43,8	188,3	258,0
свиней	29,2	519,7	939,0
овець	97,4	238,3	313,7

Ці цифри показують на нечувані темпи росту соціалістичного скотарства, але в той же час вони нагадують про потребу величезних

напружень з боку партії й робітничої класи для здійснення плану перестройки скотарського господарства на соціалістичній основі.

Грудневий пленум ЦК КП(б)У в своїй резолюції про темпи колективізації записав: „Досягнутий рівень колективізації на Україні, розгортання нових МТС, піднесення колгоспного руху створюють можливість наступної весни подвоїти сучасний рівень колективізації і протягом 1931 р. в основному закінчити суцільну колективізацію в усіх сільсько-господарських районах України (Степ)“.

Відповідно до цього за контрольними числами намічається охопити колективізацією до 80% усієї орної земельної площі.

По окремих районах рівень колективізації в % до всієї селянської орної площі на кінець 1931 р. намічається такий:

Полісся	— 42%
Правобережжя —	71%
Лівобережжя —	74%
Степ	— 94%

Як намічається, колективи на кінець року за формами розподілятимуться так:

Форми:	% усього орної площі
Комуни	6,2
Артіль	86,9
СОЗ'и	6,9

Таким чином і надалі переважною формою колективізації залишається артіль. Щодо розміру колгоспів, то тут контрольні числа виходили з настановлень XI Українського Партиїного З'їзду, що застерегав проти „гігантманії“, проти штучного об'єднання по декілька сел в один колгосп-велетень. У контрольних числах робилося ставку на „колгосп-село“. Це дає таке середнє зростання на один колгосп:

	Було На 1-X 1929 р.	Намічається На 1-X 1931 р.
Комуни	390 га	800 га
Артіль	192 „	750 „
СОЗ'и	188 „	550 „

Найактивнішим чинником, що сприятиме здійсненню накреслених темпів колективізації, буде широке розгортання машино-тракторних станцій.

На 1 жовтня 1930 року на території України було 154 МТС на 73074 тракторосил. До 1-го січня 1932 року передбачається кількість МТС довести до 321 на 232794 тракторосил. З них 8 МТС намічається спеціально на обслуговування районів поширення бавовництва.

Таке розгортання МТС дасть не тільки певну матеріальну базу для усупільнення сільського господарства, але в районах, де будуть організовані МТС, створить і певний психологічний перелам на користь колективізації серед широких бідняцько-середняцьких шарів села, що до цього часу до колгоспу ще не вступили.

Дуже важливою формою соціалістичного будівництва в сільському господарстві є агро-індустріяльний комбінат, початок розгортання якого покладено постановою листопадового пленуму ЦК ВКП(б) (1929 р.). На Україні широкого розмаху організація АІК'ів ще не має. Зараз

існує всього затверджених Херсонський і Молдавський АІК'и й декільки ЕСК'ів, з яких в 1931 р. широко розвинулись мають два: Дніпропетровський і Запорізький. Особливий інтерес буде мати цей досвід агро-індустріальних підприємств, збудованих на високій технічній базі з електричною енергією з Дніпрянської гідроелектростанції, з великою зрошувальною системою, з електрооранкою тощо.

Ось декілька показників розгортання двох ЕСК'ів:

1) Організація зрошення намічається на площі:

В 1931 р.	3150 га
В 1932 р.	26150 га
В 1933 р.	32150 га

2) Засівна площа під городами зростатиме так:

В 1931 р.	4050 га
В 1932 р.	22500 га
В 1933 р.	22900 га

3) Збільшення худоби намічається таке:

В 1931 р. корів . 18 т.	свиноматок . . . 6 т.
В 1932 р. " . 31,5 т.	" . . . 8,8 т.
В 1933 р. " . 54 т.	" . . . 13,5 т.

Така програма дає змогу вже в 1931 р. повністю забезпечити в основних харчових продуктах трудящу людність Запоріжжя, а також майже цілком міста Дніпропетровського.

Наведені вище накреслення розвитку соціалістичного сектора мусять дати певний, досить значний ефект щодо гуртової й товарової продукції сільського господарства. Гуртова продукція зернохлібів в радгоспах має зростати з 10453,6 декатон (в 1930 р.) до 17.842,6 декатон (в 1931 р.), цебто на 70,6%, а по колгоспах відповідно з 85870,3 декатон до 147342,0, на 71,6%. Соціалістичний сектор в 1931 р. має дати до 72% всієї гуртової продукції зернохлібів і до 85% усієї товарової продукції.

Так саме зростає в соціалістичному секторі гуртова й товарова продукція тваринництва. Наприклад, товарова продукція молока в колгоспах (в тому числі і від неуспільненої худоби окремих колгоспників) з 1.941 тис. центр. (в 1930 р.) досягає 8.069 т. центр. (в 1931 р.). Товарова продукція м'яса відповідно зростає з 316 т. центр. до 1.323 т. центр. По радгоспах збільшення молока намічається з 461 т. центр. до 3234 т. центр., м'яса з 193 т. центр. до 475 т. центр.

Питома вага в товаровій продукції від тваринництва радгоспного сектора в 1931 р. порівнюючи з 1930 р. зростає з 4,8% до 15,3%, а колгоспного (разом з продукцією від неуспільненої худоби) з 18,6% до 55,4%.

Через зростання цих накреслень 1931 рік має стати історичним роком рішучої перемоги соціалістичного сектора над індивідуальним в сільському господарстві.

Рільництво. Передусім треба поставити питання про земельні ресурси України. Проти інших республік Союзу земельні ресурси України надзвичайно обмежені. Ступінь розораності земель України вищий, ніж в ряді країн Європи, не кажучи вже про ПАСШ, Аргентину

Канаду тощо. Тому поширення засівної площі вимагає значного напруження в справі мобілізації відповідного земельного фонду. Це доводиться робити коштом знищення толок, скорочення садіб і за рахунок поширеного розгортання меліоратійних робіт, а це останнє вимагає досить значних капіталовкладень.

Засівна площа по Союзу в цілому за останні три роки зростає так:

1929 р.	118 м. га
1930 р.	127,8 м. га
1931 р.	143 м. га

На Україні засівна площа по групах культур за ті ж роки дає такі зміни:

Роки	Засівна площа в тис. га	В тому числі							
		Зернових		Технічних		Кормових		Башт. город. і інш.	
		Площа в тис. га	%	Площа в тис. га	%	Площа в тис. га	%	Площа в тис. га	%
1929 . .	24766,0	19753,7	79,8	2134,2	8,6	874,9	3,5	2003,2	8,1
1930 . .	27525,1	21728,3	79,0	2318,4	8,4	1403,1	5,1	2075,3	7,5
1931 . .	30017,8	21658,5	72,0	3258,8	10,9	2700,0	7,5	2400,5	8,1

Запроєктування на 1931 р. дають уже перевищення того засіву, що намічалось на останній рік п'ятирічки (по Союзу намічалось 141,3 м. га, по Україні 27,9 м. га).

Аналіза наведеної тут таблички про структуру засівної площі показує, що хоча абсолютного зниження засіву зернових в 1931 р. власне й немає, але питома вага їх у засівплощі знизилась з 79,8% до 72%. В той же час площа під технічними культурами зростає з 8,6% до 10,9% і під кормовими з 3,5% до 7,5%, а в абсолютних цифрах кормові зростають більше, ніж втричі.

Таке збільшення технічних і особливо кормових культур цілком відповідає потребам народного господарства й настановленням партії щодо піднесення тваринництва.

Характерно відмітити, що зростання технічних і кормових культур намічається переважно за рахунок соціалістичного сектора. А саме при питомій вазі радгоспів у всьому засіві в 5,9% їх питома вага по технічних — 8,8% і по кормових — 8,7%. По колгоспах маємо відповідно такі цифри: весь засів (усуспільнен. і колгоспників) 63,1%, технічні — 70,3 і кормові — 70,8. Отже бачимо, що намічається не тільки кількісне, але також і якісне зростання радгоспно-колгоспного сектора.

Розглядаючи запроєктування окремих груп технічних культур в цілому, бачимо, що:

а) всі технічні зростають на	40,5%
б) цукров. буряк	37,0%
в) всі прядивні	148,0%
г) „ олійні	29,0%
д) „ тютюнові	92,0%
е) „ інші	231,2%

Виходить, що найменше зростання запроєктовано для олійних культур. На це явище звернула увагу Президія Держплану, що запропонувала ще додатково опрацювати це питання, виходячи з настановлення збільшити площу під олійними. При практичному розв'язанні цього питання виникає багато труднощів. Головне місце (71%) у всій площі олійних посідає соняшник, збільшення засівної площі якого справа надзвичайно небезпечна, через дуже низьку, несталу його врожайність. Спосібів боротьби з заразиною, на жаль, ще й до цього часу не знайдено.

Є, правда, ряд інших культур досить високої олійності, от як озимий рапс, арахіс, кунжут тощо, але ці культури ще гаразд не впробовані, хоча досліди над озимим рапсом дають уже підстави запроєктувати його близько 50 т. га. Крім того, для вирішення проблеми з олією треба вже від розмов перейти до практичної роботи в справі використання насіння тикви (гарбузів) тощо, що може дати досить значну кількість олії.

Досить важливе місце з погляду задоволення вимог промисловості посідає культура конопель на волокно.

В 1931 році передбачається засівну площу конопель збільшити з 133,4 т. га до 200 т. га. Це можна зробити тільки коли винести коноплі в поле, а такий виніс вимагає мінерального добрива (використовувати гній на значній віддалі від садиби буде нераціонально). Щождо мінерального добрива, зокрема, сульфатамонію, то тут у нас найвужче місце. Промисловість вимог сільського господарства щодо цього задовольнити не може.

В разі неохочення для конопель мінеральних добрив, треба виконати дуже велику роботу, щоб відвести під коноплища найближчі до села землі, що дало б змогу використати й гній. Маючи на увазі, що за гній в цих районах буде боротьба між низкою культур, треба провести певну організаційну роботу й скласти певні економічні умови на користь конопель.

За недосить розроблене слід визнати також питання про забезпечення досить значного клена трудоемних культур робочою силою. Особливо це стосується таких районів, як Херсонщина, де намічається дуже велике поширення бавовняника (з 18 т. га в 1930 р. до 160 т. га в 1931 р.), що забиратиме багато людської сили і де навіть уже в цій році з збиранням бавовняника були деякі труднощі. В пляні засівної й збиральної кампанії треба намітити вже конкретне розв'язання цієї справи по окремих районах.

Як слід розв'язати цю справу, на нашу думку, можна тільки через механізацію обробки ґрунту й збирання, але й сама вже раціоналізація використання наявної робочої сили може в значній мірі, допомогти справі.

Кажучи про засівплощу технічних культур, не можна не відмітити, що за основного продуцента в 1931 р. стає соціалістичний сектор, зокрема, колгоспи, де буде сконцентровано 76,1% усіх технічних культур проти 50,7% в 1930 р.

Виходячи з потреби максимально задовольнити вимоги робітничого постачання, накреслюється досить значну програму на 1931 рік по городництву. Передбачається всю площу під городами з 519.304 га в 1930 р. довести до 659.375 в 1931 р. і промислові города з 50.148 га до 190.177 га, а з них зрошувальні города з 28.155 га до 78.318.

Таке розгортання городництва дасть можливість значною мірою забезпечити потребу населення в свіжій городині, а також завантажити сировиною й переробку консервову промисловість. Здійснення цієї про-

грами може дати на душу міського споживача пересічно 150 кagr. го-
 родини на рік.

Крім зазначених вище накреслень щодо кількісного зростання засів-
 ної площі в цілому й по окремих культурах, контрольні числа намічають
 також і цілу низку заходів, що мають привести до певних якісних змін.

Загальна площа сортових засівів в 1931 р. намічається 8.024,6 тис. га,
 що становитиме 30,7% оо всього засіву колективного сектора. Виходячи
 з наявності рядових сіялок намічається рядковий засів раних ярих
 зробити на площі приблизно в 95%.

Все насіння для весняного сіву, передбачається, буде очищене
 повністю.

Боробьбу з ховрахами намічається провести на всій зараженій площі
 приблизно в 3 міл. га.

Накреслені тут заходи і низка інших дають можливість піднести.
 порівнюючи з вихідним 1923-27 р., врожайність по всіх зернових на 34,4%,

Наприклад, в 1931 р. намічається врожайність порівнюючи з пере-
 січною за 1923-27 р. підняти в центнерах так: жита з 7,87 до 9,67
 (22,4%), озимої пшениці з 8,72 до 12,9 (48,3%), ярої пшениці з 5,34
 до 7,66 (43%), кукурудзи з 10,72 до 14,06 (31,1%) і т. д. Ці цифри
 пересічні для України в цілому й для всіх секторів. Для різних районів
 і різних секторів цифри мусять бути різні. Тут тільки треба підкреслити,
 що завдання всіх в 1931 р. буде полягати в упертій боротьбі не тільки
 за площу, але не в меншій, а коли зважити, що досвіду в цьому у нас
 менше, то в більшій мірі за висоту врожаїв. Справиться з завданням
 партії не той, хто виконає засів, а той, хто з цієї площі дасть най-
 вищий врожай.

Головна увага мусить бути звернута на своєчасну, доброякісну
 обробку ґрунту, на очистку насіння, протруїння, сортозміну тощо. Але
 разом із цим, правда, тільки для технічних культур, значну роль мусять
 відограти також і мінеральні добрива. Вимоги с.-г. до промисловости
 на постачання мінеральних добрив дуже великі, але можливості проми-
 словости покище дуже малі. Тому запроєктування в частині мінеральних
 добрив виходили тільки з програми забезпечення повністю площі під
 цукровим буряком і частково площі під коноплями, тютюном тощо.

Таким чином мінімальні вимоги на мінеральні добрива складаються
 з таких цифр:

Суперфосфат	573 тис. тонн
Фосфор. борошно	103 " "
Калійні добрива (сіловинит)	73 " "
Азотисті (сульфат-амоній)	17 " "

Загальні зрушення в рільництві можуть бути зхарактеризовані змі-
 ною в гуртовій продукції, що можна бачити з нижченаведеної таблиці
 (див. стор. 25).

Скотарство. Одною з актуальніших проблем на 1931 рік е
 проблема скотарства, відповідне розв'язання якої допоможе розв'язати
 й проблему постачання робітничому населенню м'ясних і молочарських
 продуктів. Тут треба виходити з таких трьох настановлень:

- збільшити загальне поголів'я стада й особливо молочного складу;
- збільшити поголів'я стада в радгоспах і колгоспах, особливо
 через організацію спеціальних промислових господарств;
- не зменшити, а по зможі збільшити постачання для робітничого
 населення ще в 1931 р.

З першого погляду, може, важко уявити собі, щоб за сучасного
 стану скотарства можна було розв'язати ці, мабуть, протилежні завдання—

	Одиниці міри	1929-30 р.	1930 р.	1931 р.	1931 р. в % до 1930 р.
Зернові культури	тис. ц.	176961,2	230805,8	230171,5	99,8
В т. ч.					
пшениця	" "	78233,3	138995,9	140497,5	101,0
Олійні насіння	—	—	—	—	—
В т. ч.					
соняшник	" "	6010	4439	7490	168,8
льон	" "	349	377	784	208,0
коноплі	" "	811	694	1269	182,9
с о я	" "	61	413	2499	605,1
Технічні культури	—	—	—	—	—
В т. ч.:					
цукровий буряк	" "	65981	108601	187699	172,8
тютюн	" "	23	32	90	281,2
махорка	" "	536	563	1080	191,8
хміль	" "	16	9	13	144,4

збільшити поголів'я стада і не знизити, а навпаки, підвищити поставання м'яса.

Але при повній перебудові всієї справи скотарства, а саме, коли організувати великі скотарські господарства промислового типу, коли віддати першочергову увагу скороспілим видам і породам худоби, і цю проблему розв'язати можна. Незалежно від того, що 1930 р. був надзвичайно важкий рік для скотарства, ми на кінець 1930 р. маємо досить значне зростання промислових скотарських господарств. В цих господарствах, не урахувуючи колгоспів, ми вже маємо свиноматок 98 тис., овець 157 тис., корів 100 тис. Протягом 1931 р. намічається в господарствах цього типу поголів'я стада довести до таких цифр:

	Радгоспи	Колгоспи
Корів	до 201 тис.	до 150 тис.
Свиноматок	271 "	280 "
Овець	222 "	595 "

Загальне зростання поголів'я стада по окремих видах протягом 1931 р. накреслюється таке:

Великої рогатої худоби

Назва худоби	1-1 1931 р.	1-1 1932 р.	% до 1-1 1931 р.
Разом великої рогатої худоби	5.994,8 т.	6.688,7	111,6
В т. ч.			
корови та вівці 3 рок .	3.234,2 "	3.285,0	101,6

Зростання іде переважно за рахунок молодняка. Щодо корів, то таке незначне зростання пояснюється несприятливим віковим складом великої рогатої худоби на цей час.

Запроєктування на свині і вівці дається таке:

Назва худоби	1-І 1931 р.	1-І 1932 р.	% до 1-І 1931 р.
Свині: (в тис. голів)			
дорослі	558,9	888,7	159,0
підсвинки	1636,0	3622,1	221,4
поросята	562,7	720,0	128,0
Разом	2757,6	5230,8	182,7
Вівці:			
дорослі	2316,0	2797,8	120,8
ягнята	1358,9	1531,6	112,7
Разом	3674,9	4329,4	117,8

Найбільше зростання, як було зазначено вище, накреслюється для найбільш скороспілого виду свині.

Досить значне зростання, переважно від збільшення програми інкубації (від 3,5 м. яйцемісьць до 16 м. в 1931 р.), намічається також і для птахівництва. Ось числа:

На 20-V 1930 р. було	34.813 тис. штук
„ 1-І 1931 „ намічалось	56.150 „
„ 1-І 1932 „ „	91.000 „

По окремих соціальних секторах зміни в поголів'ї стада намічаються такі:

Назва сектора	Велика рогата худоба			Свині			Вівці		
	На 1-І 1931 р.	На 1-І 1932 р.	%	На 1-І 1931 р.	На 1-І 1932 р.	%	На 1-І 1931 р.	На 1-І 1932 р.	%
Радгоспи	241,8	397,0	164,2	317,0	939,0	296,2	200,9	313,7	156,1
Колгоспи (разом з колгоспниками)	2718,4	4646,6	170,9	1103,7	3284,4	297,6	1490,1	2777,5	186,3
пром. г-ва	—	—	—	—	—	—	—	—	—
індив. „	3034,6	1645,1	54,2	1336,9	1007,4	75,4	1983,9	1188,2	59,9
Разом	5994,8	6688,7	111,6	2757,6	5230,8	189,7	3674,9	4329,4	117,8

Розгортання такої програми з тваринництва може дати таку продукцію:

Несалежно від досить значного зростання в 1931 р. площі під кормовими культурами, а також поширеної програми силосування, кормове питання визнати за досить вирішене не можна. В цілому по Україні в кормовому балансі ще залишається значний дефіцит білків. Дефіцит є за сіном, соковитими, пасовиськами й концкормами і тільки є зайвина гумених.

	Одиниця міри в тис. цент.	1929-30 р.	1930 р.	1931 р.	1931 р. в % до 1930 р.
м'ясо	тис. цент.	8093,1	5406,5	5244,0	97,0
молоко	" "	44656	38702	44632	115,3
яйця	штук	1841328	1658827	2551319	154,3
шкір. великі	" "	2679,9	1783,0	1079,5	60,5
" дрібні	" "	1791,7	1663,4	1346,0	80,9
вовна (т. цент.)	" "	60,8	52,0	57,7	111,0

За сучасних умов розв'язати кормову проблему в 1931 р. можливо тільки при повному використанні всіх ресурсів, зокрема всіх покидів, а також при умові деякого додаткового відпуску концкормів.

Капіталовкладення в сільське господарство встановлена в 573,7 млн. крб., у тому числі в республіканську частину 403,7 млн. крб., а останні 170 млн. крб. в союзні радгоспи й МТС.

Всі капіталовкладення в с. г. в 1931 р. проти 1930 р. зростають з 360 млн. крб. до 573,7 млн., цебто на 59,4%. Уся гуртова продукція рослинництва зростає в 1931 р. на 18,1% і тваринництва на 13,2%, а питома вага продукції тваринництва соціалістичного сектора в 1931 р. порівнюючи з 1930 р. зростає до 230%. Менше зростання продукції тваринництва, ніж продукції рослинництва, пояснюється тим, що 1931 р. буде характеризуватись значним відновленням поголів'я стада, значними внутрішніми нагромадженнями.

* * *

Підсумовуючи все тут сказане, слід наступний 1931 р. визнати за рік величезних соціальних і виробничих зрушень в сільському господарстві.

Перше. Питома вага соціалістичного сектора досягає цифри приблизно $\frac{3}{4}$ всього сільського господарства України.

Друге. Протягом 1931 р. організується низка великих соціалістичних господарств на високій технічній базі.

Третє. На кінець 1931 р. на території України буде 321 машинотракторна станція, що дасть можливість охопити більшість адміністративних районів України, а це має створити певний перелік в справі колективізації с. г. також і в порівняно відсталих районах.

Четверте. 1931 р. має стати роком наступу технічних культур на зернові, а також поширення й покращення скотарства, що дасть можливість в більшій мірі задовольнити вимоги промисловости в сировині і людности в продукції харчування.

П'яте. 1931 р. має бути роком великих класових боїв на селі, роком продовження рішучого наступу на куркуля, роком ліквідації рештків куркульні, капіталізму в сільському господарстві.

Все це буде вимагати від партії й усіх радянських сил країни величезного напруження.

В. П. АКУЛЕНКО

Капітальне будівництво України на 1931 рік

Капітальні вкладення в усупільнений сектор народного господарства України на 1931 рік запроєктовано в сумі 3.333,8 млн. крб. проти 1.989 млн. крб. 1930 року *). Слід при цьому мати на увазі, що накреслену суму вкладень взято вже з урахуванням зниження вартості будівництва на 12% проти 1930 р., тому фізичний обсяг будівництва 1931 року перевищуватиме обсяг 1930 року майже на 80% проти 68% зросту у ціновому виразі.

Яка велика намічена сума вкладень, видно з того, що вона перевищує запроєктовання для першого року п'ятирічки втриє, а для третього року—майже в півтора рази. Ще виразніше виявляється грандіозність наміченої програми будівництва, якщо порівняти запроєктовані вкладення 1931 року з наявними основними фондами. Досить сказати, що в усупільнену промисловість намічено вкласти коло 1.466 млн. крб. у цінах 1931 року, що становить понад половину вартості основних фондів промисловости на початок 1930 року; в районове електробудівництво намічено вкласти 263,5 млн. карб., що дорівнює вартості теперішніх фондів; теж саме маємо в галузі зв'язку, де намічена сума вкладень майже дорівнює вартості наявних фондів; у нерухомий інвентар сільського господарства буде вкладено приблизно 160—170 млн. карб., або до 30% вартості наявного майна, і т. д.

Отже, у 1931 рік Україна вступає з широко розгорнутим фронтом капітального будівництва. Проте, таке збільшення обсягу капітальних будівництв іде одночасно із збільшенням самої *концентрації робіт*, оскільки головну суму вкладень накреслено на об'єкти, які закінчуються або протягом 1931 року, або в перших кварталах 1932 року. Це стосується не лише робіт реконструктивного характеру, але й нового будівництва. Напр., протягом 1931 року у промисловому будівництві вступає в експлуатацію нових підприємств на 550 млн. карб., а протягом 1932 р. на 650 млн. карб., не враховуючи вартість Дніпрянського комбінату, інакше кажучи, за ці два роки основний капітал промисловости збільшиться лише від нового будівництва на 45%. По районових електростанціях протягом 1931 року стане до експлуатації капітал у сумі орієнтовно до 150 млн. карб., а протягом 1932 р. ще додатково близько 370 млн. карб., що дозволить збільшити потужність діючих фондів усіх електростанцій України майже удвоє та побудувати низку ліній передач. До цього слід додати, що з метою концентрації робіт серед об'єктів нового будівництва

*) Наведені дані запроєктовання взяті з варіанту Укрдержплану, затвердженому від Сесії ВУЦВК.

виділяється окремо ряд так званих „ударників“, які забезпечуються в певшу чергу матеріальними й іншими ресурсами; сюди належать Дніпрельстан та Дніпрянський комбінат, Харківський Тракторобуд, Зуйвська електростанція, Краматорський та Луганський машинобудівельні заводи і т. інш. Таку ж концентрацію робіт маємо і по інших галузях, от як транспорт та зв'язок, сільське господарство, житлове та соціально-культурне будівництво тощо, де переважна кількість асигнована на 1931 рік спрямована або на закінчення уже початого будівництва, або на будівництво об'єктів, які починаються і закінчуються будівництвом протягом одного року.

Високі темпи капітального будівництва 1931 року мають своєю матеріальною передумовою бурливі темпи зростання промисловости, що виробляє елементи основного капіталу (будівельні матеріали та устаткування). Так, продукція української промисловости будівельних матеріалів зростає протягом 1931 року загалом на 84%, в тім числі цегли на 80%, цементу на 80%, вапна на 166%; продукція машинобудівництва зростає на 67% і т. інше. Проте, беручи на увагу великі кількісні та якісні завдання в галузі будівництва на 1931 рік, щоб запобігти проривам та різним ускладненням, з загальної суми вкладень утворено резерв у 10%, цебто у 334 млн. карб., який буде використано лише при умові повної реалізації накресленого зниження собівартости будівництва та після вияву відповідних передумов організаційного, фінансового та матеріального характеру.

Напрямок капітального будівництва 1931 року обумовлюється в певній мірі вже зробленими раніш витратами. Мова тут іде не лише про незакінчене будівництво минулих років, що переходить на 1931 рік (напр., Дніпрельстан, Тракторобуд тощо), а й про будівництво тих об'єктів, що їх починають будувати 1931 року. Це останнє диктує потреба як вирівняти пропорції між окремими галузями, зв'язаними поміж себе у виробничому процесі (напр., районове електробудівництво та важка індустрія), так і утворити нові ланки, потрібні для функціонування усього виробничого ланцюга (напр., комбінат біля Дніпрельстану тощо).

З другого боку, до капітального будівництва 1931 року поставив ряд додаткових вимог високий темп процесів усупільнення, який обумовив потребу великого будівництва в низці галузей, що раніш залишались у формі індивідуального чи напівкустарного виробництва; сюди належить будівництво хлібозаводів та підприємств громадського харчування, що замінюють домашнє виробництво; будівництво холодильників і підприємств для первісної обробки сільсько-господарської продукції, потрібне у зв'язку з переходом до форм централізованого масового постачання; будівництво молочарських фарм, пташарень і т. інш. в зв'язку з потребою перетворити тваринництво індивідуального господарства у форму великого промислового типу господарства і т. інш. Усі ці моменти збільшили обсяг будівництва 1931 р. проти 1930 р., змінивши якісно структуру будівництва і поставивши низку вимог до провідних галузей.

В основному ж, напрям і структура капітального будівництва 1931 року відбивають відповідні постанови XVI з'їзду партії, а саме: необхідність прискорити темпи розвитку провідних галузей (вугілля, металургія, машини, хемія), як передумови технічної реконструкції усіх галузей народного господарства; необхідність почати широку реконструкцію транспорту, щоб він не став вузьким місцем народного господарства; необхідність утворити матеріальну базу для високих темпів соціалістичної реконструкції сільського господарства та реалізації завдань у галузі культурної революції; нарешті, необхідність забезпечити розширення

усіх галузей споживчого характеру (житлове та комунальне будівництво легка індустрія тощо).

З соціального погляду програма капітальних вкладень характеризується виключним розгортанням будівництва усупільненого сектора, — на нього припадає близько 96% усіх вкладень, проти 73% у першому році п'ятиріччя. Орієнтовно можна гадати, що вкладення приватного сектора становитимуть 1931 р. близько 110—120 міль. карб., в тому числі близько 10—12 м. к. по лінії міського житлобудівництва і близько 100—110 міль. по лінії індивідуального сільського господарства. (Вкладення по лінії приватної промисловості зведено майже до нуля). Незначність вищенаведених цифр видно з того, що вкладення в міське індивідуальне будівництво в основному ледве забезпечують амортизацію наявного приватного житлового фонду; в сільському ж господарстві вкладення індивідуального сектора мають або відновний характер (стадо), або побутовий (житлобудівництво). Тому 1931 р., як і 1930 р., закладаються підвалини для давшої розширеної репродукції народного господарства виключно лінією його соціалістичного сектора.

Великі реконструктивні зрушення намічаються і по технічній вертикалі, бо переважна маса вкладень іде на нове будівництво або на генеральну реконструкцію наявного основного капіталу; приміром, у галузі електрифікації всі 100% вкладень в районове будівництво фактично мають характер новобудівництва, що його або розпочинається, або продовжується; в галузі промисловості (без житлобудівництва) на новобудівництво іде коло 42% усіх витрат і коло 50% на реконструкцію, яка і собі має часто характер нового будівництва; навіть у галузі транспорту, найвідсталішій галузі щодо реконструкції, будівництво нових колій становить коло 16% вкладень у залізничний транспорт, придбання рухомого інвентаря коло 20% і т. інш. Нарешті, в галузі соціально-культурного й житлового будівництва майже 90% усіх вкладень мають характер новобудівництва.

Отже проектування в галузі капіталовкладень 1931 р., відбиваючи завдання „п'ятирічка за 4 роки“, цілком забезпечують реалізацію постанов XVI з'їзду партії про посилення темпів індустріялізації країни та соціалістичну перебудову народного господарства.

Структура й динаміка капітальних вкладень в розрізі окремих галузей народного господарства така (у цінах кожного року) (див. табл. на стор. 31).

Як видно з наведених чисел, із загальної суми капіталовкладень в 3.338 міль. карб. на розширену репродукцію галузей виробничого характеру (важка індустрія, електрофікація, транспорт та зв'язок) спрямовується 1931 р. 54,1% усіх вкладень, проти 55,8% 1930 року. На репродукцію галузей, що забезпечують споживчі потреби населення (промисловість групи Б, будівництво в постачанні та розподілі, сільське господарство, житлове і комунальне господарство), спрямовується 38,5% проти 37,9% 1930 р.; нарешті, питома вага вкладень у соціально-культурне будівництво 1931 р. підвищується до 6,3% проти 4,3% 1930 р. Отже розвиток виробничого комплексу галузей вже 1931 р. дає змогу чимало підвищити абсолютно й відносно галузі соціально-культурного і споживчого характеру за одночасної умови високих темпів росту самих виробничих галузей.

Провідне значення важкої індустрії, що на основі розвитку її відбуваються ці процеси, виявляється ще виразніше, коли взяти до уваги, що в самій виробничій групі важка індустрія має рішуче підтягнути такі галузі, як електрифікація, транспорт і зв'язок.

Переходимо до детальнішої аналізи вкладень в окремі галузі народного господарства.

Г А Л У З І	1929 р.	1930 р. (умовно)		1931 р.		1931 р. у % до 1930 р.
	факт.	Всього	В т. ч. респуб.	Всього	В т. ч. респуб.	
I. Промисловість						
Промисловість ВРНГ	454,0	788,7	96,0	1249,6	143,7	158,4
Промисловість НКПостзч.	71,0	73,7	24,5	123,6	43,9	167,7
Інша промисловість	19,7	22,6	22,6	36,4	36,4	161,0
Будів. органів	—	—	—	[56,0	29,6	—
Разом	544,7	885,0	143,1	1465,6	224,0	165,6
В т. ч. гр. „А“	432,4	787,3	—	1315,7	153,8	167,1
гр. „Б“	112,3	97,7	—	149,9	70,2	153,4
2. Електрофікація (р'якоп)	99,5	122,4	—	263,5	—	215,3
3. Сільське господарство	201,9	360,0	270,0	573,6	403,6	160,4
4. Транспорт	180,0	281,3	47,9	420,0	69,8	149,3
В т. ч. заліз. транспорту	—	203,5	—	247,5	—	121,6
безрейковий	—	57,9	47,9	112,0	69,8	193,4
5. Зв'язок	8,6	20,0	—	30,0	—	150,6
6. Комун. господарство	39,7	49,7	49,7	108,5	108,5	218,3
7. Житлове господарство	98,0	152,0	—	290,0	192,0	98,0
В т. ч. житлокооперації	45,7	60,0	60,0	85,0	85,0	141,7
8. Будівн. постачання та розподілу	30,7	95,0	80,0	129,9	115,8	136,7
9. Соц.-культ. будівн.	55,2	86,0	76,0	211,5	182,6	245,9
1. Освіта	39,0	60,0	50,0	144,8	115,9	241,3
2. Охорона здоров'я та соц. забезпечення	16,2	26,0	26,0	66,7	66,7	256,3
10. Інші	22,0	40,0	25,0	80,0	33,0	200,0
Всього за планом без дубл.)	1228,0	1989,4	751,7	3333,8	1255,9	168,0
В т. ч. вироб. галузі	668,2	1109,0	—	1805,1	—	162,8
споживчі	482,6	754,4	—	1287,1	—	170,7
соц.-культ.	55,2	86,0	—	211,5	—	246,5

Відбиваючи директиви XVI з'їзду ВКП(б) і XI з'їзду КП(б)У про зміцнення та поширення енергетичної бази країни, контрольні числа передбачають 1931 р. рішучий перелом в справі *електрифікації* України, зокрема усунення диспропорцій поміж розвитком важкої індустрії Донбасу і його електропостачання. Капіталовкладення в районні електростанції накреслено в 263,5 м. к. проти 123,4 м. карб. 1930 р. Із загальної суми вкладень на будівництво станцій намічено 143,0 міл. карб., з того на Дніпрельстан 57 міл. карб. і на Зуївську станцію 52 міл. карб., на будівництво ліній передачі і підстанцій—104 міл. карб., з того по Донбасу—50 м. карб., не включаючи витрат Донбасструму в сумі 12 міл. карб. У наслідок цього Україна входить у контрольний рік з широко розгорненим фронтом робіт, оскільки потужність 4-х головніших об'єктів (Дніпрельстан,

Зуївка, Донсод і Штерівка) становить 754 тис. кав. Цей розмір потужності, що перебуває в будівництві, в $4\frac{1}{2}$ рази перевищує потужність районних станцій, що є в експлуатації, і на 10% перевищує теперішню потужність усіх електростанцій України. Ці витрати дозволять Україні на кінець 1931 р. майже досягти відповідних запроєктовань „ГОЕЛРО“ оскільки протягом 1931 року в експлуатацію входить об'єктів будівництва загальної потужності на 232 т. кав. оскільки 1932 р. Україна дістає лише по двох станціях—Дніпрельстану й Зуївці—522 тис. кав., Щодо іншого електробудівництва запроєктованого по відповідних галузях, то тут зазначимо, що в комунальні електростанції намічено вкласти коло 31 міл. крб., проти вкладень 1930 р. в 11,3 міл. крб. і по сільському електробудівництву—коло 3,8 м. к.

У свою чергу реалізація директиви про зміцнення енергетичної бази Союзу в цілому обумовлює піднесення вкладень у кам'яновугільну промисловість. Капіталовкладення в кам'яновугільну промисловість УСРР намічені в сумі 267 млн. крб., а як взяти зниження цін—в сумі 232 млн. крб., проти 159 млн. крб. 1929-30 р. (зріст на 46%), в тім числі на велике шахтове будівництво близько 45 млн. крб. і на житлове будівництво 65 млн. крб.

Витрати на нове капітальне будівництво по вугіллю дадуть свій виробничий ефект повністю 1932-33 року, не дивлячись на те, що із загальної кількості великих шахт, що проходяться, більш за половину входить в експлуатацію протягом 1931 року. Тим більшого значення набувають за цих умов роботи реконструктивного характеру на наявних шахтах. Тому протягом 1931 року особливо зростають витрати на механізацію добування палива, що дозволить збільшити механізований видобуток до 80% у 1931 р. проти 39% у 1929-30 р. (Певне значення матиме при цьому також підвищення експлуатації механізмів). На виконання директиви щодо форсованого використання місцевих видіз палива контрольні числа намічають вкладання в бурє вугілля 3,0 млн. крб. і в торфодобування 6,5 млн. крб. (проти 1,1 млн. крб. і 3,0 млн. крб. 1929-30 р.)

Поруч із підсиленням енергетичної бази контрольні числа 1931 р. особливо увагу приділяють форсованому розвитку металургії з тим, щоб забезпечити лінією України витоп 17 міл. тонн чавуну у 1933 р. по всьому Союзу. Завдання української металургії тим відповідаєніше, що нову вугільно-металургійну базу на Сході можна бути утворити за допомогою української металургії; з другого ж боку, в балансі 17 міл. тонн основне місце буде посідати ще Україна. У зв'язку з цим розмір капіталовкладень у металургію збільшується проти 1929-30 р. майже втриє (380 м. к. у цінах 30 року проти 136 м. к.).

Основна маса вкладень іде на реконструкцію та поширення теперішніх заводів, а саме—на поліпшення підготування сировини та палива для виробництва, на побільшення агрегатів і виробничих одиниць, механізацію заводів, поліпшення середзаводського транспорту, газифікацію й електрифікацію заводів і т. інш. Виключне значення реконструктивних витрат на українську металургію визначає те, що протягом найближчих років основну масу продукції даватимуть старі заводи. Серед окремих головніших об'єктів реконструкції, які входять в експлуатацію протягом 1931 року, слід відзначити шість нових та чотири відновлених домни, які збільшають витоп чавуну приблизно на 24% до 1930 року; двадцять мартенівських печей, які дозволять збільшити виробництво сталі проти 1930 р. на 27%; декілька промислових електростанцій, в т. ч. на заводі ім. Дзержинського потужністю у 48 тис. кав. і т. д. Нове будівництво обмежується будуванням Запорізького заводу, на який

асигновано 80 мільйонів крб. у цінах 1930 р., і початком робіт по Маріупольському металургійному заводу (асигнується 2 млн. крб.). (Досить кволе розгортання будівництва Маріупольського заводу проти первісних накреслень пояснюється невідповідністю для нього рудної бази.

В зв'язку з підвищенням лімітів у галузі металургії збільшуються витрати на коксову промисловість. Треба мати на увазі, що вкладення в коксову промисловість забезпечують одночасно і розвиток хемічної промисловости. Всього в *коксову хемічну* галузь намічено власти 162 м. к. у цінах 1930 року, проти 41 м. к. 1929-30 р.

Серед окремих об'єктів будівництва слід відзначити Горлівський тузовий комбінат, на який витрачається 1931 р. 30 млн. крб. при загальній його вартості у 36 млн. крб. Основна маса витрат у коксову промисловість дасть свій виробничий ефект протягом 1931 р.

Розвиток хемічної індустрії визначають також вкладання по Хемтресту і Анілтресту (63,7 м. крб. проти 43 м. к. у 1929-30 р.). З окремих об'єктів слід відзначити будівництво суперфосфатного заводу, нового содового заводу ряду сірчано-кислотних заводів і т. інш.

Включно великі проектування вкладень у металургію і потреба звести до мінімуму залежність від закордону щодо устаткування визначають масштаб реконструкції і будування нових заводів у галузі машинобудівництва. Відповідно до цього в українське *машинобудівництво* намічено власти загалом близько 256 млн. карб. у цінах 1930 р., проти 109 м. к. за 29-30 рік.

Високі темпи капіталовкладень у машинобудівництво дадуть змогу найближчим часом піднести технічну базу низки галузей народного господарства. Напр., у гірничо-заводське машинобудівництво вкладається 75 м. к., зокрема 40 м. к. на Краммашбуд; у транспортне машинобудівництво по Парвагдизу 33,4 м. к., в тім числі на Луганбуд 15,5 м. к.; по Союзкорабельні—10 м. к.; у сільське-господарське машинобудівництво вкладається 91 м. к. в тім числі 66 м. к. на Харківський Тракторобуд; у хемічне машинобудівництво передбачено власти 15 м. к.; у електромашинобудівництво 19 м. к. і т. д.

Протягом 1931 року в експлуатацію входить Харківський тракторовий завод кошторисною вартістю на 115 млн. крб. і продукційністю на 50 тис. тракторів щорічно; комбайновий цех при заводі „Комунар“ і т. інш. Головна ж частина нових машинобудівельних заводів входить у виробничий процес протягом 1932 року, наприклад, Луганський та Краматорський заводи кошторисною вартістю у 142 млн. крб., завод Підвісбуд і т. інш.

Виходячи з настановлення XVI з'їзду партії на форсований розвиток *виробництва будівельних матеріалів*, потрібних для забезпечення високих темпів капітального будівництва в цілому, капіталовкладення по об'єднаннях будматеріалів Укрвогцемпрому й Укрбудоб'єднанню намічається в сумі 97 млн. крб. проти 33 млн. карб. 1929-30 року. Найбільші об'єкти будівництва—це новий сифоний і шамотовий завод у Часовому Ярі з асигнуванням на 1931 рік 12,1 млн. карб., шамотовий завод в Запорозжі, завод кислотривкої цегли й каналізаційних труб—8 млн. карб., Гришинський динасовий завод, Кам'янський жужелево-цементовий завод, Амвросіївський цементовий завод—ряд млиних установ і т. інш.

По Укрбудоб'єднанню намічено будівництво ряду цегельних, черепичних заводів, підприємств вапняно-крейдяної групи тощо.

За винятком лише 2-х заводів (Запорізького шамотного та Гришинського динасового) все інше нове будівництво входить у виробничий процес протягом 1931 року.

Особливо треба відмітити, як одне з найважливіших завдань народньо-господарського плану 1931 року — форсоване розгортання будівництва Дніпрянської гідроцентральної і Дніпрянського промислового комбінату. Капіталовкладання в Дніпрянський комбінат — 159 мільйонів карбованців, в тім числі на металургійний комбінат Дніпросталь — 80 мільйонів карбованців, на алюмінієвий та магнієвий завод 30 мільйонів карбованців, на Дніпрозаводбуд — 59 мільйонів карбованців і т. інш.

Для легкої індустрії 1931 рік є рік перелому. Треба відзначити що стан технічної бази навіть найбільших галузей легкої індустрії, як от цукрова, гуральницька, маслоробна тощо, далеко незадовільний. Крім того, до складу харчової промисловости увійшов ряд галузей, як от м'ясна, кондитерська, консервна, садово-городницька і інш., що перебувають на межі пікустарного виробництва. Це диктує потребу ґрунтовної реорганізації ряду підприємств групи „Б“ і широкого нового будівництва. Тому, відповідно до директив XVI партз'їзду, загальну суму капіталовкладень у групу „Б“ підвищено у 1931 р. до 171 мільйонів карбованців у цінах 1930 р. проти 81 мільйонів карбованців, 29-30 р. Особливо значний зріст капіталовкладень намічається по Союзцукру (83,6 мільйонів карбованців проти 37,3 мільйонів карбованців), по Союзхлібу (8,0 проти 3,0 мільйонів карбованців), по Укроліі (9,1 мільйонів карбованців проти 2,6 мільйонів карбованців), по Укрмя'єсу (9,1 мільйонів карбованців проти 0,8 мільйонів карбованців і т. інш.). Серед об'єктів нового будівництва треба відзначити; по Союзцукру — Куп'янський цукропеківський завод і ряд сушарень; по Укрсельцукру — Решетлівський завод; по Укроліі — Слов'янський олійно-екстракційний і гідро-генезаційний завод та Харківський маргариновий завод; по Укрконсервтресту намічається будівлення ряду консервних фабрик, зокрема, Херсонської фабрики, продукційністю на 100 мільйонів банок, і т. інш. Переважна частина нового будівництва за винятком лише М'ясокомбінату та Куп'янського цукрового заводу входить в експлуатацію протягом 1931 р. По цій же групі „Б“ намічається будівлення газетно-журнальної фабрики в Харкові та папіро-целюлозного комбінату, що відповідає директиві XVI Партз'їзду про посилення технічної бази для культурної революції.

Нарешті, капітальне будівництво кустарної кооперації намічається в 32 мільйонів карбованців у цінах 1930 року, проти 14 мільйонів карбованців 1929-30 року.

Високі темпи розвитку народнього господарства ставлять підвищені вимоги до всіх видів транспорту. Тим часом треба визнати, що стан усіх видів українського транспорту далеко не задовольняє цих вимог. Ця невідповідність примушує значно збільшити капітальні вкладання як на реконструкцію транспорту — так і на нове будівництво. Тому ліміт вкладень у транспорт на 1931 рік дорівнює 420 мільйонів карбованців, в т. ч. 247,5 мільйонів карбованців у залізниці і 112 мільйонів карбованців у безрейковий 31,5 мільйонів карбованців у річковий транспорт, 24 мільйонів карбованців у порти і т. д.

Вкладання в існуючу мережу залізничного транспорту в розмірі 208 мільйонів карбованців передбачається витратити на низку заходів, які забезпечують посилення пропускної спроможности найбільш обтяжених дільниць (додаткова колія, перебудування в'їздів, поміня шення профілю, блокування і автоблуккування тощо), посилення провізної спроможности транспорту (через поширення і реконструкцію рухомого складу, збільшення вагового й паротягового парку, модернізації вагонів тощо) і т. інш.

На нове залізничне будівництво — добудування початих колій і будівлення нових колій — Демурине-Олександрівське і Жашків-Золотоноша — намічено вкласти 39,5 мільйонів карбованців.

Відсталі стан річкового транспорту і потреба підготувати Дніпро до транзитного руху 1933 року визначають потребу вкладень 1931 року в 31,5 мільйонів карбованців, з того 10,8 мільйонів карбованців на флоту, 9 мільйонів карбованців на

поліпшення судноплавних умов, 4,8 млн. крб на будівництво портів і т. інш. На поширення і реконструкцію портового господарства України намічено вкласти 24 млн. крб.; і нарешті, по безрейковому транспорту загальна сума вкладень у 112 млн. крб. забезпечує будівництво 2.200 кілометрів шляхів з кам'яним одягом, 3,500 кілометрів шляхів з поліпшеним одягом, будівництво ряду мостів, збільшення будівельного інвентаря і т. і. Найбільшу масу вкладень спрямовується в Степовий і Правобережний райони зважаючи на ріст судільної колективізації першого району і потреб буряко-цукрового господарства в другому районі. Одночасно забезпечується будівництво під'їзних шляхів у промислових районах, насамперед у Донбасі.

Зміна адміністративного поділу України, колективізація сільського господарства, зростання промислових центрів тощо ставлять великі вимоги до роботи *нарв'язку*. Зважаючи на це, а так само на велику технічну відсталість господарства зв'язку і недостатню його мережу, контрольні цифри на 1931 рік намічають високі темпи поширення і реконструкції цієї галузі, надто лінією телеграфного, телефонного і радіобудівництва. Намічені вкладення в розмірі 30 мільйонів крб. забезпечивши зв'язок між Харковом і всіма райцентрами і посиливши дротовий зв'язок районних центрів із сільрадами. В галузі радіофікації сума вкладень на 1931 р. становитиме близько 5 мільйонів крб., забезпечуючи посилення радіомовних станцій у Харкові Дніпропетровському, Сталіні, Києві, Одесі й Тирасполі, збільшення кількості трансляційних вузлів, мережі репродукторів, особливо на селі та в колгоспах тощо.

Щодо *сільського господарства*, треба відзначити, що контрольні числа цієї галузі детально пророблено лише по республіканському сектору, а по машиново-тракторних станціях і радгоспах союзного значення нижченаведені числа мають вельми умовний характер.

Загальну суму вкладень у сільське господарство на 1931 р. намічено в розмірі 573,6 млн. крб. проти 360 мільйонів крб. 1930 року. Із загальної суми вкладень в 573,6 млн. крб. на республіканський сектор (колгоспи, республіканські радгоспи с.-г. кооперація тощо) припадає 403,7 м. к., у тому числі на колгоспи близько 299 млн. крб. на радгоспи—64,3 млн. крб., на державні заходи 39,8 мільйонів крб. і т. і.

Основну масу витрат по лінії республіканського сектора сільського господарства спрямовано на відновлення та поширення тваринництва (близько 187 млн. крб.); на збільшення мертвого інвентаря та енергетику—108,7 мільйонів крб.; на розвиток рослинництва—46,0 млн. крб. і т. ін. При загальній сумі витрат на тваринництво в 187 млн. крб. на будівництво намічено 85,5 мільйонів крб., не включаючи будівництва силосів у 20 млн. крб., і на придбання живого інвентаря—40,3 мільйонів крб. на велику рогату худобу, 11,5 мільйонів крб. на свині, 10,1 мільйонів крб. на птицю і т. д.

Зазначені вкладення забезпечують приріст стада по всьому сектору сільського господарства, включаючи індивідуальний, на 108 мільйонів крб. в цінах 1926-27 року проти зменшення 1930 р. на 80 м. к. З другого ж боку, вкладення в мертвий інвентар, включаючи сюди умовні вкладення по союзному сектору, дозволять збільшити наявну масу інвентаря на 25—30%, значно реконструювавши якісну його структуру. Досить сказати, що наявний тракторний парк України на кінець 1931 року збільшиться приблизно вдвоє. В зв'язку з цим число машино-тракторних станцій збільшиться протягом 1931 р. до 321 з загальним числом тракторів у 432 тис. НР.

Треба відзначити, що в загальну суму вкладень у сільське господарство не включено близько 40 мільйонів крб. по лінії споживкооперацій, що

мають піти на організацію приміського сільського господарства в промислових районах. Крім того, не зараховано також вкладень індивідуального сектора, в основному по лінії будівництва і приросту худоби.

Переходячи до вкладень у так зване *будівництво постачання й розподілу*, треба зазначити, що ця група вкладень певною мірою є логічний додаток вкладень у легку індустрію й сільське господарство. Справді, при загальній сумі вкладень на 1931 рік в 129,9 млн. крб., на заходи сільсько-господарського характеру (приміське господарство) намічено 40 мільйонів крб., на будівництво підприємств громадського харчування—42,9 мільйонів крб., на хлібопечіння—7,7 мільйонів крб. і т. ін. Вкладення в торгово-технічну базу (крамниці, склади, сховища тощо) намічено в сумі 14,5 мільйонів крб., при чому вкладення в саме крамничне будівництво навіть зменшуються проти тогорічного рівня при значному збільшенні вкладень в овочесховища і будівництво нафтосховищ (останнє у зв'язку з розвитком мережі МТС).

Деталізуючи, бачимо, що вкладення в усупільнене харчування прои 1929-30 року збільшуються майже вдвітьє) причому понад 50% вкладень припадає на Донбас і близько 20% — на промислові міста, що ходять до списку № 1. Так само понад 50% усього будівництва хліозаводів припадає на зазначені райони. Таке розгортання мережі громадського харчування дозволить охопити разом по промислових центрах 62% робітників, в тому числі по Донбасу близько 80% робітників, всі 100% студентів ВИШ'ів, 100% робітників радгоспів та МТС, 35% службовців сільських та районних установ тощо.

До складу будівництва союзного значення по Експортхлібу накреслено добудування Херсонського елеватора на суму 4,4 м. крб., по Холодоцентру добудування ряду холодників на 2,6 мільйонів крб., по Союзхлібу—збудування 6 лінійних елеваторів, ряду зерноскладів та зерносховищ і т. д.

Високі темпи соціалістичної реконструкції народного господарства ставлять великі вимоги на кваліфіковану робочу силу, що й обумовлює значний зріст витрат на *культурні потреби* в цілому. При цьому, серед загальної суми витрат на культурні заходи значно зростають витрати на капітальне будівництво, утворюючи матеріальну базу для здійснення завдань в цій галузі. Із загальної суми вкладень на освіту в 144,8 мільйонів крб. близько 59,7 мільйонів крб. іде на будівництво установ масової освіти, 43,6 мільйонів крб. на будівництво установ для підготовки кадрів і 12 мільйонів крб. на наукові організації. Треба, крім того, мати на увазі, що в зазначену суму вкладень на освіту не зараховано витрат союзних організацій, що становлять приблизно 28,9 мільйонів крб.

По лінії масової освіти нове будівництво передбачає по совику—48,0 мільйонів крб. і по політосвіті 11,7 мільйонів крб.; серед окремих об'єктів будівництва передбачається будувати 600 шкіл 4-х річок, 100 семирічок, 26 кінотеатрів, 3 театри (Харків, Запоріжжя і Кривий Ріг), 46 будинків колективіста, 10 робітничих клубів, ряд дитячих садків і клубів і т. ін.

По лінії кадрів розмір вкладень становить 43,6 мільйонів крб., в тому числі будівництво гуртожитків 14,0 мільйонів крб., шкільне устаткування 9,4 мільйонів крб. і будівництво учбових корпусів 14,5 мільйонів крб. Нарешті, на науково-дослідчі установи намічено вкласти 12,6 м. к.—на будівництво й устаткування ряду дослідчих інститутів, станцій тощо.

Щоб піднести матеріальну базу під заходи в галузі *охорони здоров'я*, запроєктовано вкласти в будівництво близько 65,7 м. крб. Намічена сума вкладень на нове будівництво забезпечує збудування 46 лікарень, з того 21 в Донбасі; 19 поліклінік і диспансерів, з того

8 у Донбасі; 18 санітарно-дезинфекційних станцій, з того 8 у Донбасі, і т. д. В наслідок намічених вкладень зменшується навантаження на ліжко пересічно по Україні з 960 до 819 чол. значно збільшується кількість пунктів першої допомоги (в $2\frac{1}{2}$ рази) розгортається мережа амбуляторій, санітарних станцій і т. д. В Донбасі на кінець 1931 року кількість застрахованих на одно ліжко становитиме у промислових пунктах 98 чол. проти 132 на кінець 1930 р., при чому пункти першої допомоги охоплять 100% усіх підприємств. По лінії охорони здоров'я особливо треба відзначити швидке розгортання мережі ясел, що дасть можливість більше втягнути жінку до продукційної та громадської роботи.

Для забезпечення житлом притягнуто до виробництва робочої сили, як і для поліпшення побутових умов уже зайнятої робсили у *житлове господарство* України вкладається 290,0 міл. крб. проти 152 міл. крб. 1930 року. Отже темп зростання вкладень у житлове будівництво випередить зростання вкладень у цілому, що пояснюється значним відставанням цього сектора за минулих років. Майже половина наміченої суми вкладень іде на міста Донбасу, забезпечуючи доведення житлової норми о Донбасі 1-1 1932 року до 4,7 кв. метр. на кадрового робітника проти 3,8 кв. м. на початок року. Взагалі, 1931 рік дає безперечний перелім у динаміці душової забезпеченості житлоплощею, яка останніми роками в ряді пунктів або зменшувалась або залишалася стабільна.

Дедалі більші потреби міських і робітничих центрів на комунальні послуги визначають обсяг вкладень у *комунальне господарство України* в 104,8 міл. крб., не включаючи сюди витрат союзнаї промисловості приблизно в 35—40 міл. крб. на капітальне будівництво нових міст у Донбасі тощо. З загальної суми в 104,8 міл. крб. витрати на впорядкування становлять 23,6 міл. карб. і на комунальні підприємства близько 78,0 міл. карб.

Закінчуючи оцінку програми капіталовкладань 1931 р., спинімося коротко на характеристиці вкладань 1931 року з погляду запроєктовань п'ятирічки. Таке порівняння дуже умовне; оскільки п'ятирічка орієнтувалася на зовсім інші темпи соціалістичної реконструкції сільського господарства, ніж це маємо фактично, на інші темпи розвитку металургії і важкої індустрії в цілому і т. ін. З другого боку, треба мати на увазі умовність методологічного порядку, оскільки запроєктовання п'ятирічки зроблено в цінах 1928 року, перечислення ж вкладень подальших років на ціни 1928 р. має до певної міри орієнтовний характер. Нарешті, ми порівнюємо фактичне виконання за календарні роки, тоді, як п'ятирічка складалася на так звані „господарчі“ роки. Але навіть при всіх цих умовностях таке порівняння дуже цікаве. Напр., порівнюючи загальну суму вкладень за три роки (29, 30 і 31 рік), бачимо, що за три ці роки буде вкладено загалом 7.800 міл. крб. у цінах 1928 р. проти 11.784 м. к. за п'ятирічку в цілому. Отже на четвертий рік залишається близько 3.945 м. к. у цінах 1928 р. або близько 3.100 м. к. у цінах 1931 року, тобто проти менше запроєктувань на 1931 рік. Таким чином, гасло „п'ятирічка за чотири роки“ в галузі капітального будівництва в цілому буде перевиконане орієнтовно на 10—15%. По окремих галузях виконання п'ятирічки йде дуже нерівномірно. Приміром, по електрифікації, зв'язку і так званому постачальному будівництву п'ятирічку буде реалізовано за три роки. По таких виробничих галузях, як важка індустрія і транспорт за три роки вкладається коло 70-74% усіх витрат, намічених у п'ятирічці на п'ять років. Відставання дають галузі споживчого характеру і соціально-культурного. Напр., вкладення у легку індустрію за три роки

становитимуть лише коло 54% загальної суми на 5 років; по освіт маємо відповідно 57%; по охороні здоров'я 54%; нарешті, велике відставання спостерегаємо по житловому будівництву. Проте, можна сподіватись, що на основі великого росту провідних галузей це відставання протягом найближчих років буде перекрите.

Підсумовуючи, бачимо, що навіть при умові здійснення лише 90% накреслено на 1931 рік (без 10% резерву), п'ятирічний плян капіталовкладань України буде за чотири роки перевиконаний, але структура вкладень буде вельми відрізнятися від запроєктовань п'ятиріччя.

(Далі використано матеріяли будівельного сектора).

Напрямок капітальних витрат на 1931 рік орієнтовно такий: близько 47% усіх витрат іде на придбання худоби, устаткування та різного приладдя тощо, а коло 53% на будівництво господарчих будівель та інженерно-технічних споруджень, на будівництво житлових та соціально-культурних приміщень тощо.

Збільшення обсягу будівництва до 1,840 м. крб. або на 66,5% до 1930 р. вимагає насамперед великої кількості будівельних матеріялів, а саме: цегли коло 2,8 млрд. штук, цементу 8,2 млн. бочок, дерева круглого—4,3 міл. куб. метрів., дерева пиляного—4,1 млн. куб. м., будівельного металу—643 тис. тонн і д. д.*). Зазначені розміри потреби враховано, виходячи із значної раціоналізації і ощадливого витрачання будматеріялів на будівництво в окремих галузях народного господарства та заміни дефіцитних матеріялів новими і менш дефіцитними там, де це можливо. Приміром, площу залізних дахів зменшено з 15-20% від загальної площі даху до 4% з заміною етернітом, толем, риброїдом і черепицею, причому у непромисловому будівництві дахові залізо взято лише на незначну потребу. Розмір потреби не металеві балки й залізо для залізобетонних перекриттів зменшено проти норм комісії РПО на 15-20%, а часом і більше, з заміною дерев'яними конструкціями.

Норми витрати цементу зменшено пересічно на 20%, а в окремих випадках до 40% (житлобудівництво), з заміною його вапняковим чамуром, у зв'язку з чим збільшується потреба на дерево. Покриття цих потреб характеризують такі показники: щодо цементу, то при сподіваній потребі на нього в 8,2 м. бочок, виробництво на Україні намічається в 5,9 міл. бочок. Отже безумовно треба буде, збільшити завіз цементу з-поза меж УСРР проти 1929-30 року. Разом з тим, треба максимально розгорнути виробництво гідралічного вапна замінюючи ним цемент в багатьох випадках. В частині матеріялів нефондованих—цегли, вапна й любастру—перспективи задовільніші, оскільки, наприклад, виробництво цегли накреслено кругом в 3 млрд. штук. Однак, інтереси будівництва вимагають не лише розгорнути виробництво цегли, а ще більш реформувати виробництво в напрямі полегшення цегли, а також розвитку вироблення природного й штучного каміння, як матеріялу на стіни при металевому і залізобетонному каркасі будинку. Одночасно треба злати всіх заходів, щоб форсувати виробництво стандартизованої трепельної цегли.

Збільшення виробництва „нових“ дахових мінеральних матеріялів—шиферних плиток, трепельної черепиці, і розвиток виробництва азбо-шиферу, цементової й гончарської черепиці відбиває ідею *мінералізації* балансу будматеріялів. Так само розвиток комішитового виробництва являє собою крок до масового запровадження в будівництво ізоляторів

*і Виходячи з розміру капіталовкладень у 17 млрд. крб., програма будівництва по Союзу в цілому буде дорівнюватися майже половині щорічної програми будівництва Сполучених Штатів за ровні просперті.

тонкої стіни, так само як і вироблення торфо-ізоляційних плит. Особливу увагу треба приділити боротьбі з втратами і неощадним витрачанням будівельних матеріалів. Боротьбу з втратами треба провадити одночасно як по лінії раціоналізації, проектування так і по лінії обережного поводження з матеріалами взагалі.

Проте, щоб здійснити намічену програму будівництва, треба не тільки збалансувати матеріальні можливості з потребами, але одночасно і проробити всі технічно-організаційні елементи плану.

Переважну частину будівництва 1931 року виконують будівельні організації, оскільки загальні і спеціальні будівельні організації союзного й республіканського значення повинні охопити 1931 р. до 80% всього обсягу українського будівництва. Треба однак зауважити, що будиши утворені останнім часом, ці організації ще недосить забезпечені основними капіталами у формі допоміжних підприємств і устаткування, які надали б їхній роботі індустріального характеру. Тому на 1931 рік запроектовано на республіканські будтрести й контори близько 30 мільйонів карбованців капіталовкладень, що дасть можливість збудувати по лінії республіканських об'єднань постійні майстерні металевих конструкцій, бетонний завод, каменедобарний завод для виготовлення азбо-бетонних труб, майстерню для зварювання металевих частин, організувати ксилолітове і фібролітове виробництво, будівельні двори тощо. Щодо союзних будівельних трестів на Україні, то в них капітальні витрати на індустріалізацію виробництва мають такий же характер і досягають суми 26,4 мільйонів карбованців.

Широке переведення механізації будівельних робіт є один з основних способів збільшити продукційність праці у будівництві і зменшити її вартість. З другого боку, це неодмінна умова виконання і фізичного обсягу цього плану, оскільки робітнича сила зростає слабше ніж обсяг будівництва. Останнє явище в певній мірі може бути подолане повною ліквідацією сезонності у будівництві і переходом на безперервний рік. От чому 1931 року велике значення повинен мати план розподілу будівельних робіт в часі, як неодмінна умова, того, щоб виконати їх при тих ресурсах робітників і техперсоналу, які будуть в наявності. А взагалі треба відмітити необхідність збудування квартального плану будівництва в цілому з тим, щоб запобігти тим „пікам“, що характерні в періоди найінтенсивнішого розгортання будівельних робіт. Підсумовуючи, бачимо, що головніші моменти раціоналізації будівництва в 1931 році—це ліквідація сезонності і перехід на безперервний рік, неодмінне складання квартального плану робіт; якомога ширша механізація робіт, а також організація будівельних дворів і фабрично-заводських підприємств, які нададуть індустріального характеру будівництву.

Крім цих заходів, треба взяти ряд інших, що сприяли б підвищенню інтенсивності й продукційності праці в будівництві. Сюди стосується систематичне переведення раціоналізаційних заходів в частині як безпосередньо робочих процесів, так і організаційних процесів, соціалізація ударництва тощо.

1931 р. неодмінно треба домогтися зниження вартості будівництва проти 1930 р. на 12% пересічно. Здійснення всіх зазначених заходів дає матеріальну підставу для цього зниження. З другого ж боку, переведення цих заходів при одночасній умові виконання промисловістю будівельних матеріалів своїх обов'язків перед будівництвом є матеріальна запорука здійснення плану капітального будівництва в цілому.

М. И. ШАФИР

Финансовый план на 1931 год

Составной частью народно-хозяйственного плана 1831 года является единый финансовый план. Одним из самых ответственных разделов социально-экономических директив и установок, которыми пронизана грандиозная программа третьего года пятилетки, являются мероприятия финансовой политики, непосредственно вытекающие из содержания и заданий народно-хозяйственного плана и служащие мощным орудием его выполнения.

Далеко не случайно и впервые при составлении контрольных цифр на 1931 год партия и правительственные органы получили возможность наряду с единым государственным бюджетом рассмотреть и утвердить единый финансовый план. Этот факт знаменует собою еще один крупный шаг на пути победоносного социалистического наступления по всему фронту, этот факт означает дальнейшее углубление планового начала во всей системе управления и регулирования производственными процессами по социально-культурным строительством в СССР.

В инструментарии плановой практики единый финансовый план сделан равноправным оперативного значения документом наряду с промфинпланом ВСНХ, торгфинпланом, планом сельского хозяйства и т. д. В финансовом плане 1931 года охватываются все средства страны, идущие на капитальное строительство и пополнение оборотных средств общественного сектора народного хозяйства, социально-культурные мероприятия, управление и оборону; в финансовом плане учитываются все источники доходов: накопление общественного сектора, налоговые доходы, привлеченные средства населения и т. д. Объединяя в единую систему финансовые планы отраслевых объединений и организаций общественного сектора, единый финансовый план в то же время учитывает и сводит ресурсы всех финансовых институтов: государственного и местного бюджета, Госбанка и других кредитных учреждений, Соцстраха, Госстраха; в нем находят свое отражение также финансовые ресурсы общественных и профессиональных организаций, деятельность которых служит естественным дополнением государственных мероприятий. В нераздельном стремлении добиться максимальных и скорейших успехов в социалистической реконструкции хозяйства и быта профсоюзы и общественные организации свои ресурсы не противопоставляют государственным, а, наоборот, прилагают усилия к наиболее целесообразному их использованию. Это достигается отражением их в 1931 году в финансовом плане в суммах, превышающих полмиллиарда рублей в Союзном масштабе и 180 миллионов рублей на Украине.

Основною задачей финансовой системы является перераспределение народного дохода. Эту роль выполняли раньше изолированно и подчас

несогласованно один от другого государственный бюджет, местный бюджет, банки и все прочие финансовые институты: в настоящее время эту роль надлежит выполнить единому финансовому плану. В контрольных цифрах 1931 года до $\frac{2}{3}$ народного дохода охвачено и перераспределяется единым финансовым планом. При общем размере народного дохода СССР в 49 миллиардов рублей единый финансовый план определяется в сумме около 32 миллиард. рублей. По Украине аналогичные величины составят: по народному доходу — 10 миллиард. рубл. и финансовому плану $6\frac{1}{2}$ млрд. рубл. Пятилетний план СССР в отправном варианте предусматривал достижение в 1932-33 г. пределов охвата народного дохода финансовым планом до 50%. Поскольку соотношение и размеры народного дохода и финансового плана являются самыми синтетическими показателями выполнения пятилетки, анализ их является существенно важным, на нем необходимо специально остановиться и определить внутренний механизм и истинный смысл социальных и экономических процессов, которые ими вскрываются, а „мудрствующим философам“ из лагеря правой и „левой“ оппозиции дают основание делать наскоки на генеральную линию партии.

Из общей суммы народного дохода в 49 миллиард. рублей — 81% создается в общественном секторе: в истекшем 1930 году доля общественного сектора составляла 74%; по отправному варианту пятилетки в 1932-33 году долю общественного сектора в народном доходе намечалось довести до 71%. Это значит, что процессы социалистического строительства далеко опередили предположения пятилетки, что находит свое фактическое выражение хотя бы в показателе коллективизации сельского хозяйства, уже к началу 1931 года охватившей свыше $\frac{1}{4}$ всех крестьянских хозяйств; как известно взят курс на расширение коллективизации к концу 1931 года до 50% крестьянских хозяйств; пятилеткой же было запроектировано достижение в 1932-33 году лишь 20% коллективизации. Единый финансовый план отражает целиком все накопление общественного сектора и поэтому процесс форсированной коллективизации автоматически повышает его долю в народном доходе.

Однако, еще большее значение приобретает анализ выполнения плана капитального строительства. По СССР пятилеткой намечалось затратить на цели капитальных вложений общественного сектора в течение первых двух лет — 12,6 миллиардов рубл., фактически же израсходовано 13,8 млрд. рублей. Аналогичные величины по УССР: намечалось пятилеткой 2,8 млрд. рубл., фактический же расход — 3,1 млрд. рубл. Перевыполнение плана капитального строительства также влияет на повышение доли финансового плана в народном доходе, так как в нем полностью отражается использование средств на нужды капитального строительства в общественном секторе. Известное значение имеет и то обстоятельство, что объем финансового плана в отдельных частях несколько шире народного дохода. В финансовый план включается амортизация всего имущества общественного сектора, а темпы роста ее опережают рост народного дохода; в 1931 году амортизационный фонд повышается на 55%, народный доход на 38%.

Наконец, рост производительности труда и сопутствующее ему увеличение прибавочного продукта позволяет обращать на цели социалистического накопления все возрастающую долю средств, при одновременном повышении уровня потребления широкими трудящимися массами.

Все эти факторы отчетливо вскрывают причины повышения доли финансового плана в народном доходе и значительного перевыполнения пятилетки в проектировках 1931 года.

Однако, отсюда далеко не следует, что выполнение финансового плана 1931 года будет проходить без перебоев и в спокойной обстановке; наоборот, трудности и колоссальное напряжение, с которыми сбалансирован народно-хозяйственный план, концентрируются полностью и в финансовом плане. Преодоление их является одновременно задачей как хозяйственного так и финансового плана.

Объем доходной части финансового плана СССР возрастает с 23 млрд. рубл. в 1930 год до 32 млрд. в 1931 году; объем финансового плана УССР определяется в 1931 году в 6½ млрд. рубл. против 4,1 млрд. рубл. в 1930 году. Эти величины показывают масштабы дополнительных новых средств, которые предположено аккумулировать в финансовом плане. Таких темпов и такого абсолютного размера прироста не знала еще практика советских финансов, и отсюда понятны решительные формулировки, которые были даны декабрьским 1930 года пленумом ЦК и ЦКК ВКП(б) и 3-й сессией ЦИК'а СССР 5-го созыва в январе 1931 года: „Успешное выполнение финансового плана и бюджета стоит в прямой зависимости от выполнения количественных и качественных показателей во всех отраслях народно-хозяйственного строительства“ *); „план этот ставит огромные организационные и оперативные задачи перед всеми финансовыми и хозяйственными органами страны. Если успешное выполнение финансового плана стоит в прямой зависимости от выполнения качественных и количественных народно-хозяйственных заданий, то в свою очередь все производственные, строительные планы 1931 года обеспечиваются лишь в меру полного выполнения намеченной по финансовому плану программы мобилизации и перераспределения средств“.**)

План УССР на 1931 год намечает увеличение продукции промышленности на 53%, производства электроэнергии на 59%, валовой продукции сельского хозяйства на 17%, грузооборота транспорта на 42%; еще более важны качественные показатели: снижение себестоимости, промышленного производства на 10%, стоимости строительства на 12%. В финансовом плане эти гигантские темпы и яркие достижения и улучшение производственных процессов в народном хозяйстве — воплощаются в десятки и сотни миллионов рублей добавочных ресурсов. В прирост финансового плана УССР в 2,4 млрд. рубл. влияние качественных показателей дает около 0,9 млрд. рубл., количественное расширение производственно-распределительной базы народного хозяйства позволит дополнительно собрать свыше 1,2 млрд. рубл. и возрастающие доходы населения дают возможность получить путем прямых изъятий и добровольного привлечения средств на 300 миллионов рубл. больше, чем в 1930 году.

Процесс выполнения финансового плана 1931 года будет проходить в условиях обостренной классовой борьбы, как непосредственно на производстве и в аппарате (в форме изживания вредительства), так и на селе, где кулацкие элементы все мероприятия финансовой политики будут стремиться использовать для замедления темпов развития коллективизации. В этих условиях самыми ответственными участками финансового плана несомненно явятся выполнение заверстанных в нем проектировок во-первых, по аккумуляции прибылей и налога с оборота в общест-

*) Из резолюции пленума ЦК и ЦКК ВКП(б) „о народно-хозяйственном плане на 1931 год“, от 19 декабря 1930 года.

**) Из постановления 3-й сессии ЦИК'а „о едином финансовом плане и едином государственном бюджете СССР на 1931 год“, от 10 января 1931 года.

вленном секторе народного хозяйства и, во-вторых, — по мобилизации средств населения. И та и другая часть финансового плана подлежат аккумуляции от сотен и тысяч отдельных предприятий общественного сектора, от десятков миллионов отдельных плательщиков и по разнообразным каналам. Из $6\frac{1}{2}$ млрд. рублей финансового плана доходы от общественного сектора составляют до 5 млрд. рублей, мобилизация средств населения заверстана в размерах до 1,2 млрд. рублей.

Проблема аккумуляции ресурсов общественного сектора может быть разрешена, если с первых же дней нового хозяйственного года все установки, связанные с реализацией финансового плана, будут взяты под пристальное наблюдение хозяйственных организаций, если массы пролетариата осознают, что от отдельных личных достижений и успехов каждого трудящегося зависит собрание в союзном масштабе миллиардных сумм. В докладе на сессии ЦИК'а СССР Нарком финансов т. Гринько дал несколько ярких характеристик в этом направлении: снижение каждого процента себестоимости продукции дает стране 180 миллионов рублей, снижение каждого процента стоимости чистого строительства — 100 миллионов рублей, транспортных перевозок — 30 мил. руб.; рационализация работы потребительской кооперации в форме ускорения оборота товаров только на 9 дней (с 46 до 37 дней) даст около 300 мил. экономии. Все эти средства, составляющие экономии в народном хозяйстве, поступают в финансовый план в форме налога и оборота, в форме образующихся в общественном секторе прибылей и т. д. В 1931 году значительную роль начнут играть собственные средства нового члена социалистического сектора народного хозяйства — колхозов. В 1930 году в финансовом плане УССР средства колхозов (общественные фонды и амортизация) составляли 135 млн. рублей, в 1931 году они возрастут до 350 мил. руб. Правильное плановое их использование составит важную задачу финансового плана и, в частности, реорганизуемых в связи с передачей функций системы сел. хозяйственного кредита, районных контор Госбанка. Не менее ответственная задача выпадает на долю нашего товаропроводящего аппарата, в первую голову потребительской кооперации, в виду необходимости оживления денежного оборота и искоренения из практики ее работы организационных недочетов, приводивших к искусственному затовариванию.

Жесткий финансовый режим, которым будет сопровождаться выполнение финансового плана, разрешение расходовать средства в зависимости от хода реализации количественных и качественных показателей работы каждого объединения, каждого отдельного предприятия и в зависимости от выполнения ими своих обязательств перед финансовыми органами, — позволит своевременно сигнализировать о возможных прорывах и создаст в то же время благоприятные предпосылки для организационной четкости в работе всех участков общественного сектора народного хозяйства.

Вторая задача в области доходной части финансового плана — это добиться запроюктированных размеров мобилизации средств населения. Ею предусмотрены прямые изъятия принудительного обязательного порядка (сел.-хоз. налог, подоходный налог, единовременный сбор на культурные нужды, платежи государственного страхования и т. д.), привлечение средств населения путем государственного кредита (займы), сберегательного дела, паенакопления во всех системах кооперации, участие в строительстве машино-тракторных станций, возврат ссуд системе сел.-хоз. кредита и т. д. По разнообразным каналам протекают эти средства в финансовую систему и из мелких сумм создаются мощные государственные и общественные фонды, направляемые на нужды социалисти-

ческого строительства. В финансовом плане УССР в порядке мобилизации средств населения 1931 году предусмотрено около 1,2 млрд. руб., против 850 миллионов руб. в истекшем году.

Определение программы мобилизации средств населения является одной из самых сложных и ответственных частей финансового планирования, ибо в ней со всей отчетливостью должны быть заострены социально-классовые установки и направление финансовой политики, в частности, активное наступление на кулака, ликвидация его как класса на базе сплошной коллективизации, наступление на непмана в городе; и в то-же самое время надо осуществить на практике польгочивание молодого колхозного сектора в сельском хозяйстве. В качестве специфической задачи в 1931 году финансовый план ставит сею целью оздоровить денежное обращение; одним из методов разрешения этой задачи является изъятие излишних денег у тех групп населения, в особенности жилищной верхушки села, где они осели в течение 1930 года.

Исходя из этих предпосылок, в финансовом плане построены конкретные проектировки мобилизации средств населения. По земельно-земледельческому населению намечается получить 750 мил. рублей против 550 миллионов рублей в 1930 году; при сопоставлении этих изъятий с денежными доходами земледельческого населения доля изъятий составит в 1930 году 25%, в 1931 году - 28%.

По лицам наемного труда план мобилизации средств запроектирован в 320-330 мил. руб., против 240 мил. рублей в 1930 году; к доходам лиц наемного труда это составит в 1930 г. 9% и 1931 г. 10%.

Наконец, прочие группы городского населения должны будут передать в финансовую систему до 140 мил. рублей против 85 мил. рублей в 1930 году; если учесть, что доходы этих групп населения в абсолютном размере несколько снижаются, то станет очевидным резкое повышение изъятий, которые связаны с необходимостью ликвидации недоимочности злостных неплательщиков налогов, а также проведением единовременного сбора на культурные нужды, имеющим целью изъять у непманских групп излишки их спекулятивных доходов от реализации на вольном рынке сел.-хоз. продуктов.

На одного трудящегося в 1930 году приходилось прямых платежей 85 рублей, в 1931 году будет до 95 рублей. Проектировка баланса доходов и расходов по лицам наемного труда позволяет сделать заключение о том, что уже в 1931 году будут достигнуты пределы возможных изъятий и поэтому абсолютные их размеры на 1 трудящегося почти не превышают роста заработной платы.

Значительно более сложная обстановка складывается в области изъятий из доходов земледельческого населения. В приведенных обших итогах платежей земледельческого населения включены изъятия как от обобщественных доходов колхозов, так и от необобщественной части доходов колхозников и индивидуальных хозяйств; эту проектировку можно осознать только после детализации ее по отдельным социальным группировкам земледельческого населения. План 1931 года заверстал, примерно, следующее распределение изъятий в финансовую систему по отдельным социальным группам: (см. табл. на стор. 6).

Эти данные отчетливо характеризуют социально-классовую сущность плана 1931 года. Для того чтобы разрешить задачу мобилизации столь крупных сумм у сельского населения, планом предусмотрен ряд новелл в действующей финансовой системе, в частности: сельско-хозяйственный налог повышается с 84 мил. рублей до 125 мил. руб. самообложение с 66 мил. руб. до 105 мил. руб., платежи государственного страхования с 62 мил. руб. до 95 мил. руб., целевые взносы на стро-

Размеры прямых изъятий на 1 хозяйство в рублях за год	Всего		В том числе обяз. платежи	
	1930 г.	1931 г.	1930 г.	1931 г.
1. Колхозники (включая платежи колхозов)	133	163	33	70
2. Колхозники (без платежей колхозов)	40	53	6	14
3. Бедняки	37	42	4	7
4. Середняки	113	145	52	95
5. Кулаки	1359	2205	1007	1915

ительство машинотракторных станций с 12 мил. рубл. до 30—35 мил. р., наконец, вводится специальный сбор для усиления средств рай-и сельсоветов, направляемый на культурные нужды (до 60 мил. руб.) Последний совершенно не затронет доходы от обобщественного хозяйства колхозников и ставит своей задачей настигнуть доходы кулацких элементов и спекулирующих пригородных хозяйств.

Реализация огромного плана мобилизации средств населения в очень большой степени будет зависеть от внимания, которое уделит этому участку финансового плана низовая сеть советских органов (райисполкомы, сельсоветы, горсоветы), а также вся организованная общественность (профсоюзы, колхозы, кооперация и т. д.). И в этой области, так же как и в части аккумуляции средств обобщественного сектора, надо с первого же квартала начать жестокое выполнение заданий, не отступая перед трудностями, которые неизбежны на пути реализации отдельных составных частей общего плана.

Твердость и жесткость требований к реализации финансового плана СССР в его доходной части необходима также и потому, что в 1931 году намечено создать неприкосновенный резерв в сумме полтора миллиардов рублей. План УССР также предусматривает высвобождение части доходов на образование общесоюзного резерва. Общий баланс финансового плана Украины, охватывающий общесоюзные и республиканские организации на территории республики, показывает, что, при доходах в 6½ миллиардов рублей, учитываемые им расходы выразятся в сумме 5,4 миллиарда рублей; следовательно, образуется остаток в 1,1 миллиард рублей; Если принять во внимание не вошедшие в план централизованные общесоюзные расходы (оборона, содержание общесоюзного аппарата и некоторые другие) в сумме до 500 миллионов рубл., то окажется, что украинский финансовый план выделяет в финансовом плане СССР сумму порядка 600 мил. рубл.; последняя имеет своим назначением как передачу средств для наиболее отсталых национальных республик и окраинных районов СССР, так и прямое резервирование ресурсов. В прошлом 1930 году, когда в союзном масштабе на образование резервов предусматривалось 500 мил. рубл., Украина имела излишек по финансовому плану 200 мил. рублей. Это значит, что в 1931 году обеспечивается активная роль УССР в осуществлении безэмиссионного режима и в создании солидных денежных неиспользуемых фондов.

Характерно, что республиканский план Украины в 1931 году, как и в 1930 году, сведен без дефицита и весь излишек средств образуется в составе общесоюзной части финансового плана УССР; этим, однако, не устраняется дефицитность планов отдельных институтов республикан-

ской финансовой системы, как, например, государственного бюджета СССР; в то же время другие фининституты (Соцстрах, Госстрах, Государственный Банк) сводятся с крупными излишками, перераспределение которых сосредотачивается в общесоюзном финансовом плане.

Направление и структура использования средств финансового плана целиком определяются программой хозяйственного и социально-культурного строительства и необходимостью обеспечить обороноспособность страны в обстановке обострившейся классовой борьбы внутри СССР и усиления интервенционных настроений во внешнем капиталистическом окружении. В финансовый план СССР расходы на оборону не включены, как планируемые и централизованные в общесоюзном масштабе; без них потребность народного хозяйства в средствах определена в таких размерах: капитальные вложения по обобществленному сектору народного хозяйства — 3,3 млрд. руб. против 2,0 миллиард. руб. в 1930 году; прирост оборотных средств организаций обобществленного сектора — 0,5 млрд. руб. против 0,4 млрд. руб. и операционные расходы — 1,6 миллиардов рублей против 1 миллиарда руб. в 1930 году; весь финансовый план в расходной части вырастает с 3,4 миллиардов руб. до 5,4 миллиардов руб. или на 60%. Из общей суммы в 5,4 миллиарда рублей только около 300 миллионов рублей направляются на цели непродовольственного характера (управление и администрирование); остальная масса в 5,1 млрд. руб. используется на хозяйственно-производительные нужды, финансирование народного хозяйства и на повышение культурно-бытового уровня трудящегося населения. Финансовый план СССР последовательно проводит линию, которая характерна и для финансового плана СССР в целом; из 30,4 млрд. рублей всего расхода — на капитальное строительство финансирование народного хозяйства и их социально-культурные мероприятия — в союзном финплане выделяется 27½ миллиардов рублей или 90% всего плана.

Реализация финансового плана в утвержденных размерах требует перестройки методов и характера работы финансового аппарата, значительной активизации его в общей системе планирования и управления народным хозяйством. В резолюции декабрьского пленума ЦК и ЦКК ВКП(б) дана четкая установка в этом направлении; пленум признал необходимым «решительное усиление работы всех финансовых органов, внедрение строжайшей финансовой дисциплины и режима экономии, безусловное выполнение доходов, постановку расходов каждой организации в прямую зависимость от выполнения ею своих производственных и финансовых планов, укрепление червонца и решительную борьбу с недооценкой роли и значения финансовой системы на данном этапе социалистического строительства».

В области организационного упорядочения работы финансовых институтов в 1931 году должна продолжаться начатая уже в прошлом году реконструкция финансовой системы. Тремя большого масштаба финансовыми реформами ознаменовался 1930 год: 1) законодательным оформлением идеи единого финансового плана, 2) проведением начал прямого кредитования и 3) унификацией нескольких десятков отдельных налогов в единый налог с оборота. Эти реконструктивные мероприятия внесшие известную рационализацию в дело финансового планирования и управления, не создали, однако, полного соответствия организации финансового хозяйства задачам современного этапа социалистического строительства.

Наступивший 1931 год должен быть использован для того, чтобы разрешить очередные назревшие проблемы финансового планирования. К числу таких проблем в первую очередь следует отнести решительны;

пересмотр и улучшение практики кредитной реформы в целях наиболее гибкого приспособления ее к задачам финансирования народного хозяйства и, в частности, создания условий большей ответственности производящих отраслей за качество и ассортимент выпускаемой продукции. Аппарат Госбанка, которому предстоит проделать огромную работу по реализации состоявшегося уже решения по этому вопросу Совнаркома СССР, становится таким образом на страже интересов потребителя и сможет в дальнейшем фактически выполнять роль сигнализатора прорывов не только финансового, но и сугубо материально-хозяйственного характера.

Не меньшее значение приобретает задача пересмотра ставок налога с оборота в соответствии социально-экономическому значению продукции отдельных отраслей промышленности и сел.-хоз. производства. Проведенная реформа в общем сохранила и автоматическим образом восприняла ценнообразующую роль бывших неунифицированных налогов и сборов, без пересмотра их по существу. В результате, мы имеем такое положение, когда уголь облагается ставкой в 6,8% с оборота, а нефть в 32%; или, например, продукция орудийно-оружейно-пулеметного объединения облагается той же ставкой, что и маргариновая промышленность (12,9%), и ниже, чем соль (1495%). Однако, последующая рационализация налога с оборота должна быть тесно увязана с разрешением задачи еще большего упрощения системы аккумуляции ресурсов финансового плана, в направлении их дальнейшей унификации. Эта задача должна быть подчинена идее последовательного проведения принципа централизации планирования и децентрализации управления. В свете реконструктивных сдвигов, уже воспринятых и проведенных финансовой системой, следует поставить вопрос о пересмотре методов и форм изъятия средств, которые проходят в настоящее время по планам Соцстраха и Госстраха; при этом использование этих средств может быть децентрализовано и подчинено, на основе плана, непосредственному руководству низовых органов управления народным хозяйством.

Одновременно с этим, возникает абсолютно подготовленная уже предшествующей практикой реформа системы финансирования отдельных участков и потребностей народно-хозяйственного строительства, имеющая целью устранение множественности источников финансирования в особенности по линии мероприятий социально-культурного сектора, а также методов финансирования капитального строительства. Иначе, как плановым нонсенсом, нельзя считать сохранившийся еще в 1931 году порядок, когда, например, на нужды здравоохранения средства направляются из 26 источников — названий; на самом деле их значительно больше, ибо такой источник, как „промышленность“, на практике означает несколько десятков отдельных объединений, источник „сельско-хозяйственная кооперация“ — несколько десятков, а то и сотен отдельных организаций и т. д.

Наонец, требуются самые серьезные изменения и существующая система построения финансового плана в целом. Несмотря на колоссальные сдвиги в области освоения финансовых отношений в народном хозяйстве, несмотря на закрепление финансовым планом новых значительных позиций в системе планирования — на достигнутых успехах нельзя останавливаться. Современная организация работы не подвела нас вплотную к анализу процессов перераспределения народного дохода, а такую функцию должен совершенно четко осуществлять финансовый план. Система составления плана на 1931 год и методы его оформления несут еще в себе следы кургузой и вредительской деятельности некоторых бывших работников НКФина СССР. Существующие формы работы оставляют в тени проблемы социальной сущности финансового плана

для анализа плана в социальном разрезе приходится прибегать к методам экспертно-исследовательского порядка, в то время как социальный разрез плана должен составлять его основу и отчетливо преломляться во всех его частях. Схемой построения финансового плана на 1932 год должно быть также предусмотрено расширение охвата финансовых отношений внутри обобщественного сектора за пределы учета средств, направляемых на нужды капитального строительства, прирост оборотных ресурсов и социально-культурные расходы; финансовый план каждой отрасли и, следовательно, единый финансовый план в целом должен включать весь оборот средств организаций обобщественного сектора, включая доходы от реализации продукции, расходы на заработную плату приобретение сырья, материалов и т. д.

Таковы основные задачи, которые выдвинуты финансовым планом 3-го года пятилетки. Они грандиозны и сложны как в своей материальной части реализации запроектированного объема ресурсов, правильного их использования, и оздоровления денежного обращения, — так и в своей организационной части — перестройке работы финансового аппарата и дальнейших мероприятиях по общей реконструкции финансовой системы.

С решимостью и твердой уверенностью в успехе этот план должен быть выполнен, и тем самым всепроникающим цементом финансового плана будет завершено построение фундамента социалистической экономики уже в течение 1931 года.

Є. КАСТЕЛЯНСЬКИЙ

Про втрати в тракторному господарстві

Проблема втрат, це, власне, є проблема боротьби за опанування тих резервів, що приховані в нашому народньому господарстві. Ясно, що для організації такої боротьби треба насамперед налагодити облік втрат і старанно розробити методи такого обліку.

Вивчення втрат у тракторному господарстві України натрапляє на ряд великих труднощів, і основна й головна з них — це те, що на Україні й досі ще немає єдиного центру, де був би зосереджений облік роботи нашого тракторного парку. Такого централізованого обліку не провадять досі і трести та організації, що мають у своєму безпосередньому віданні велике число тракторів.

Щоб ознайомитися з тракторним господарством, доводиться вдаватися до матеріалів анкетних обслідувань, роблених від випадку до випадку. Але не можна визнати, щоб ці обслідування на Україні були цілком вдатні на ті матеріали, що вони дають. Звичайно, за таких умов не може бути й мови про глибоке конкретне вивчення втрат у тракторному господарстві України, бо ж немає даних для конкретних підрахунків, що ґрунтувалися б на масовому всеукраїнському статистичному спостереженні.

В одій нашій роботі ми користуємося з даних одного з радгоспів — „Червоний Перекоп“ — на Херсонщині, що править за спостережний пункт для Інституту Раціоналізації Управління (ІРУ). У цьому радгоспі наукова організація обліку роботи всього машинізованого господарства забезпечує і доброякісність його числових даних. Ці дані ми зіставляємо з матеріалами інших джерел, щоб звіритись, в якій мірі вони репрезентативні. Підкреслюємо, що і в такому разі даний матеріал далеко ще не може стати за базу для конкретних підрахунків втрат у тракторному господарстві України. Однак, коли справу так поставити, то систематизація й детальна розробка зазначених матеріалів дають все ж таки деяку можливість класифікувати на цій підставі втрати в тракторному господарстві і схарактеризувати „місце втрат“ та питома вагу (об'єм і напруженість) кожного з них в загальній структурі втрат і, нарешті, вони дають уяву про економічне значення цих втрат у розвитку нашого сільсько-господарського виробництва.

Знов таки, обмеженість матеріалів примушує нас спинитися на одній з дільниць роботи тракторного господарства, де маємо головні й основні втрати. Це — простої тракторного парку. Простої, визначаючи коефіцієнти тракторо-використання, разом з тим, розуміється, обумовлюють і визначають коефіцієнти й ряду інших елементів експлуатації тракторів та ефективності їхньої роботи, от як використання пального, тракторного реманенту, робочої сили, охолодження землі і інш.

Отож, можливу роботу тракторного парку радгоспу „Червоний Перекоп“ з 131 трактору можна обчислити, виходячи з 16-ти годинної

роботи (по дві зміни на день), за період червень, вересень і жовтень у 3.979.091 сило-годин (відкинувши часи негоди).

Число фактично пророблених годин (нетто) 1.459.594 сило-годин

Коефіцієнт тракторів використання . . . 36,68%

по окремих місяцях:

Червень 33,18%

Вересень 34,53%

Жовтень 37,36%

Число невикористаних годин (простоїв) . 2.944.132

У % до можливої роботи парку . . . 74,0% *)

Про що кажуть ці цифри? Коефіцієнт використання тракторного парку „Червоного Перекопу“ дорівнює лише 36,68%, а решту часу (74,0%) трактори мусили бути з різних причин стояти. Деякі з цих причин, як приміром, негода; або причини організаційного характеру є, розуміється, цілком законні. Але, як це видно буде далі, ряд причин, переважна їх більшість через те, що вони діяли довго, заповділяли чималі втрати в тракторному господарстві від довгочасних простоїв.

Простої ми розрізняємо на: 1) виробничі простої, причини яких були зліквідовані на полі підчас роботи, і 2) невикористані простої, причини яких не дали вийти тракторам на роботу на поле протягом однієї зміни, а то й більше. Характерно, що на так звані „невиробничі простої“ припадає величезна більшість простоїв і часу, призначеного на використання трактора. Це видно з такої таблиці (сума всіх простоїв = 100):

	За весь період	За червень	За вересень	За жовтень
Виробничі простої . . .	25,71	17,21	27,4	31,5
Невихід тракторів . . .	74,29	82,8	72,6	68,5

Як видно з наведених даних, число сило-годин, втрачених через невихід тракторів на поле, — величезне, воно втричі перевищує виробничі простої і майже вдвоє більше від числа годин — нетто, пророблених тракторами. Ясно, що причини невиходу тракторів на поле — це причини не дочасні, а органічні, обумовлені не тільки самою організацією тракторного господарства, а очевидно також і недосконалою системою його обслуговування.

Великий відсоток невикористання тракторного парку, або інакше кажучи, низький коефіцієнт тракторовикористання — характерний не тільки для радгоспу „Червоний Перекоп“, але й для всього тракторного парку України. Це доводять нижченаведені дані „Союзнафти“ про витрату нафти тракторним парком України, що має в собі близько 16 тис. тракторів, за період весняної кампанії березень-травень (включно):

*) Цифри відсотків не балансуються (понад 100) в наслідок підвищення коефіцієнтів тракторовикористання від роботи ряду тракторів більше за призначені 16 годин, а коефіцієнт їх роботи обчислювався до призначеної роботи в 16 годин.

Район діяльності Союзнафти *)	Число тракторів	Чис. пророблених годин одним тракт. (ор. ентовно)	Число призначених годин **)	Коефіцієнт тракторо-використання (у % %)
Південний	6140	567	1100	52
Одеський	7500	599	1200	50
Київський	1450	587	1000	58
Донбас	1800	646	1200	54

Для ілюстрації слід зазначити, що й по інших краях Союзу маємо приблизно такий же самий коефіцієнт тракторовикористання:

Використання тракторів у днях в 1928 р. ***)

Райони	Число показн.	% викор. у період польових робіт	У 1928 р.
Північн. Кавказ	505	52	37,3
Надволля	267	52	29,1
Сибір, Урал, Казакстан .	293	64	37,2
ЦЧО і ЦПО	134	54	32,2
Пересічно	1199	55	32,6

Такі ж самі коефіцієнти тракторовикористання дає РСФРР і 1929 р.

Використання тракторів по видах господарств ****)

(За даними обслідування НКЗему та РСІ РСФРР):

	Річне використання	Підчас польових робіт
У радгоспах	37	62
" комунах	35	58
" с.-г. артілях	31	52
" маш. т-вах	27	48
Пересічно по всіх видах госп.	33	55

Так само й 1929 року тракторний парк РСФРР дає коефіцієнти тракторовикористання пересічно по всіх видах господарств протягом року — 33, а в період польових робіт — 55.

Ця остання таблиця вельми навчальна тим, що вона дає змогу знайти й дослідити втрати залежно від соціально-економічних форм

*) З доповіді НКЗему УСРР. Райони діяльності Союзнафти не цілком збігаються з границями України.

**) Встановлена від НКЗему Союзу норма роботи трактора на місяць — 400 годин або 16 годин на день (25 днів).

***) Тракторизація сільського господарства РСФСР. 1930.

****) А. Соколов. Машинизація и тракторизація с. хоз ва РСФСР в пятилетнем плане 1930 г., стр. 49.

господарства. Очевидно, в сучасних умовах сільського господарства радгосп, і розміром і формою організації свого господарства, має більше переваг для використання трактора, ніж інші види господарства. Особливо це стане ясно, коли ми зіставимо коефіцієнти тракторовикористання по різних видах господарств, беручи коефіцієнт тракторовикористання в машинних товариствах, цій найдосконалішій формі колективного об'єднання, за 100.

	Річне вико- ристання	У період по- льових робіт
У радгоспах	137	129
„ комунах	130	121
„ с.-г. артілях	115	108
„ маш. т-вах	100	100
„ пересічно	112	115

Як видно з наведених даних, коефіцієнт тракторовикористання збільшується залежно від досконалості соціально-економічної форми господарства. Це цікавіше те, що залежно від цих форм маємо активніше зростання річних коефіцієнтів тракторовикористання. Очевидно, менші розміри господарства і менш організовані соціально форми його велими обмежують можливість використати трактор. Для того, щоб оцінити зв'язані з цим втрати, досить розглянути дані, що їх навів тов. Яковлев на XVI партз'їзді: „за даними обслідування РСІ, 1928 року трактор робив так: у радгоспах—1400 годин, у комунах—1300 год., в артілях—1200 год., а в союзах—1100 годин“ *).

І на Україні бачимо таку ж саму залежність використання трактору від форми господарства за іншими показниками. Про це свідчить така таблиця (на 1-VI 1930 р.):

Форма господарства	Число кол. господарств	Число тракторів	Потужність (к. с.)	Не робило у всяяву кампанію	У % %
Комуни	460	1049	13140	110	10,5
Артілі	1914	1765	34667	318	18,0
Союзи	779	956	13074	125	13,1
Разом	3153	3770	60881	553	14,7
1929 р.					
Комуни	—	636	—	35	5,5
Артілі	—	1489	—	71	4,8
Союзи	—	2499	—	133	5,3
Разом	4376	4629	—	239	5,1

У даній таблиці мова йде не за коефіцієнт тракторовикористання, а за кількість невикористаних тракторів по кожній формі колективного

*) Для 1930 р. ці показники, мабуть, більші. Див. доповідь тов. Яковлева на а'їзді трактористів-ударників, „Правда“ від 5/XII-30 р.

господарства. 1929 року тут маємо невеликі відміни. Цього року і відсоток невикористання тракторного парку невеликий — тільки 5,1%. Цей відсоток значно зростає наступного 1930 року — більш як удвоє (14,7%), після річної їх роботи. Між іншим, за даними економ. сектора Держплану Союзу^{*}, % невикористання становить по Україні по всіх колгоспах (включаючи сюди й ті, що не мають продуктивної галузі) — 11,6, в тім числі по колгоспах, зв'язаних з машинотракторними станціями — 16,7, а по незв'язаних з МТС — 10,6%. Розуміється, і цей момент — менше використання тракторів у тій групі господарств, що зв'язана з МТС — теж треба занести в пасив тракторного господарства.

1930 року у комунах весняної кампанії не робило 10,5% наявного тракторного парку, в артілях і созах цей відсоток далеко більший (13,1 і 18,1%).

Ясно, що причини зазначених, досить значних відмін у використанні тракторного парку по окремих видах колгоспів криються в умовах соціально-економічного і технічно-економічного порядку. Щоб їх виявити, треба вивчити виробничі завдання тракторів і виконання цих завдань по різних формах господарства. Розуміється таке вивчення буде одним з найдійсніших способів боротьби з втратами в тракторному господарстві.

Як одну з таких причин слід відзначити розпорошеність тракторного парку серед великого числа його держателів і його неоднакову розпорошеність серед колективних господарств різних форм. Висновок такий сам напрошується, коли зіставити відсоток невикористання тракторів із складом держателів їх по окремих формах колгоспів:

Групи з числом тракторів:

1930 р.	3 1-м тракт.	2-3 тракт.	4-6 тракт.	7-10 тракт.	11 і більше	Разом тракторів
Комуни	220	168	50	18	4	460
Артілі	1402	438	63	7	4	1914
Сози	668	101	7	1	2	779
Разом	2290	707	120	26	10	3153
1929 р.	3 1-м	2-ма	3-5	6-10	11-20	Разом
Разом	387	430	122	13	4	4376

На жаль, ми не маємо можливості виявити, скільки тракторів припадає на кожну групу. З усім тим, про велику розпорошеність тракторного парку можна судити по числу тих господарств, що мають один трактор, в межах кожного виду колгоспів.

Отже серед артілів, що мають найбільше тракторів (46,7% усіх тракторів) і де є найбільше господарств з одним трактором, там найбільше й неробочих тракторів — 18%. З них на один неробочий трактор в артілі припадає 5,55 і в комуні 9,54 робочих тракторів.

Безперечно, цей момент — розпорошеність тракторів — являє собою одно з важливіших „місць втрат“ у тракторному господарстві. Видима річ, що така розкиданість тракторів серед величезного числа госпо-

^{*} „Колхозы накануне XVI с'еза ВКП(б)“ (предварит. итоги) 1930.

1930 р. *)	Комуни	Артілі	Союз	Разом
Що мають 1 трактор, у % %	48	73,2	85,7	72,6
У них тракторів, у % % . .	21	79,4	70,0	60,7
У кожн. виду господарств тракторів, у % %	27,8	46,7	25,5	100
Неробочих трактор. у % % .	10,5	18,0	13,1	14,7
На число робочих тракторів — неробочих	9,51	5,55	7,6	6,88

дарств утруднює поточний їх ремонт, а тим паче капітальний ремонт, а також забезпечення їх запасними частинами, що теж спричиняється до зайвих простоїв тракторів. Зрозуміло, що боротися з такими втратами треба концентрацією тракторів. Обслідування 1930 року уже показує деякі досягнення в цій справі. В даному році є 72% колгоспів з одним трактором проти 87% у 1929 році. Разом із цим трактори концентрували, передаючи їх машино-тракторним станціям, що обслуговують колективізовані господарства.

Про відзначені оце народньо-господарські втрати і можливості боротися з ними, мова може йти тільки в умовах нашого радянського сільського господарства, що хутко перебудовується на основі широкої колективізації дрібно-посівного й середнього селянства. Утворення великих колгоспів через знищення меж великого числа дрібних господарств відкриває для тракторного парку в буквальному розумінні слова „широке поле“ і зв'язані з цим можливості широко використовувати всі переваги механізації сільського господарства.

Усі ці переваги яскраво вимальовуються в світлі роботи тракторів у Сполучених Штатах П. Америки, що мають найбільше тракторів і найбільше тракторне виробництво. З їхньої роботи можна бачити наскільки в них „рямки фермерських великих господарств стали тісні для трактору“.

У щорічнику Департаменту Рільництва **) ми знаходимо дані з трьох штатів (Огайо, Індіана, Іллінойс) за 1920 р., які показують, що американський фермер може використати трактор у своєму господарстві протягом року пересічно тільки 30,8 дня, а в менших господарствах й ще менше — до 23 днів.

Щоб компенсувати ці величезні простої тракторів, господарі мусять здавати їх в оренду. Це здавання тракторів на сторону практикується в Америці досить широко: відсоток тракторів, зданих в оренду, залежно від розмірів тих господарств, що їх здають, коливається від 33 до 66,7% ***) .

Однак і в такому разі число пророблених ними днів, навіть коли і додати дні роботи на стороні, становить в сумі мізерний коефіцієнт тракторовикористання порівнюючи з роботою тракторів у наших колгоспах — воно дорівнює максимум 61 дню.

Загалом, як показують пізніші обслідування, трактори в Америці роблять ось скільки годин на рік: ****)

*) З матеріалів стат. економ. сектора Держплану УСРР.

**) Year Book 1921. United States Department of Agriculture, стор. 85

***). С. Уланський. „Трактор, ізання (впечатление о поездке по Америке)“ Большевик № 11-12 1930.

****). „Berichte über Landwirtschaft“ Heft № 1.

	Півн. Дакота	Міннесота	Іллінойс	Нью-Йорк
Коні	790	810	928	1020
Трактори	540	500	490	540

Виходить, що в Америці трактори за цілий рік роблять менше (у годинах), ніж наші трактори у період засівної кампанії.

Через обмеженість земельної площі ряд операцій у господарстві стає економічно не вигідно робити тракторами проти кінської сили. Тільки в важких роботах трактор дешевший за коня, а в легких, навпаки, він коштує далеко дорожче *). Це становить одну з найбільших перешкод в справі механізації сільського господарства в Північній Америці. В результаті, участь трактора в сільсько-господарських роботах в згаданих вище трьох штатах дорівнює лише 30%. При цьому трактор не обслуговує таких операцій, як сієва, культиваж, молотья, збирання хліба і т. д. **)

У світлі наведених даних ясні стають переваги й можливості роботи трактора в умовах нашого колективного сектора і шляхи опанування їх. Правда, американські розміри господарств ми вже залишили далеко ззаду. Однак, зваживши цей досвід, ми повинні вивчити максимальне використання можливих „завоювань“ трактором земельних просторів. Ці проблеми треба вип'ясти, щоб цим повести пропаганду за побільшення колективних господарств і колективізацію одноособових господарств, що безперечно дасть неабияке зменшення тих народно-господарських втрат, що їх маємо в даній галузі. Тут іще треба підкреслити й усі переваги плянового господарства, що дають можливість широко маневрувати тракторним парком, перекидаючи його по різних районах залежно від темпів тракторних робіт і їх сезонності.

Як ми вже говорили, за теперішніх умов простої становлять собою одну з головних втрат у тракторному господарстві. Головно вони зменшують об'єм можливої роботи трактора.

Ці простой перш за все відбилися на довжині робочого дня (години бруто) тракторного парку. У радгоспі „Червоний Перекоп“ довжина робочого дня за період червень, вересень, жовтень 1930 року була така (в годинах на кожний списковий трактор):

	Пересічно	За червень	Вересень	Жовтень
Бруто	8,0	7,5	8,1	9,1

Ще менший робочий день був у годинах нетто, себто коли відкинути виробничі простой. Ці простой пересічно становили 36,4% пророблених годин бруто. Отже фактично пророблений тракторний день становив приблизно 5 годин.

Довжина робочого дня тракторного парку України, за наведеними вже даними Союзнафти, була трохи більша, а саме:

	Півден. р-н	Одеськ. р-н	Київськ. р-н	Донбас
Години нетто ***)	6,3	6,6	7,8	7,2

*) Див. відповідні дані у Розе й Сутолова — „С.-х. машинстроение и механизация сельского хозяйства Америки. 1930.“

**) Див. згаданий вище „Leaf Book.“

***) Можливо, що ці величини незіставні, бо нам невідома метода обчислення Союзнафти.

В результаті довжина робочого дня становить 30—35% призначеного часу (16 годин). Треба мати на увазі, що коли тракторне господарство налагоджене раціонально, трактор може робити—приваймі в період інтенсивної с.-г. роботи—24 години, на три зміни, включаючи сюди й число годин, потрібне на заправу трактора та на ремонт. В результаті такого обмеженого робочого дня обтяження трактора (з розрахунку на одного десятисильного) у радгоспі „Червоний Перекоп“ за згаданий період дорівнювало 1588 сіло-годинам замість 4350 с.-г. за 16 годинного робочого дня або 6525 с.-г. за 24 годинного дня. Розуміється, останні два числа треба дещо зменшити на неминучі законні простої (заправа, негода тощо).

Причини невикористання трактора різнохарактерні й численні. Перелік цих причин і питому вагу кожної з них (у %) в загальній сумі простоїв бачимо з такої таблиці:

Причини простоїв	Виробничі простої			Невихід тракт. на поле		
	Червень	Вересень	Жовтень	Червень	Вересень	Жовтень
Несправність тракторів	27,0	41,8	39,9	71,2	82,4	94,0
„ зняття зняття	5,2	4,3	3,7	—	—	—
Негода	16,5	4,1	6,5	5,8	4,1	4,1
Заправка й доливання	14,3	10,8	10,0	—	—	—
Брак стернових	5,3	3,6	2,5	0,9	—	—
Пуск трактора	3,5	4,1	3,2	—	—	—
Чистка знаряддя	2,5	11,9	12,6	—	—	—
Брак пального	1,6	1,7	2,3	0,3	0,1	—
„ роботи	1,1	0,3	0,4	1,4	0,3	0,4
Завіщення вагонки	0,7	0,9	0,5	—	—	—
Інші	22,2	15,1	14,8	19,9	15,1	12,0
Засип зерна	—	0,1	3,4	—	—	—
Вихідні дні	—	—	—	—	6,0	0,3
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Простої у %% до можливої роботи (включаючи негоду (без негоди)	Червень	Вересень	Жовтень
	69,1	77,3	78,7
	67,5	76,7	77,8

Цей перелік причин, власне, виявляє всю суму „болячок“, що дають основні втрати в тракторному господарстві. Серед них гостро вирізняється головна, „ударна“ причина—неполадженість тракторів. Через неї у радгоспі „Червоний Перекоп“ за весь зазначений період було 38% усіх виробничих простоїв і 82% невикористаних (невихід тракторів на поле). Загалом, ця причина—неполадженість тракторів—дає понад 70% (71,6) усіх простоїв тракторного парку.

На інші причини теж припадає чимало гулящого часу. В якій мірі розмір цих втрат (за винятком, звичайно, негоди) є закономірний чи ненормальний—це сказати зараз важко, бо в відносно невеликій практиці нашого тракторного господарства ще не розроблено нормативних даних в цій галузі. Розуміється, це тоді може бути зроблено, коли буде організоване масове спостереження над роботою тракторного парку.

Якщо останній ряд причин ще не визначився, то немає сумніву в тому, що можна максимально послабити діяння основної причини простоїв — неполадженості тракторів. Остання, власне кажучи, сполучає в собі ряд причин — відсутність запасних частин (головним чином), недосконала організація ремонтних майстерень та їх обслуговування, недостатнє забезпечення їх кваліфікованими робітниками — які причини лежать поза тракторним господарством. З усіма ж іншими причинами (за деякими винятками) боротися треба раціоналізацією тракторного господарства.

Можна досить впевнено стверджувати, що описаний нами вище характер простоїв, за невеликими винятками, є типовий для всього тракторного парку України, — коли взяти на увагу його велику застарілість і спрацьованість. Більш як половину тракторів завезено на Україну ще до 1927 року. Згідно з контрольними числами на 1931 рік, близько 14% усіх тракторів мають бути амортизовані.

В МТС була ще одна причина, яка мала збільшити простої — це недостатня забезпеченість тракторним реманентом. Напр., в Українсько-німецькому центрі *) одно знаряддя припадало на таке число тракторів (з доповіді НКЗема УСРР): плуг тракторний (2-3 корп.) — на один трактор, один тракторний лущильник і один букер — на 2,6 трактора, одна сіялка (19-ти ряд.) на 3,1 тракт., один тракторний диск — на 1 тракт., одна снопов'язалка (10 ф.) на 12 тракт., одна снопов'язалка — (6-8 ф.) — на 10,9 тракт. і одна молотарка на 5,7 тракт.

Далі, як ще одну з основних причин простоїв треба відзначити численність марок. На цей час тракторне господарство має більше від десяти марок тракторів різних систем. Це створює великі труднощі в справі постачання запасних частин до тракторів.

Як ми вже згадували, з цим зв'язано чимало простоїв, найчастіш через невихід тракторів на поле. Як говорить доповідь НКЗему України в РПО, „через недостатнє постачання запасних частин чимале число тракторів (по багатьох районах — 50%) мають простої в найгарячішу пору сільсько-господарських робіт“... „Українські заводи, а також і союзні і досі ще не можуть виготовити запасних частин до „Інтернаціоналів“ через відсутність рисунків“ **). У даному разі підйоми боротьби з подібними втратами лежать в інших галузях, зв'язаних з виробництвом тракторів. Очевидно, що надалі треба повести боротьбу з численністю марок тракторів, залишивши певний мінімум їх відповідно до природніх місцевих умов українського сільського господарства.

Дані про взятий нами радгосп, що характеризують питому вагу простоїв, як виробничих так і невиробничих (невихід на поле) у загальній сумі простоїв кожної окремої марки, дають можливість судити про її роботоздатність. Виявляється, що найменше невиходів дає найбільш потужна марка - Катерпіллер. Разом з тим, на ближчий час, на 1931 рік, виробничу програму наших тракторних заводів треба погодити з тими величезними потребами, які ставить наш досить спрацьований тракторний парк.

Загалом, зроблена нами характеристика роботи тракторів досить виразно виявляє і „місця втрат“ і досить великі втрати в нашому тракторному господарстві, в світлі величезних наших можливостей. Той матеріал, що є в нас під рукою, не дає можливості уніфікувати ці втрати, перевести їх на якусь трудову чи цінову одиницю. Ці втрати бувають на різних операціях, що забирають, зрозуміло, і різного обсягу

*) Відомість дано про 41 МТС, що мали, ориєнтовно, 3280 тракторів.

***) „За соціалістичну перебудову“ № 182 від 3-Х 193 р.

час. А головне — немає нормативних даних і, значить, немає й критерія для оцінки. Досвід чужоземних капіталістичних країн тут для нас мало показовий, бо, як ми вже згадували про це — „тракторизація у нас і тракторизація в капіталістичних державах, приміром, у ПАСШ — це дві зовсім відмінні речі“ (Яковлев). Однак, їхній досвід нам може придатися в частині технічного користування трактором, бо вони краще вивчили технічні умови його обслуговування.

Загалом беручи, економічне значення цих втрат за старим формулюванням, характеризують такі моменти: 1) різниця брутто (сума роботи тракторів) і нетто (час фактичної роботи їх на полях); 2) перевага кількості втрат від невиробничих простоїв, обумовлених причинами довготривалого характеру, які простої припиняють роботу трактора на одну й більше змін, і нарешті, 3) похідне звідси — втрати на темпах розвитку с.-г. виробництва.

Ясна річ, що зазначені моменти в значній мірі відібуваються й на собівартості роботи тракторів.

Ці величини, якщо вдало боротися за їх зменшення, криють у собі резерви можливої роботи тракторного господарства. Розмір їх, склад і співвідношення визначають шляхи й напрями боротьби.

Боротьбу з втратами в тракторному господарстві треба провадити двома напрямками: забезпечити широкий облік втрат, утворивши для цього широку мережу науково-показових тракторних станцій, і налагодити масовий нагляд над роботою тракторного парку України.

Боротьба з зазначеними втратами повинна стати масовим лозунгом; її треба включити в систему різних форм соціалістичного змагання, установивши певні показники, за які провадиться змагання.

А. ГЕНЕСІН

Організація постачання промисловості

З'являючись наявність значних хиб в організації постачання промисловості і зобов'язав відповідні господарчі організації забезпечити максимальне поліпшення та раціоналізацію справи постачання промисловості, особливо великий, не припускаючи розривів у постачанні окремих матеріалів і посилюючи договірну дисципліну”.

Одночасно забезпечити максимальну економію і раціоналізацію використання сировини та напівфабрикатів і рішуче провадити мобілізацію середпромислових ресурсів”.

(Постанова XI З'їзду КП(б)У).

Постачання, як одна з найвідповідальніших дільниць у боротьбі за розгортання соціалістичної промисловості, останній час стала об'єктом особливої уваги радянського суспільства. Ця увага викликається кончею потребою мобілізації всіх матеріальних ресурсів, що має країна, для того, щоб забезпечити виконання накреслених планів. Проблема організації постачання, як проблему організації матеріального забезпечення дедалі ширшої промисловості не можна розглядати як пекуче питання поточного дня. Навпаки, невпинна мобілізація матеріальних засобів, що своїми

розмірами могли б відповідати величезним масштабам зросту і розгортанню промисловості є основна проблема радянської економіки на майбутні роки.

Отже треба сказати, що не зважаючи на все безперечне, здавалося б, значення правильної організації системи постачання промисловості, це питання в усій його організаційній широті не поставлено. Матеріальний бік постачання (розвиток с.-г. технічних культур, підсилений випуск промислової сировини — (металю, лісу, хемікатів, розширення виробництва устаткування, машин, струменту) розв'язувався порядком загального народньо-господарського плянування, порядком затвердження контрольних дифр на якийсь період (річний, п'ятирічний). А проблеми постачання, як проблеми організації розподілу у виробничому секторі матеріальних продуктів, що виробляє промисловість, не поставлено на всю її широчінь.

Коли порівняти поставу проблеми організації розподілу промислових товарів широкого споживання з такою самою проблемою в галузі речей техновиробничого призначення, то стане очевидно, наскільки ми відстали в останній частині. В той час, як в галузі найважливіших промтоварів широкого споживання ми мали розгорнуті пляни постачання, починаючи з 1925 року, в частині основної промислової сировини — металю ми мали перший затверджений баланс розподілу лише на 1927-28 рік. Але поряд з тим, що для промтоварів широкого споживання ми маємо тверду систему товаропросування — основну кооперативну систему і почасті держдержавно що її доповнює — в галузі постачання промисловості ми лише 1929 р. мали перші спроби будівництва суто постачальних організацій — досвід текстильпостачання. А до цього часу постачання промисловості провадилось через загальну товаророзподільчу мережу синдикатів, трестів, торгів, що утворювало множиність постачальних інстанцій і некомплектність постачання.

Навіть у керівному штабі промисловості — ВРНГ СРСР і його місцевих органів не було спеціального функціонального органа для питань постачання промисловості. Організація відділу політики промислового постачання — „ВППП“ при ВРНГ Союзу стосується до кінця 1928-29 р., при чому, він почав посідати помітне місце в системі промисловості лише 1930 р., при організації його в самостійний сектор постачання й збуту.

Сказане вище свідчить про те, що до питання організації постачання промисловості треба притягти широку громадську увагу, щоб усунути всі дефекти в цій галузі і перейти до вищої стадії організації системи постачання, основаної на перенесенні кращих метод західноєвропейської та американської організації, з одностороннім використанням усіх величезних переваг радянської плянкової системи.

* * *

Всі негативні риси теперішньої організації постачання є наслідок перевірки стану матеріальних запасів у промисловості, будівництві, транспорті та інших ділянках народнього господарства.

Справді, коли перегорнути сторінки щоденної преси, то там, поряд з тривожними повідомленнями про прорив у роботах через невчасне подання матеріалів в одній частині підприємств та будов, ми маємо повідомлення про чималі лишки, інший раз злочинні завалі матеріалів.

Широкє залучення робітничого суспільства до перевірки стану матеріального господарства промисловості і будівництва дало змогу проробити за короткої час далеко більшу роботу, ніж попередю провадили апаратним порядком спеціальні виявні організації (Рудметалторг). Кампанія „переклику запасів“, піднята центральною пресою і підхоплена

місцевою пресою, утворення робкорівських бригад, що проводять рейди по фабрично-заводських підприємствах, організація на підприємствах „груп сприяння“ і сигнальних варт на мобілізацію внутрішніх ресурсів і, нарешті, шефство цехів над складами та коморами, — всі ці форми робітничої активності дали змогу виявити величезні матеріальні ресурси, що лежать даремно, і назбирались вони через ті хиби, що були в організації постачання.

Ми подамо тут лише кілька взятих на вибір, але цілком типових наслідків обслідування запасів.

На базі ПРТУ (станція Вечірній Кут) при пересічно-місячній витраті чорних металів розміром 200 тонн, фактично виявлено понад 1000 тонн, при чому в тому самому місці на базу мало надійти ще 600 тонн замовлених чорних металів. Харківський завод „Серп і Молот“ мав 100 вагонів дубових лісоматеріалів, 8 вагонів скла, 100 вагонів чавунного лому та інших, зовсім непотрібних йому матеріалів. На заводі ім. Томського лише в частині облічених і занесених у книги запасів виявлено, що завод має лишків на 2 млн. карб. Проведено на кінці 1929-30 р. обслідування запасів металю на металюобробних підприємствах району Української К-ри Сталі установило наявність близько 50.000 тон лишків металю.

На Ленінградських підприємствах найдено щось із 19.000 тон лишнього металю. Те саме й по інших районах Союзу; наприклад, в Нижне-Волзькій області на невеликому Вольському заводі „Металіст“ виявлено більш як вагон лишків кольорових металів. На „СорГЭС“ виявлено запас — 45.000 метлахських плиток, що лежали нерухомо другий рік і без усякої потреби. На Вольських цементових заводах виявлено величезний запас шкіряних та верблюжих пасів. На заводах та підприємствах Саратова, Сталінграда та Астрахані з перших же кроків виявлено десятки тисяч тон металю та металевих виробів. Отже, нагромадження зайвих запасів є явище всесоюзного порядку, це явище має місце не тільки в промисловості, але й на транспорті і в будівництві. За один 1928-29 р. системою Металюскладу мобілізовано на складах транспорту металів та металювиробів на суму близько 20 млн. карб. Не кращий стан маємо на будівництві: проведене на підставі завдань РТО в липні-серпні цього року обслідування лишків матеріалу на будовах дало по самій Україні величезні запаси зайвих матеріалів в таких розмірах: понад 2 тисяч тон трямів та коритуватого заліза, близько 500 тон труб різних, щось із 1000 тон сортового та дахового заліза, понад 40 тис. бочок цементу, близько 30 тис. кубометрів лісу тощо.

Ми навели всі ці ілюстрації щодо стану складських запасів, щоб показати, як кепсько стоїть справа в цій галузі, при чому ця небезпека свідчить про загальні хиби в системі постачання. Бо поряд з тим, що одні заводи й будови не забезпечені в мінімальних потребах і мають перебої в роботі, деякі заводи мають величезні запаси зайвих матеріалів, але одночасно відчувають недостачу в інших матеріалах (некомплектність постачання) і мусять вдаватись до різноманітних, часом неприпустимих форм товарообмінних операцій, що тепер прямо заборонено законом.

Це нагромадження по підприємствах і в споживачів величезних запасів матеріалу, або на „щастя“, або для потрібного перестарування, або ж просто для товарообмінних операцій — свідчить про конечну потребу утворити такі умови постачання, за яких, поперше, була б забезпечена максимальна маневрпроможність наявними матеріальними ресурсами для забезпечення всіх потреб; подруге, підприємство не турбувалось би за завтрашній день, і, потрете, усувались би в самій

системі розподілу такі вадливі явища, коли одно підприємство через загарблівість його постачальників забезпечено на цілі роки, а друге, не менш відповідальне, відчуває перебої в роботі.

Постачання промисловості сировини та основних матеріалів промислового виробництва, як от чавун, залізо, сталь, мінеральне паливо, хемікати, ліс та інш., що йдуть на дальшу переробку, провадиться на основі генеральних угод об'єднань підприємств споживчої промисловості (наприклад, машинобудівельної, металообробної) з об'єднаннями, що виробляють ті чи інші види промислових матеріалів. Оскільки збут майже всієї продукції промисловості сконцентрований у відповідних об'єднаннях, то об'єднання споживачів заходять з об'єднаннями-постачальниками в довірливі стосунки, що забезпечують своєчасне і плянове постачання їм сировини. В частині сільсько-господарської сировини функції заготівлі і постачання промисловості здійснюється або спеціальними видами державного апарату або ж сільсько-господарською кооперацією.

Проте, сировиною та основними матеріалами, звичайно, не обмежуються потреби промислових підприємств, що потребують ще певної номенклатури допоміжних матеріалів, як от інструментарій, арматура, електроматеріали, кольорові метали, гумові вироби, хемікати, мастила, спецодяга, ремонтно-будівельні та багато інших матеріалів, що споживають різні підприємства в різних кількостях, але однаково потрібних для кожного заводу або фабрики.

Що саме з групи допоміжних і ремонтно-будівельних матеріалів найбільше збирається зайвих запасів, — в цьому нас переконує аналіз таких даних, що стосуються до всієї союзної промисловості, що виявляють напрям мобілізації внутрішніх ресурсів в 1929-30 р. (у % до підсумка).

Статті матеріальних запасів	Всього в промисл. на 1-X 1929 р.	Намічено до мобілізації 1929-30 р.
Сировина та основні матер. . .	15,5	7,8
Паливо	6,8	3,5
Допоміжні матеріали	14,7	25,9
Матеріали в дорозі	3,7	4,1
Пі-фабрикати і незак. вироби .	30,5	11,1
Запасне устаткування	5,7	8,0
Готові вироби	14,7	11,9
Ремонтно-будів. матеріали . . .	8,4	27,9
Разом	100%	100%

Отже, допоміжні та ремонтно будівельні матеріали, що займають 23,1 % в загальній масі ув'язаних у промислового виробництві матеріальних ресурсів, становлять 53,6% всієї маси засобів, що підлягали вилученню 1929-30 р. із промисловості порядком мобілізації внутрішніх ресурсів, це показує, що саме в групі допоміжних та ремонтно будівельних матеріалів ми маємо найбільшу іммобілізацію засобів.

В частині допоміжних матеріалів постачання до останнього часу провадили безпосередньо самі заводи, що закупили матеріали для централізованого постачання через свій відділ постачання, або ж при

споживанні окремих видів матеріалів у великій кількості, — трест, що об'єднує дану групу заводів. Така система постачання має чимало хиб, основні з них такі: а) потреба утворювати на всіх підприємствах і трестах постачальний апарат та агенту, що лягають накладним видатком на виробництво; б) кожне окреме підприємство повинно підбрати потрібний йому комплект матеріалів; в) труднощі для окремого підприємства культурно і раціонально налаштувати своє складське господарство, і, нарешті, чи не основна хіба такої „індивідуалістичної“ системи постачання — це величезна іммобілізація внутрішніх ресурсів промисловості. До того ж причини нагромадження зайвих матеріальних запасів на підприємстві треба шукати, крім психологічного боку — за пасивності керівників підприємств, також і в економічних умовах.

Поперше, при величезній територіальній розпоршеності промисловості складська мережа організацій, що постачає речі промислового споживання, не в достатній мірі розгалужена і концентрується переважно по великих центрах. Цей факт (обмеженість складської системи) не дає змоги промисловим підприємствам використовувати її в потрібних розмірах і примушує їх переважно забирати матеріали безпосередньо на фабрично-заводських складах.

Дальша причина скупчення запасів є намагання максимально використати економічні вигоди транзитних перевозів (повагонно з заводу-постачальника на завод-споживач), що йдуть за дешевим тарифом, порівнюючи з потонним перевозом. В той самий час це спричиняє скупчення дияких лишків, оскільки багато видів допоміжних матеріалів споживаються десятками кілограмів, а дістаються десятками тонн і, таким чином, забезпечується виробництво на дуже довгий період, що перевищує нормальний рівень потреб.

Нарешті, вузька спеціалізація окремих заводів або цехів що виробляють, наприклад, в металургійному виробництві обмежену кількість сортів, профілів або розмірів, приводить при повагонних перевозах до нагромадження некомплектних лишків, що набагато перевищують в окремих видах матеріалів поточну потребу підприємства. А тимчасом організація або асортирочних вихідних баз в районах виробництва для підсортування металів, або асортирочних металобаз по великих пунктах споживання, з мінімальним постачанням металу споживачем транзитом і максимально через склади постачальних організацій, може внести рішуче оздоровлення в систему металопостачання.

В цілому треба сказати, що взята топер ВРНГ лінія на максимальне збільшення складських операцій у постачанні, з одностороннім скороченням транзитного постачання, є безперечно правильна і її треба твердо проводити. З одного боку, цим досягається можливість максимального комплектного постачання, із скороченням складських запасів у споживачів, а з другого боку, досягається максимальна маневреність ресурсами, оскільки запаси на складах постачальних організацій — це безперечні ресурси країни, а запаси у споживачів, як показує досвід, надзвичайно мало піддаються мобілізації.

В якій мірі нагромадження зайвих запасів на виробництві зменшує економічний ефект в капіталовикористанні — нема чого доводити. Розміри цих запасів становлять кілька сот мільйонів карбованців по всьому виробничому сектору радянського господарства. Досить відзначити, що в 1929-30 р. по самій промисловості мобілізація внутрішніх ресурсів повинна дати понад мільярд карб. (1.050 млн. карб.), з них чималу частину, як зазначено вище, дає мобілізація матеріальних ресурсів. Щоб дійти такого великого економічного ефекту, треба провести широку реорганізацію всієї постачальної системи.

* * *

Реорганізація системи постачання промисловості базується на основі таких принципів, що усувають зазначені вище хиби. В першу чергу, відмінно проти теперішньої системи, коли постачання для промисловості провадили не спеціально постачальні органи, а збутові органи (синдикати) в порядку збуту продукції свого об'єднання, — тепер кожне союзна об'єднання галузі промисловості організує в своєму складі спеціальну управу постачання в даній галузі. Отже, функції постачання строго спеціалізовано і відокремлено від загальних торговельних функцій збуту, що дає змогу збудувати апарат кращий. Ця спеціалізація функцій постачання здійснюється не тільки в центральній управі об'єднання, а, що, головне, зовсім по-новому ставиться організація постачання самому підприємству.

Система управління радянської промисловості основним об'єктом має підприємство, як основне виробниче ядро, що його діяльність зосереджується поступібно на самій техновиробничій функції. Від усіх інших функцій підприємство звільняється, їх передається спеціальним органам, як от: фінанси зосереджено в тресті (тепер держбанк); збут продукції — в синдикаті; проекти реконструкції — у спеціальних проектних конторах; капітальне будівництво — у спеціальних будівельних організаціях; питання технічної раціоналізації — в особливих раціоналізаторських органах. Все це робилося протягом кількох років, щоб досягти краю спеціалізації цих функцій, з тим, щоб виробничий організм — завод мав перед собою лише основні завдання: поширення виробництва, зниження собівартости, підвищення якости продукції. Проте, функції постачання до самого останнього часу не були віддаленні від виробництва, і їх виконувало, якщо не в повній мірі, то в клопотавій частині само виробниче підприємство (допоміжне технічне постачання).

Завданням утворених спеціальних постачальних органів, що звуться скорочено „снаби“, і є звільнення підприємства від постачальних функцій, що передаються цим „снабам“. Для цього „снаб“ бере у своє відання всі матеріальні склади на підприємствах об'єднаної галузі промисловості, залишаючи в розпорядженні цехової адміністрації незначний (порівнюючи з установленими нормами) запас матеріалів (цехова комора), і з цього моменту він є цілком відповідальний орган за своєчасне і комплектне постачання. Отже самий перехід матеріальних складів від підприємства до „снабу“, розв'язуючи проблему звільнення підприємства від функцій постачання, ще не розв'язує всього завдання раціоналізації постачальної справи, а саме мобілізації ресурсів. Для цього „снаб“ організує районні бази для постачання за принципом кооперування складського господарства або на одному з найбільших підприємств даного району, закриваючи склади на інших, або ж, залежно від радіуса розміщення підприємств, організує один спеціальний склад для кількох підприємств своєї галузі. Таким чином, замість окремих складів на підприємствах провадиться концентрація в одному складі матеріалів, що попередно зберігались по окремих підприємствах.

Цілком очевидний величезний ефект такої організації постачання: краще використання персоналу, можливість провадити централізовані заготівлі, раціональне використання матеріально-технічної бази (склади, під'їзні колії); нарешті, підприємство, замість багатьох постачальників і самостійного регулювання з ними стосунків, має перед собою тепер єдину організацію, що цілком відповідає за часне і комплектне постачання підприємству, що забезпечує приставку матеріалів прямо на виробництво, в цех. Перебування ж постачального органу в складі одного

галузевого об'єднання, під єдиним керівництвом, гарантує від будь-якої суперечності інтересів підприємства і „снаба“. Питання мобілізації матеріальних ресурсів даної галузі радикально розв'язує така організація галузевого постачального органу. Концентруючи всередині єдиного господарства всі матеріальні ресурси даної галузі, провадючи єдиний облік усіх матеріалів, цей постачальний орган має величезну маневро-спроможність, набагато знижуючи загальну масу непорушних запасів засобів виробництва у своїй галузі, повертаючи всі мобілізовані засоби на даліше розгортання виробництва.

Реорганізація системи постачання на зазначених основах провадиться, правда, не досить швидкими темпами в кількох основних галузях промисловости: вугільній, нафтовій, металургійній, текстильній, цукровій та інш.. де утворено спеціальний орган, як от „Вуглеснаб“, „Нафтоснаб“, „Металургснаб“, „Текстильснаб“ та інш., що перебудовують за поданими принципами систему постачання підприємствам своєї галузі.

* * *

Проведення зазначеної системи постачання дає чималий ефект у галузях промисловости, концентрованих у певних, досить компактних районах. До таких галузей можна зачислити вугільну промисловість, що концентрується в кількох басейнах — в Донецькому, Підмосковному, Кузнецькому; металургію, що концентрується в основному в Донецькому басейні, в Дніпропетровському районі та на Уралі; нафтову — Баку, Грозний, Емба; текстильну — Москва, Іваново-Вознесенськ. Проте, більшість галузей промисловости (металобробна, будівельних матеріалів, харчова, шкіряно-взуттєва, швацька та багато інших) не мають концентрованих пунктів, а підприємства цих галузей є майже по всіх промислових пунктах Союзу. Очевидно, що утворювати в кожному даному пункті базу для галузевого „снаба“ для одного-двох підприємств економічно нерационально, бо це призвело б до неменучости відкриття в окремих пунктах 20-30 галузевих баз з повним комплектом усіх потрібних допоміжних матеріалів, кожна база постачала б для обмеженої кількості виробничих підприємств своєї галузі. По суті, більш-менш помітного ефекту це не могло дати, оскільки вся реорганізація системи постачання, як зазначено вище, побудована на принципі максимально-широкого кооперування складського господарства підприємств, а кілька невеликих підприємств тої чи іншої галузі, звичайно, такої можливости не дають.

Маючи на увазі цей ефект, у свій час висунуто спеціальний тип організацій, як доповнення до системи галузевих „снабів“, а саме районні „снаби“. Ці органи, перебудовані з колишньої системи „торгів“, є по всіх районах Союзу і розвивають свою діяльність в галузі постачання промисловости свого району (або республіки) в частині, не охопленій галузевими базами. Сюди належить Укрснаб, Белснаб, Північ-кавказснаб, Північзахснаб та інш. Номенклатура товарів, які постачають для промисловости ці органи — районні „снаби“, охоплює більшість, так званих, допоміжних матеріалів — металотехніка, будівельні матеріали, хемікати, загальна техніка тощо, тобто всіх тих матеріалів, що їх споживає всяке промислове підприємство, незалежно від галузі його виробництва. Взаємини цих районних „снабів“ з обслуговуваними підприємствами будуються на договірних основах, з передачею зайвих матеріалів, понаднормованих запасів, на склад постачальної організації, із зобов'язанням останньої вчасно й повно постачати підприємству матеріал в комплектному порядку. Склади постачання й організації будуються максимально наближено до об'єктів обслуговування, аж до прийняття складів на самих підприємствах.

Така система районних складів має ту перевагу перед системою галузевих баз, що масштаб маневрування матеріальними ресурсами стає ширший, не обмежуючися рамками однієї галузі, шляхом кооперування складського господарства всіх промислових підприємств даного району. А в частині номенклатури постачання, що становить специфічний асортимент даної галузі (текстильний асортимент технічного постачання, взуттєва й швацька фурнітура), ці функції повинні здійснювати районні бази галузевих „снабів“, з вузьким асортиментом специфічного для даної галузі постачання. Основну сировину підприємство дістає в транзитному порядку безпосередньо від постачальної організації — об'єднання або сировинного т-ва.

Досвід організації Укрснабу, реорганізованого з системи колишніх українських „торгів“, за дуже короткий час свого існування (6-8 місяців) виявив безперечну перевагу такої системи в організації постачання. Укрснаб склав умову на постачання з більшістю об'єднань республіканської промисловості, з частиною підприємств союзної промисловості, що не мають власних районних постачальних баз (галузевих), а також із трестами Наркомзему і з урядництвами (не виробничими) в частині постачання урядничого будівництва (Наркомпрос, Наркомздорів'я та ін.).

Система універсального комплектного постачання Укрснабу в частині матеріалів, що охоплюються номенклатурою загальнопромислового попиту, дає змогу використати її не тільки для промисловості, а й для будівництва, сільського господарства, комунального господарства тощо. Організовані „Стройснаб“, „Сельхозснаб“, „Комунснаб“, в системі своїх урядницьких, будуються як пляново-оперативні органи, що мають своїм завданням виявлення потреби, складання зведених плянів, захист і дістання відповідних контингентів та фондів, розподіл останніх між підлеглими органами, нормування запасів на підприємствах та ін. Щодо складських операцій, то їх провадить Укрснаб, через свою мережу на основі генеральних умов з відповідними галузевими та урядницькими органами постачання за номенклатурою, що охоплює Укрснаб, тобто загальнопромислового характеру. Щодо специфічного постачання, що споживає лише дана галузь господарства (наприклад, в частині сільсько-господарського постачання — сільсько-господарські машини, запасні частини до тракторів, або в частині комунального постачання — трамвайне устаткування — устаткування електровень тощо), то це постачання, як специфічне, що не припускає кооперування з іншими галузями господарства, здійснюють безпосередньо галузеві „снаби“.

Цілоком очевидні величезні переваги в концентрації складського господарства, що дає система Укрснабу, порівнюючи з тим, коли б кожна галузь господарства або господарства будувала своє складське замкнене господарство для власного постачання. Ми маємо тут усі передумови для утворення якісновисокого апарату, кращого використання наявних кадрів, підвищення матеріально-технічної бази постачання, і, найголовніше, величезну маневроспроможність матеріальних ресурсів.

А проте, на базі уже досягнутих наслідків реорганізації системи постачання треба намітити дальші перспективи. Перше, що треба провести, і найтерміновішим порядком, — це передати Укрснабові складські запаси обслуговуваних підприємств. Ненормальний, з усякого погляду, стан, коли бази Укрснабу мусять призибувати матеріали для постачання промисловості на основі складених умов, а з другого боку, самі ж підприємства зберігають запаси, що були в них. Найшвидша концентрація складських запасів в одній постачальній організації дасть чималий і фінансовий і матеріальний ефект щодо використання наявних матеріалів.

Величезний зріст системи Укрснабу на базі охоплення як постачання промисловості, так сільського й комунального господарства і будівництва, а з другого боку, концентрація в ньому ж (Укрснабі) складських операцій, що провадили попереду самостійні торговельні організації (Гумотрест, Папірсиндикат, „Союзкож“, Текстильторг, Металлоклад, Держметр і т. ін.) ставлять на чергу питання про konieczність внутрішньої спеціалізації і вилучення на самостійний баланс окремих контор Укрснабу, що їхній оборот досягає дуже великих розмірів: контора будівельних матеріалів, металотехнічна контора та ін., Укрснаб як пляново-оперативний орган ВРНГ УСРР, спеціалізований на виконанні функцій постачання, побудований у цілому як універсальна організація (щоб досягти комплектності постачання), із внутрішньою спеціалізацією для окремих товарів, — така організація постачання, яку треба закріпити на найближчий час.

* * *

Завдання раціоналізації постачання промисловості, що провадяться, як зазначено вище, на базі спеціалізації функцій постачання й утворення максимального кооперування складського господарства промисловості, можна закріпити лише з умовою проведення найстараннішої роботи над нормуванням запасів. Установлення твердих норм потрібних запасів матеріалу є основна передумова для впорядкування матеріального господарства промисловості, бо за браком твердих норм утворюється безвідповідальність, яка сприяє тому, що на складах поступинно, потроху збираються багатомільйонні й багатолітні запаси.

Треба прямо сказати, що без норм немає і не може бути правильно організованої системи постачання. Тимчасом, до нормування запасів промисловості підійшла лише в поточному 1930 р., до того ж в достатній мірі обережно, що стоїть у зв'язку з недостатньою організованою системою постачання.

Очевидно, що на швидке скорочення запасів, аж до ліквідації загально-заводських складів, і на зберігання лише цехових комор промислових підприємств можуть зважитись при забезпеченому в достатній мірі „тилі“, коли правильно організована складська система, в достатній мірі наближена до підприємства (територіально й організаційно) буде нормально функціонувати, забезпечуючи невинне постачання матеріалів для підприємства. Тільки в цих умовах можна розраховувати на дійсне органічне зменшення запасів на підприємствах і на перехід до методи закупівель „для поточних потреб“, як це широко практикується в американському господарстві.

В американському виробництві, в широкому розумінні цього слова, є певна тенденція до скорочення вкладів капіталу в матеріальні запаси. Виняток становлять лише ті галузі виробництва, що мають переважно сезонний характер, а також будівельна промисловість.

Журнал „The Magazine of Business“ (січень 1929 р.) в статті „Cash“ пише з приводу політики матеріальних запасів ось що: „По всіх галузях американського господарства насувається одна загальна тенденція, а саме заведення методи закупівлі для поточних потреб („З рук до рота“). Така метода, що передбачає закупівлю потрібних для виробництва матеріалів в мінімальних розмірах, спричиняється до звільнення інвестованих у матеріальні запаси капіталів. Загальна сума звільнених таким чином капіталів невідома, але вона безперечно, обчислюється в мільярдах“.

Американський економіст Чарльз Уайльд у своїй статті „Аналах Фіядельфійської Академії Наук“, зупиняється на наслідках заведення особливої системи закупівель для поточної потреби в різних галузях

народного господарства ПАСШ. Ця система, говорить він, поступіно витискує попередню систему, за якої закупівля матеріялу провадилась за кілька місяців наперед до того моменту, коли могла дійсно виникнути потреба в цих матеріялах. Крім загальних чинників економічного характеру, перехід до нової системи постачання промисловим підприємствам, пояснюється прагненням до скорочення видатків на страхування, що зв'язано з довгим зберіганням матеріяльних запасів. Протягом останніх років система постачання виробничим і торговельним підприємствам, шляхом закупівлі матеріялів „для поточної потреби“, набула великої популярності. Автор наводить приклади, з яких видно, якіощадження дає нова система. За відомостями, одержаними від Асоціації американських залізниць, чотири головні залізниці, де зосереджується близько 24% усього вантажного й пасажирного руху країни, протягом кількох останніх років знизили свої капітальні вкладення в запаси на 140 млн. доларів. Такі самі наслідки маємо і в промислових підприємствах. Наприклад, Bethlehem Steel Corporation, через скорочення матеріяльних запасів і заведення кращого контролю над цими запасами, дістала змогу зощадження витратити додатково 35 млн. доларів на реконструкцію і поширення своїх заводів і т. ін.

В Америці швидкому поширенню системи закупівель „для поточних потреб“ сприяв той факт, що пропозиція всіх товарів в ПАСШ була вельш час достатньою і навіть з надлишками (американська криза!), що усувало небезпеку зростання цін. А в нашому пляновому господарстві заведення системи закупівель „для поточних потреб“ особливо потрібно якраз через недостачу матеріялів в окремих споживачів зайвих матеріялів прямо порушує інтереси всієї промисловості в цілому.

Передумовою раціоналізації матеріяльного господарства і успіхів мобілізації ресурсів є також правильна організація складського господарства. На цю справу у нас звертають зовсім недостатню увагу. Ми ще далеко не все зробили для елементарного впорядкування складського господарства, приведення складів у той стан, який забезпечує зберігання якості матеріялів. Ми маємо ще розкидані по території заводів, фабрик і будов запаси матеріялів, у нас ще й тепер заводські матеріяли зберігаються на вільному повітрі, іноді в грізї, ми маємо на більшості підприємств не одну, а кілька, часто десятки комір, сараїв, складів, через віщо трудно доглядати й облічувати ті матеріяли, що там зберігаються. В справі обліку матеріяльних запасів на складах ми не маємо потрібних зрушень, а маємо, як і попереду, „орієнтовні“ дані, які збивають з пантелику й господарників і планово-регулятивні органи і чекаємо інвентаризації на кінці року, щоб дістати точні дані про стан матеріяльного господарства.

Проте, американці в цій галузі додержуються зовсім інших принципів роботи, дуже почальних і для наших господарників. У передових американських підприємствах зміни розмірів матеріяльних запасів різко відбиваються на розмірах чистого прибутку, і через те для систематичного обліку матеріяльних запасів в Америці заведено систему невпинного контролю, що дає змогу в кожний момент мати вичерпні дані про стан запасів.

Цю саму систему „невпинного контролю“ треба обов'язково завести в наше складське господарство. Не можна обмежитись тим, що в цій галузі працює спеціальна раціоналізаторська контора „Орггасклад“. Треба широко притягти громадську увагу до всіх цих питань, тільки тоді ми зможемо дійти великих успіхів у справі реалізації та реконструкції матеріяльного господарства в промисловості.

* * *

Підводячи підсумки всьому сказаному, треба підкреслити, що реорганізація системи постачання повинна, формулюючи коротко, базуватися на таких основних принципах:

1. Спеціалізація функцій оперативного постачання в особливих органах („снабах“) при максимальному звільненні виробничих підприємств і об'єднань від постачання, як від оперативної функції.

2. Утворення і зміцнення складської постачальної системи на основі максимального кооперування складської роботи промисловості і наближення постачального органу до виробничих підприємств.

3. Оптимальне поєднання транзитного і складського постачання. Усуєнення множини постачальних органів, через встановлення комплексного постачання за всією номенклатурою матеріалів загальнопромислового споживання.

5. Вживати заходів, спрямованих не тільки на періодичні вилучення зайвих матеріальних запасів у промисловості, а й до органічної неможливості призбирування їх у майбутньому, через тверде нормування запасів.

6. Заглиблення в нашу практику принципу закупівлі „для поточних потреб“ і встановлення принципу „непінного контролю“ над станом складського господарства.

Разом з тим треба завести ряд уточнень і в методи виявлення потреб промислових підприємств і в систему розподілу матеріалів. Треба сказати, що теперішня метода виявлення потреб через подавання заявок, має одну, дуже велику хибу, а саме: перебільшення заявленої потреби. Крім того, спадає на увагу той факт, що форми подавання заявок кожного разу змінюються і що для різних матеріалів установлюється різні показники, які характеризують потребу, що свідчить про велику спритність в цій справі різних постачальних організацій, і в той же час це свідчать про те, що науково-перевірені метод виявлення потреби ми ще не маємо.

В частині розподілу матеріалів треба закріпити систему розподілу за галузевими об'єднаннями (споживачами) з тим, що об'єднання в своїх плянах постачання має на увазі не тільки підприємства, що входять в його статутний капітал, а й підприємства місцевої промисловості, підурядні райвиконкомам і міськрадам по відповідних галузях, а також і інші органи даної галузі, як от галузеві втузи, технікуми тощо, тобто всі потреби даної галузі. Така система безперечно оздоровить справу постачання, скоротить кількість „безпритульних“ організацій, які не знають, куди їм звернутися за постачанням, і в той же час дасть об'єднанню, як закінченому господарському організмові, всю суму можливостей регулювати своє господарство.

Іраючись на чітку роботу постачальних органів, радянська промисловість не тільки матиме змогу зростати в темпах, передбачених п'ятирічним пляном, а зуміє виконати накреслений плян за менший час, здійснюючи гасло „П'ятирічка за чотири року“.

Л. ХЕЙФЕЦ

Машинобудівництво у нас і на Заході

Революція застала наші заводи загального машинобудівництва хоч і завантаженими великими військовими й транспортними замовленнями, проте, через загальний занепад господарства рівень продукції був далеко нижчий проти 1912 р. (пересічно на 40%). За часів громадянської війни важкий стан машинобудівельних заводів ще погіршав. Стан ускладнявся від недостачі сировини й палива, розладу транспорту, від занепаду дисципліни праці; майже ніяких заходів до відновлення й поповнення основного капіталу й кадрів за часів громадянської війни не вживалось, через те уже 1920 року продукція машинобудівництва катастрофічно спадає до 17% довоєнного рівня. Багато заводів закрилось, виробництво й постачання на дійових заводах проходило хаотично, замовлення давались випадково, заводи зоставались незавантаженими, на деякі вироби не було попиту і їх випускали на склад, матеріальні ресурси заводів поступінно вичерпувались.

Отже треба підкреслити розрив господарського зв'язку між Півднем, Уралом і Центральними районами Союзу, розрив, що особливо відбився на металопромисловості. Зосереджена на Півдні та на Уралі металургія втратила свій головний центр споживання — машинобудівництво центрального (в широкому розумінні) району, а машинобудівництво на деякий час втратило джерела сировини.

Незабаром по закінченні громадянської війни машинобудівництво було поставлено в центрі уваги. Починається підсилений ремонт підприємств та устаткування по всіх галузях промисловости, через те завантаження машинобудівельних заводів починає значно зростати і об'єм їхньої продукції збільшуватись; з 16,7% довоєнного 1913 р., продукція 1924-25 р. доходить до 50%, а 1925-26 р. становить 67%, 1926-27 р. — 85%. Фактично 1927-28 р. довоєнний рівень перевищено, а далі розвиток машинобудівельної промисловости пішов дуже енергійним темпом (див. „Металл“ за 1928 р. № 11-12, стор. 118-177). За цей час в союзу машинобудівельну промисловість вкладено величезні кошти, при чому у відбудовний період їх спрямовували на відновлення наявного основного капіталу, в реконструктивний період вони йшли на підсилення основного капіталу та його технічної реконструкції, і в останні роки величезні капітальні вкладення спрямовуються на нове машинобудівництво.

	1927-28 р.	1928-29 р.	1929-30 р.
	(Млн. карб.)		
1. Всього капіталовкладень (без електробудівництва)	1.404	1.605	3,975
В т. ч. в машинобудівництво	163	212	845
2. Всього вкладень у нове будівництво (без електробудівництва)	353	450	1,500
В т. ч. в машинобудівництво	27	53	417
3. Частка машинобудівництва в загальній сумі вкладень	11,6%	12,8%	22%
Частка машинобудівництва в новому будівництві	7,6%	11,7%	27,8%

Розвиток союзного машинобудівництва за останні роки виявився в такій динаміці продукції загального машинобудівництва: 1927-28 р. — 590 млн. карб., 1928-29 р. понад 800 млн. карб., 1929-30 р. — близько 1.200 млн. карб.; план 1930-31 р. становить близько 2.500 млн. карб.

По окремих галузях машинобудівельної продукції виробництво зростає так:

	1927-28 р.	1928-29 р.	1929-30 р.	1931 р.
Дизелі тис. кін. сил	61,5	69,5	116,0	250,0
Турбіни парові тис. кв.	36,0	103,5	200,0	800,0
Казани парові тис. кв. м.	97,0	112,0	155,0	300,0
Верстати для металю, маш. карб.	8,5	12,1	32,0	100,0
Текстильн. машини	24,5	32,5	37,6	73,4

Це величезне зростання продукції пояснюється енергійним процесом реконструкції дійових заводів і зростом будівництва нових заводів. Наша частка у світовому машинобудівництві з 3,5% 1913 р. зростає до 10% 1929 р., випереджаючи темпами розвитку світове машинобудівництво. Така динаміка капітальних вкладень у машинобудівництво дає змогу не тільки енергійно розгорнути машинобудівництво за сучасною номенклатурою, а також і утворити багато нових виробництв. Останні надзвичайно цікаві для радянської промисловости, що дедалі розвивається, і є серйозний чинник в галузі утворення нашої імпоротної незалежности щодо устаткування. До нових виробництв треба зачислити нафтове устаткування, зарубіні машини, хемічне устаткування, шляхові машини, свердловне устаткування, будівельні машини для промисловости будівельних матеріалів, потужні турбіни до 44 тис. квт., потужні дизелі до 2,5 тис. к. с., верстати для металю сучасних нових конструкцій і чимало іншого устаткування.

Табличка деяких видів нових виробництв:

	1927-28 р.	1928-29 р.	1929-30 р.
Генератори для паротурбін квт.	75 тис.	137 тис.	304 тис.
Тяглові мотори	34 "	40 "	55 "
Нафтове устаткування тис. карб.	4,5 "	7,3 "	17,8 "
Зарубіні машини " "	0,1 "	0,8 "	2,5 "
Хемічне устаткування " "	3,3 "	9,8 "	20,0 "
Шляхові машини " "	0,6 "	1,5 "	6,5 "
Сердлові верстати " "	6,0 "	6,5 "	12,0 "
Устаткування для пром. буд. мат. " "	0,6 "	5,0 "	10,7 "
" " механ. " " " "	—	2,1 "	7,9 "

1931 р. дає надзвичайно енергійний зріст продукції нових виробництв, що зменшують нашу залежність від імпорту.

Щоб скласти уявлення про розвиток машинобудівництва в частині наявних видів виробництва, досить сказати, що 1927-28 р., ми виробляли дизелів на сумарну потужність близько 60 тис. к. с., 1930-31 р. це

виробництво зростає до 225 тис. к. с.; виробництво парових турбін за цей самий період з 36.000 кіловат зростає майже до 800 тис. кіловат, парових казанів з 97 тис. кіловат-метрів майже до 300 тис. кіловат-метрів; виробництво верстатів для металю зростає з 8,5 млн. карб. до 70 млн. карб.; виробництво текстильних машин — з 24 млн. карб. до 73 млн. карб. Особливо цікавий розвиток виробництва верстатів, що за один 1931 р. мусить зрости з 4,8 тис. штук до 9,600 шт. лише по заводах "Союзстанкоинструмента", а разом з іншими заводами, що виробляють вертатне устаткування, продукція підвищується до 18 тис. штук верстатів.

По об'єднанню „Станко-инструмент“	1929-30 р.		1931 р.	
	Штук	Млн. карб.	Штук	Млн. карб.
„Красный Пролетарий“	1.250	4,7	1.810	8,6
Завод ім. Свердлова	675	3,3	1.210	6,5
„Двигатель Революции“	397	2,6	541	3,9
Завод ім. Леніна	1.095	2,8	3.320	5,4
„Самоточка“	296	1,3	760	3,1
„Комсомолец“	177	0,7	350	2,0
Завод ім. ЦК металістів	968	1,25	1.600	2,5
	4.842	16,8	9.591	32,2

І для верстатів і для інших видів устаткування дуже характерне не тільки об'ємне розгортання виробництва, а надзвичайно велике якісне поліпшення продукції: зміна типів, побільшування агрегатів, наближення характеру устаткування до останніх моделей світового виробництва.

Надзвичайно важливий момент, що характеризує розвиток союзного машинобудівництва, це та частка устаткування внутрішнього виробництва, що фігурує в капітальних роботах промисловости протягом кількох останніх років. Як видно з підрахунків, внутрішнє устаткування, не зважаючи на дуже енергійний зріст капітальних вкладень в усю союзу промисловість, устигає з кожним роком задовольнити дедалі більшу частину потреб: 1927-28 р. воно становить 67%, 1928-29 р. близько 71%, 1929-30 р. приблизно 74%, 1931 р. мало не 77%. Уже це саме говорить за те, що розвиток нашого машинобудівництва іде шляхом утворення імпортової незалежності для радянського Союзу. Це, звісно, не значить, що тут немає структурних розбіжностей, що розвиток нашого машинобудівництва відбувається невпинно і без запізнь, що в цій справі не траплялось серйозних помилок, що проблеми якості розв'язано. Ми, наприклад, надзвичайно спізнились з розвитком виробництва металургійного устаткування, ми надто мало виробляємо всякого транспортного устаткування, ми запізняємось з устаткуванням нафтовим і гірничим, ми відстали із верстатним устаткуванням тощо; отже на підставі поданих вище цифр можна говорити про те, що не зважаючи на всі ці дефекти, союзне машинобудівництво розвивається надзвичайно енергійно.

Разом з тим зростає якісний рівень нашої промисловости, підвищується кваліфікація того устаткування, на яке остання виявляє попит. Велика частина цього попиту для заводів, що будуються і реконструюються на зразок нових моделей світової техніки, надолується імпортом. Не зважаючи на поданий вище бурхливий зріст — кількісний і якісний —

союзного машинобудівництва, ми мусимо ще довозити з-за кордону устаткування на дуже великі суми; при чому оскільки це устаткування є серйозний чинник будування нових заводів у нас, оскільки на нього витрачається така ціна в наших умовах валюта, оскільки й реконструкція підприємств часто залежить від імпортного устаткування, остільки надто важливо забезпечити своєчасне й повне освоєння устаткування. Фактично повного освоєння і використання у нас немає, при чому ми не тільки якісно, а й кількісно використовуємо імпортне устаткування далеко не в повній мірі. За нашими даними з 1927-28 р. на 1928-29 р. у промисловості перейшло невикористаного устаткування на суму понад 80 млн. карб., з 1928-29 на 1929-30 р. перейшло трохи менше. Непотрібно доводити, що це явище абсолютно неприпустиме. Причини його коріняться в багатьох умовинах, в тому числі в розбіжності замовлень з календарним пляном капітальних робіт, в недостатній нашій технічній досвідченості, в помилках щодо розподілу їх лімітів, в незабезпеченості комплектності устаткування і наявності потрібного струменту та приладів, в перебільшених замовленнях на устаткування, в недодержанні черговості замовлень і в невідповідності дозволу черговості монтажу, в розбіжності термінів щодо постачання імпортного і зв'язаного з ним союзного устаткування. Коли б питання про освоєння цілком розв'язалось, ми нашли б у цій масі неосвоєного устаткування такий великий резервуар додаткової виробничої потужності, який негайно відбився б на наших темпах і на підвищенні ефективності валютних витрат і капітальних вкладень.

Коли вдатися до короткої аналізи того, яку частку становить внутрішнє виробництво у нас (для деяких основних видів) за довоєнного часу і 1928-29 р., то легко встановити ось що: 1912 р. імпорт двигунів внутрішнього горіння становив 65% від загального розміру споживання, 1928-29 р. імпорт становить усього 15%; відповідно локомотивів ми маємо 89% і 30%, металообробних верстатів — 92% і 68%, верстатів для дерева 87% і 54%, смоків і компресорів — 68% і 29%, текстильних машин 66% і 25%.

1931 р., якій поправді названо роком машинобудівництва, енергійно форсується виробництво по наших заводах цілком нових видів і типів устаткування, що до цього часу не вироблялось і що стоїть на рівні світової техніки. Одночасно різко форсується будівництво нових заводів („Уралмашстрой“, Краматорський, три „Станкостроя“, Луганбуд, Турбокорпус, ХЕМЗ та ін.) від найшвидшого пуску їх залежить забезпечення нашої промисловості відповідним металургійним устаткуванням, важким заводським устаткуванням, верстатами останніх моделей, різальним і вимірним струментом, кульковими вальцями і т. ін.

Питання розвитку машинобудівництва не можна розглядати без висвітлення проблеми розміщення промисловості в цілому і географії металургії зокрема. Коли вдатись до даних про найважливіші об'єкти нового будівництва в галузі машинобудівництва, то легко бачити, що тут уже значна частина нових машинобудівельних заводів розміщується не тільки в старих районах розвиненого машинобудівництва (Півн.-Зах. район, ЦПО і Україна), а й на Уралі, в Сибіру і Нижньо-Вольському краї і на Північному Кавказі. Цікаво, наприклад, що на Уралі будується тракторний завод, завод важкого машинобудівництва, мостобудівельний завод, свердлярський завод, завод різальних частин тощо; в Нижньо-Вольському краї, крім Сталінградського тракторного і Саратовського дорожничого, будуться багато інших машинобудівельних заводів.

Географічне розміщення найважливіших об'єктів нового будівництва визначається так:

1. УССР: Луганбуд, Верстатбуд (Харків), Тракторобуд (Харків), Краматорський завод, Завод почіпних колій, Трубокорпус ХЕМЗ.
2. Північно-Західний район: „Красний Путиловец“, „Центральна Ливарня“, Завод полігр. машин.
3. Центр.-Пром. район: „Нове Сормово“, Центр. Ливарня, „Інструментстрой“, Подольський завод, „Шарикострой“, „Велозавод“, „Завод подійм. споруд.“, „Станкострой“.
4. Нижньо-Волзький район: Завод складних молотарок, „Комбайн-строй“, „Болтовий завод“, „Судоверфь“.
5. Урал: „Челябтракторострой“, „Уралмашстрой“, Завод метал. констр., „Свердловий завод“, „Завод хем. апаратури“, „Викострой“.

Всі заводи, що є об'єкти нового будівництва, а також заводи — об'єкти широкої реконструкції будуються на максимальну (оптимальну) потужність, як підприємства, що мали б змогу випускати продукцію нових зразків, що задовольняють останні вимоги світової промислової техніки і здатні поставити нас в частині всього виробництва на один рівень з передовими країнами світового машинобудівництва.

Вище ми звертали увагу на те, що в галузі розвитку нашого машинобудівництва не тільки кількісно, а й якісно ми набагато відставали і відстаємо від рівня світової техніки. Тому зрозуміло, що основне завдання — «догнати й випередити» — розв'язується в частині виробництва устаткування лише в площі утворення в нас такої машинобудівельної бази, яка своєю продукцією не поступалася б перед світовим машинобудівництвом.

Технологічні процеси в передових країнах машинобудівництва (Німеччині, Америці) далеко досконаліші, ніж по наших заводах. Ми маємо на увазі не тільки масове виробництво, яким характеризується американське машинобудівництво, не тільки механізацію і автоматизацію виробничих процесів, що ними характеризується німецьке машинобудівництво, а також і досконалішу виробничу техніку і кваліфікованіше устаткування і саму продукцію, що випускає світова машинобудівельна промисловість. Можна навести силу прикладів того, наскільки досконалі процеси машинобудівельного виробництва, скажемо в Америці. Візьмем такий приклад: в Мільвоккі, є фабрика розташована на території 0,8 га. На цій фабриці без допомоги людської сили виготовляються рами для автомобільних ходів. З одного кінця на цю фабрику надходить сировина, що виходить з протилежних воріт фабрики в формі готової рами. Всі процеси виробництва рами проходять тут без людської праці. Кожні 10 секунд завод випускає готову раму. Дуже відомий і популярний в СРСР приклад надзвичайно високого технічного рівня виробництва — це заводи Форда, де конвеєр і автомати вирішають усю справу і де дійсно з погляду виробничої техніки і капіталістичної раціоналізації досягнуто грані досконалості на цей день.

Тут доцільно спинитись на питанні про капіталістичну раціоналізацію. У країнах капіталізму раціоналізація застосовується, щоб збільшити прибутки зацікавленого капіталу, підсидити експлуатацію робітників, форсувати напруженість їхньої праці скоротити частку зарплати у вартості продукту і знизити цим собівартість; тоді як у нас раціоналізація використовується для соціалістичної реконструкції, за якої робітник з раба машини перетворюється на творця і хазяїна машини.

Осердя раціоналізації — це конвеєр з диференціацією операцій на дрібні і найдрібніші, що нівеликують робітника, не потребують кваліфікації. Форд здійснив конвеєризацію у себе найдосконаліше, використавши її для організації справжнього масового виробництва. „Шлях від руди і вугілля до випуску готового автомобіля за останні п'ять років

(1923-28) скоротився у Форда з 2-х тижнів спочатку до 52 годин, а після переустаткування заводів—до 30 годин. Конвеєр, невпинність виробництва, поточна робота змінили увесь характер виробничих умовин, тип праці і виробничих взаємин на підприємстві. Для 80% робітників конвеєризованої американської промисловости не потрібна кваліфікація. Рямці розподілу, вірніше розшпуну праці розсунулись до надмірних розмірів. Грань між машиною і людиною стерлась. Робітник на стьожці перетворився в придаток до машин, в раба машини. Конвеєр став організаційним виявом темпів капіталістичної раціоналізації, символом поневолення людської праці*).

Негативний вплив конвеєра на психіку і фізичний стан робітника в капіталістичних умовах ні в кому не викликає сумніву. Ось потвердження відомого професора Шлезінгера: „Форд щороку набирає 100 тис. нових робітників і переходує їх монотонною роботою, що руйнує тіло й дух. Цифри змінности робочої сили у Форда виявляють, що не зважаючи на високу зарплату, робітникам на підприємствах Форда все таки важко протягом довгого часу видержати цю роботу“.

Ми боремося проти цієї системи рабства, проти капіталістичного застосування машини; ми протиставимо капіталістичній раціоналізації—раціоналізацію соціалістичну.

Отже, нас цікавить не тільки зіставлення якісних і технологічних характеристик світового машинобудівництва, але й аналіза деяких чинників економіки світового машинобудівництва. Вдаючись до останніх, можна встановити для Німеччини, наприклад, що ще 1928-29 р. об'єм продукції німецького машинобудівництва не досягав довоєнних розмірів. Щождо німецького експорту, то він 1928 р. також був майже на рівні довоєнного. Те саме, звісно, стосується майже цілком і до німецького внутрішнього споживання устаткування.

Німецький баланс устаткування (млн. марок).

	1913 р.	1925 р.	1927 р.	1927 р.	1928 р.
1. Продукція	4.200	2.900	2.500	3.400	4.000
а) на внутрішній ринок	3.075	2.140	1.660	2.440	2.830
у % %	73	74	66	72	71
б) на експорт	1.125	760	840	960	1.170
у % %	27	26	34	28	29
2. Імпорт	150	100	90	170	200
у % % від експорту	13	13	11	18	17
3. Внутрішнє споживання					
Разом	3.225	2.240	1.750	2.610	3.030

Разом з тим треба твердо встановити, що для німецького машинобудівництва, як і для інших країн, найхарактерніший той факт, що виробнича потужність заводів надзвичайно перевищує фактичну продукцію тих самих заводів, що знаходить собі платіжоспроможний попнт. І ця розбіжність, ці ножиці між виробничою потужністю і фактичною продукцією (зайнятістю) є лихо для світової капіталістичної машинобудівельної промисловости. Навіть під роки найбільшого господарського

*) Ільїн—„Лента и цент“.

відживлення в Німеччині обтяження виробничої потужності заводів не перевищує 75%, а тепер ступінь зайнятості не перевищує 55%. Надто цікаво, що при перерахунку на радянську валюту об'єм продукції німецьких заводів 1929 р. не досягає розмірів накресленого за планом об'єму продукції радянських машинобудівельних заводів на 1931 рік.

Для німецького машинобудівництва характерне зростання розміру промислових підприємств і підвищення їхньої енергоозброєності. Достить сказати, що за період з 1875 р. по 1925 р. число підприємств зросло з 12 тис. до 41 тис., число робітників у них зросло з 198 тис. до 1.235.000, і споживана потужність зросла з 35 тис. к. с. до 1.480.000 к. с. Це значить, що при зрості числа підприємств на 220%, число робітників зросло на 520%, а споживана потужність проти 100% 1875 р. становить 4.200% 1925 р. Якщо споживана потужність на одно підприємство 1875 р. становила 2,8 к. с., то 1925 р. на одно підприємство припадає 36 к. с., число робітників на одно підприємство зростає з 16 до 30 чол., продукція з 73 тис. марок (1907 р.) до 184 тис. марок (1925 р.) на 1 підприємство, а на одного робітника з 2,4 тис. марок до 5,2 тис. марок.

Треба підкреслити, що 99,7% усіх машинобудівельних підприємств Німеччини мають 38% від загального числа робітників і споживають усього 25% усієї електроенергії, тоді як 0,3% від загального числа підприємств мають 62% усіх робітників і споживають 75% усієї електроенергії. Очевидно, що хоч би як багато було дрібних і середніх підприємств, зазначені 0,3%, що припадають на заводи—гіганти (Сіменс, АЕГ, МАН, Борзіг, Бамаг та ін.) цілком володіють ринком і на ньому командує. Звідси ясно те особливе значення в питанні боротьби праці з капіталом, що мають ці цифри.

В Англії машинобудівництво відстає від розвитку інших галузей і 1928 о. ледве досягає довоєнного рівня. Характерно, що коли в Німеччині за період з 1907 по 1908 р. зріст продукції становить 90%, то в Англії став визначається так: при загальному зрості продукції всієї промисловості з 487 млн. фун. стерл. 1907 р. до 1,125 млн. фун. стерл. 1924 р. продукція металопромисловості зростає з 150 млн. до 356 млн., тобто при 96% зросту всієї промисловості, металопромисловість дає тільки 88% зросту. Разом з тим уся промисловість країни споживала 1924 р. 13,860 тис. к. с., проти 7,586 тис. к. с. 1907 р. За цей самий період металопромисловість споживає енергії 5,800 тис. к. с., проти 2,400 тис. к. с. Це значить, що загальному приростові витрати енергії по всій промисловості на 83% відповідає для металопромисловості 119%. Відставання зросту продукції металопромисловості від розвитку виробництва всієї промисловості, що відбувається всупереч широкому зросту споживання енергії (з 1907 р. по 1924 р. середнєзважена енергоозброєність робітника по всій промисловості зросла на 56%, а по металопромисловості—на 83%) показує, що виробничий апарат не переобтяжений, що освоєння цієї рухової енергії було далеко неповне, що англійська металопромисловість щодо своєї організації була надто консервативна для вбирання навіть такого приросту рухової енергії. Особливо небезпечний стан—в англійському машинобудівництві, де цей процес відставання виявився з особливою силою. Справді, при зростанні числа робітників за той самий період на 29% (проти 20% по всій металопромисловості), загальний приріст споживання енергії становив 242% (119% по всій металопромисловості), приріст на одного робітника—165% (83%), а зріст продукції—всього 136% проти 126% по всій металопромисловості; щодо зросту продукції на одного робітника, то він виявляє навіть відставання (82% для машинобудівництва і 88% для всієї

металопромисловості). Причини цього явища—консервативність форм і організації англійського машинобудівництва; сила дрібних підприємств, низька структура капіталу і моральна його спрацьованість. Разом з тим в цих цифрах заслуговують на особливу увагу ті темпи, що вони характеризують; наприклад, у продукції машинобудівництва вони визначаються середнім річним приростом на 8%. (Всі наведені дані взято з доповідів Комісії Бальфура).

Щоб характеризувати відсталість англійського машинобудівництва від американського, досить вавести такі дані:

	А н г л і я			А м е р и к а		
	Продукція на одного робітн. (ф. ст.)	Число к. с. на одного робітн.	Число к. с. на 1000 ф. ст. продукції	Продукція на одного робітн. (ф. ст.)	Число к. с. на одного робітн.	Число к. с. на 1000 ф. ст. продукції
	1	2	3	1	2	3
Машинобудівництво	415	2.60	11,5	1.150	3.62	5,4
Автобудівництво	578	1.13	4,3	2.210	2.75	3,4
Суднобудівництво	408	2.70	15,2	705	6.05	13,7

Характерно для англійського машинобудівництва, що структура його собівартості, всупереч змінам її в Німеччині і Сполучених Штатах, дає повну стабільність складових елементів. Це дуже важливий показник незвичайної консервативності і відставання англійської машинобудівельної промисловості, яке, наприклад, за період з 1923 по 1926 р., коли світове машинобудівництво енергійно зросло якісно, виявило ось що:

Структура собівартості у %.

	1923 р.	1924 р.	1925 р.	1926 р.
Сировина	44,5	46,1	46,3	46,1
Робсила	35,5	35,4	36,5	35,7
Інші витрати	20,0	18,5	18,2	18,2

З даних виявляється, що консервативність форм англійського машинобудівництва і застарілість організації виробничих процесів, основного капіталу і устаткування підприємств спричиняються до далеко вищої собівартості і продажної ціни продукції англійського машинобудівництва проти конкурентних країн (без компенсації на якість). Наприклад, середня вартість однієї тонни вивезених сільсько-господарських машин становить для Англії 77 фун. стерл. за тонну, проти 40 фун. в Німеччині і 41 фунта у Франції; для казанів—52 фунти в Англії, проти 46 фунтів у Німеччині, для верстатів—109 фунтів в Англії, проти 86 фунтів у Німеччині; для двигунів—96 фунтів в Англії проти 90 фунтів у Німеччині. Це, звичайно, призводить до того, що конкурентоспроможність англійського машинобудівництва на світовому ринку надзвичайно обмежується.

Коли аналізувати динаміку англійського експорту, то легко встановити, що англійське машинобудівництво дає на світовий ринок

з кожним роком усе меншу частку постачання, і рік-у-рік утрачає свої командні позиції на світовому ринку. Разом з тим в Англії спостерігається велике відставання машинобудівництва і з кількісного і з якісного боку від зросту споживання, через те імпорт устаткування в Англії з кожним роком енергійно наростає. Досить сказати, що відношення імпорту устаткування до експорту його з Англії становило 1913 р. 22%, тоді як 1929 р. цей відсоток, щороку наростаючи, досяг 65%.

Переходимо до Сполучених Штатів. Поширена думка про величезні темпи зростання американської промисловості і американського машинобудівництва не зовсім відповідає дійсності. Наприклад, за офіційними даними американських джерел, цей зріст з 1919 по 1927 р. становить не більше як 12%, як це видно з таких даних, що характеризують огульну продукцію в цілому:

1919 р.—4.768 млн. дол. 1925 р.—5.020 млн. дол.
1923 р.—4.727 „ „ 1927 р.—5.367 „ „

Динаміка продукції за окремими видами машин визначається такою таблицею:

	1919 р.	1923 р.	1925 р.	1927 р.
	(М л н . д о л .)			
Двигуни	464	267	314	368
В т. ч. парові машини	—	14	9	7
Турбіни	—	10	14	16
Двигуни внутр. гор.	—	110	118	141
Верстати для металю	179	137	144	159
Смоки	66	92	121	129
Текстильні машини	118	127	109	102
Охолодні машини	30	36	62	110
Нафтові устатков.	28	52	47	62
Зводи	52	42	43	44
Деревообробні машини	36	44	39	29
Гірничі устаткування	51	47	34	35
Компресори	18	27	29	29

Отже, цей повільний темп не означає, що в американському машинобудівництві не відбувся цілий ряд процесів, що ставлять американське машинобудівництво сьогодні на надто велику височину як об'ємом продукції, так і якісними показниками виробництва. Для американського машинобудівництва більше, ніж для якогось іншого, характерна надто енергійна раціоналізація що безпосередньо призводить до великого скорочення числа підприємств, скорочення числа робітників і збільшення об'єму продукції. Якщо взяти ці показники за сукупністю, то зріст об'єму продукції, що виробляє один робітник, виходить надзвичайно великий. За період з 1919 р. 1927 р. число підприємств машинобудівельної промисловості зменшилось з 14,8 тис. до 12,1 тис., тобто на 16,5%. За той самий час число робітників скоротилось на 11%, а огульна продукція зросла на 12%. 1919 року на одно підприємство припадало 67 робітників і 320 тис. дол. продукції, 1927 р. на одно підприємство припадає

пересічно 74 робітників і 445 тис. дол. продукції. Виробництво на одного робітника 1919 р. становило 4,7 тис. дол., а 1927 р. зросло до 6,0 тис. дол. Сумарне споживання енергії збільшилось за цей період у машинобудівельній промисловості з 2 млн. к. с. до 3 млн. к. с. (на 50%), в наслідок цього енергоозброєність на одного робітника 1919 р. становила пересічно 2 к. с. і зроста 1927 р. до 3,4 к. с. Витрата енергії на 100 тис. дол. продукції 1919 р. досягала 43 к. с., тоді як 1927 р. ця цифра піднялась до 56,5 к. с. Зарплата 1919 р. становила 26% від огульної продукції; 1927 р. ця частка зменшилась до 24%; при зрості продукції на 12% зарплата зросла за 9 років на 3%.

Разом з тим для американського машинобудівництва зостається характерним той же надто важливий момент, що характеризував машинобудівництво Німеччини й Англії, а саме розрив між виробничою потужністю і фактичною продукцією. Що далі, то розрив був більший, то більше загострялась боротьба за збільшення завантаження підприємств, за підсилення збуту, а також підсилюється боротьба за ринки. Досить сказати, що в американському машинобудівництві за період з 1914 по 1927 р. число робітників зросло всього на 40%, за той самий час об'єм продукції зріс на 125%, а споживання енергії зросло на 140%. Це значить, що енергоозброєність американського робітника досягає на цей день таких великих розмірів, яких не досягла ще ні одна з передових країн.

В одній з найважливіших галузей—верстатобудівництві—число підприємств за період з 1919 по 1927 р. скоротилось з 400 до 355, число робітників там скоротилось з 53 тис. до 35 тис., зарплата зменшилась з 66 млн. дол. до 52 млн. дол., в той самий час споживана потужність зросла з 100 тис. к. с. до 250 тис. к. с. Ці дані свідчать про надзвичайно енергійний процес раціоналізації в американському машинобудівництві. Раціоналізація дає змогу американській промисловості не тільки надто енергійно підняти продукцію окремих підприємств, а й надмірно здешевити вартість її. Через те конкурентоспроможність американського машинобудівництва на світовому ринку надзвичайно зростає, особливо коштом чинників якісних, бо якісний рівень американського машинобудівництва, є найвищий на світовому ринку і задовольняє останні вимоги світової промислової техніки. Америка—це та країна що тепер випередила всі інші країни щодо застосування електричної енергії, як рухової сили на своїх підприємствах.

Цей момент досить характеризується такими даними про споживання енергії в промисловості ПАСШ за видами первісних двигунів (без електроенергії від власних джерел у промисловості):

	Парові маш.		Паро-турб.		Двиг. вн. гор.		Водяні двиг.		Ел. мотори	
	Потуж. ман. НР	Зріст у %	Потуж. ман. НР	Зріст у %	Потуж. ман. НР	Зріст у %	Потуж. ман. НР	Зріст у %	Потуж. ман. НР	Зріст у %
1927	10,1	73	6,8	212	1,1	91,5	1,6	94	19,1	206
1925	11,1	82,5	5,5	172	1,1	91,5	1,8	105,5	15,8	192
1923	16,7	121	—	—	1,2	100	1,8	105,5	13,3	143
1919	13,8	100	3,2	100	1,2	100	1,7	100	9,3	100

Зріст застосування електромоторів досягає тут максимальних темпів. Отже, ще більша маса електроенергії добавляється коштом генерації її іншими двигунами. Це утворює для електроенергії панівне становище

в американській промисловості. Є дані, що електрифікація виробничих процесів 1927 р. становила 78%, почавшись з 5% 1899 р. Такого масштабу електрифікації виробничих процесів, такого широкого пристосування електромоторів як рухової сили в цій галузі не досягла ні одна країна в світі.

Не зважаючи на те, що теперішнє становище нашого машинобудівництва щодо загального стану характеризується рівнем нижчим, ніж машинобудівництво Німеччини, Англії та ПАСШ, все таки по окремих галузях, наприклад, сільсько-господарське машинобудівництво, ми вже випереджаємо капіталістичні країни. В інших галузях машинобудівництва темпи нашого розвитку залишають далеко позад себе динаміку розвитку машинобудівельної промисловості передових країн Заходу. До війни в кол. Росії вироблялось устаткування на 400 млн. черв. карб.; уже 1926-27 р. довоєнний рівень радянське машинобудівництво перевищило, а темп його розвитку за період 1926—1930 р. характеризується п'ятикратним зростом—з 500 млн. карб. до 2,500 млн. карб. Виробництво в Німеччині ледве зросло на 50%—з 3,4 млрд. марок до 5,0 млрд. марок, при чому тільки 1929 р. довоєнний рівень досягнуто і перевищено. В Англії з 1907 р. по 1924 р. загальне машинобудівництво зросло всього на 16%. Коли рівняти до 1913 р. і брати на увагу валютний індекс, то 1924 р. довоєнного рівня ще не досягнуто. До 1го 29 р. індекс зросту продукції в Англії не досягає 150. Трохи більший зріст американського машинобудівництва, що з 3,4 млрд. дол. 1913 р. (зараховуючи валютний індекс) збільшився на 1927 р. до 5,3 млрд. дол. тобто на 60%. На 1929 р. індекс зросту не перевищив 175.

Зіставлення темпів розвитку машинобудівництва у нас і в капіталістичних країнах дає ще більш контрасти в розрізі окремих видів продукції. Отже і без цього очевидно, що наші темпи гарантують нам здійснення гасла—„догнати й випередити“.

Кажучи про економіку капіталістичної металічної промисловості, як одну з найважливіших галузей усієї промисловості в цілому, і зіставляючи цю економіку з радянською, треба підкреслити ті величезні переваги, що має радянська система перед капіталістичною, бо наша система відкриває безмежні можливості розгортання промисловості й залучення її до зміцнення економіки країни й побудови соціалізму.

Капіталістична промисловість з усім її високим технічним рівнем і величезною енергоозброєністю має величезні маси сконцентрованого капіталу, але не має передумов для дальшого піднесення й розгортання.

Треба підкреслити один факт, який в теперішній світовій економічній кризі виявився особливо виразно. Він полягає в тому, що криза виявила величезні суперечності всередині капіталістичної машинобудівельної промисловості кожної країни, а також величезні суперечності між промисловістю окремих країн, при чому ці суперечності, що загострюються зайвим виробництвом і колосальним спадом зайнятості підприємств, стають тепер непереможними перешкодами для піднесення розвитку капіталістичної промисловості. Відзначений раніше факт, який полягає в тому, що виробничий апарат капіталістичної промисловості надто могутній, порівнюючи з тією продукцією, яку фактично випускає світове машинобудівництво (крім СРСР),—призводить до зниження рентабельності капіталовкладень і потреби для машинобудівництва кожної країни домогатись збільшення зайнятості, граничного розширу замовлень; при надто обмежених можливостях збільшити збут усередині кожної з країн владно диктується підсилення всіма способами боротьби за експорт. Це цілком природно підсилює конкурентну

боротьбу на світовому ринку, утворюючи разом з тим постійні передумови для жорстокої конкуренції всередині ринку кожної з країн. В той же час боротьба зацкавленого капіталу, надзвичайно концентрованого, за підвищення своєї ренти, при наявності малого обтяження виробничих підприємств, отже й підвищення собівартості й зниження конкурентоспроможності його продукції, диктує капіталові неминучість боротьби за зниження собівартості. Ця боротьба при повній неможливості для капіталістичних підприємств допомогтися зниження собівартості сировини (боротьба з іншими капіталістичними групами)—іде по лінії раціоналізації виробництва, натиску на робітничу зарплату й скорочення частки її у вартості продукції.

Раціоналізація виробництва хоч і дає, як уже зазначалося, змогу певним засобом знизити собівартість, супроводиться також і тим, що підсилює виробничі можливості кожного підприємства, тобто сприяє збільшенню розкилу ножиць, що відіграють таку важливу роль в економіці сучасної капіталістичної машинобудівельної промисловості. Разом з тим, натиск на зарплату, тенденція до зниження цієї зарплати і реальне зменшення частки її у вартості продукції—приводять до систематичних сутичок робітничої класи з капіталістами, до систематичного загострення класових взаємин у капіталістичних країнах.

У нашій соціалістичній промисловості, де розвиток відбувається на основах загальнодержавного плану, всіх зазначених моментів, властивих капіталістичній промисловості, безперечно немає. Як капітальні вкладення в промисловість, тобто збільшення основного капіталу, і виробнича потужність, так і самий об'єм виробництва, структура його, якісний склад, номенклатура його—є продукт п'янової проробки. Отже, в наших умовах перевищення об'ємом виробництва розміру потреб можна передбачати й усунути. При наявності п'янової основи й розвитку всіх галузей народного господарства, союзне машинобудівництво, як вузьке місце даного часу в нашому господарстві розвивається по лінії задоволення п'яновим порядком найгостріших потреб союзного господарства, з уставленням на першочерговість задоволення таких потреб, які мають найбільше економічне значення, утворюють найбільшу самостійність, для нашої економіки й змінюють нашу незалежність від імпорту. Вся п'ятирічка розвитку радянського господарства, і в тому числі радянського машинобудівництва, побудована за принципом взаємного поєднання виробництва й попиту, при чому це п'янове поєднання є передумова й база для того, щоб цей розвиток відбувався без криз і усував всяку можливість утворення розриву між виробничою потужністю й потребою в зазначеному розумінні як обсягом, так і структурно-якісними показниками.

Така п'янова система, покладена в основу розвитку радянського господарства, відкриває величезні можливості перед союзною промисловістю й зокрема перед машинобудівництвом, в розумінні розгортання його, і не тільки об'ємного, а й якісного зросту його. Уже тепер ми маємо прекрасний доказ того, що радянська система цілком допомагає величезному використанню виробничих сил країни, всупереч тому становищу, що маємо тепер у капіталістичних країнах, що призводить їх до періодичних криз, і між ними найбільша та, що тепер переживається.

Треба підкреслити, що розвиток союзного машинобудівництва йде за принципом балансування його із споживанням. Питання побудови балансу машинного постачання відіграє в розвитку нашого машинобудівництва надзвичайно велику роль, бо саме цей баланс має дати нам можливість виявити, в межах якої діяльності машинного постачання наша

промисловість не задовольняє потреб і відкриває фронт для імпорту. З другого боку, цей баланс визначає ту структуру потреби, що її має задовольнити союзне машинобудівництво й до якої воно мусить підготуватись. На основі цього балансу треба провести не тільки спеціалізацію підприємств, а й плановим порядком розподілити виробничі завдання, відповідно до структури й наростання попиту, що виявляється в балансі.

У структурі капітальних робіт і основного капіталу промисловості в п'ятиріччі старанно проведено усталення—що витрати на устаткування мусять випереджати всі інші елементи капітальних робіт, так що цей чинник твердо визначає конечність форсованого розвитку машинобудівництва.

Згідно з усталенням на розвиток союзної промисловості і всього народного господарства СРСР за гаслом „догнати й випередити“ капіталістичні країни,—питання про розвиток союзного машинобудівництва розв'язується в площині якнайбільшого підсилення його, при чому структура розвитку його, як ми вже говорили, визначається вивченням потреб на основі п'ятирічних планів і конкретних річних періодів як по окремих галузях промисловості, так і всього народного господарства, і зумовлює відповідну структуру продукції, капітальних робіт і нового будівництва в союзному машинобудівництві.

Б. ІГУМНОВ

Криголамна кампанія в Озівському морі

Перед морським транспортом Озівського басейну стоять два основні завдання — визначити райони тяжіння до Озівського та Чорного морів і потім визначити розмір вантажообороту, тісно зв'язаний з економічним обслідуванням стану самих районів, прилеглих як до Озівського, так і до Чорного моря в його Північно-Східній частині.

Перше завдання вельмі складне тим, що дослідники, намагаючись врахувати вплив усіх моментів, які не можна врахувати в грошовому визначенні, часом роблять недозволені висновки, що перекручують і самий зміст морської політики.

Справа в даному разі впирається в плянові начала роботи, як самого морського транспорту, так і пляново-систематичної роботи всіх заінтересованих урядів. Пляновість комерційної політики транспорту ставиться зараз в основу всієї його роботи. Правильне, доцільне використання тоннажу з максимальним його завантаженням забезпечує безперерйну його роботу і робить її рентабельною, яка оправдує всі ті кошти, що витрачаються на флоту і порти. Тепер як ніколи транспортна клієнтура повинна уважно поставитись до потреб транспорту, цілком зв'язати всі його виробничі спроможності, при чому до справи витрачання ресурсів транспорту і коштів видаваних на нього треба притягти увагу широкої суспільності.

Дотеперішньої байдужості клієнтури у виборі маршруту перевозів, байдужого ставлення до зайвих пробігів вантажів, зустрічності перевозів і сезонности треба позбутися. Транспортна клієнтура мусить бути також заінтересована в тім, щоб зберегти державні кошти, отже і всі її пляни перевозів перед тим як давати їх транспорту на реалізацію, мусять бути строго перевірені такою організацією як Комітет в справах перевозів.

Для транспорту плянність є найактуальніша справа; і коли ми плануємо такі вантажі як хлібні, та ще для осіннього перевозу, ми повинні підходити до роботи з старанно проробленим плянном, зважаючи на всі чисто привхідні моменти, щоб той тоннаж, який ми маємо, міг упоратись з ставленими перед ним завданнями в справі перевозу вантажів (на 1931 р. ці вантажі обчислюється в 2.061 тис. тонн, а під кінець п'ятиріччя перевози малого каботажу з рейдовими й експортними мають становити вже 4.060 тис. тонн).

Але ще більшої уваги вимагає до себе робота суден зимової пори, коли вирішальну роль відіграє не тільки механізація портів, але й стан погоди, що може зірвати транспортно-експедиційну роботу, і судна, призначені до виходу в море, без діла стоятимуть дожидаючи довантаження, а морський транспорт через контрстайльні видатки матиме втрати.

Бурхливий розвиток народного господарства і нового будівництва, розширення мережі металургійних заводів, колективізація і тракторизація Північного Кавказу — дали той великий вантажовий потік, який через його сезонність не можна переробити з тим тоннажом, що має на цей час Радторгфлота на Озівському морі. От чому хоч зимової пори і дуже важко та складно перевозити такий вантаж, як хліб і вугілля, проте доводиться продовжувати навігацію і взимку, цебо потрібна зимова кампанія, яка, коли море замерзає, і має назву криголамної. За останнє десятиріччя перерва в навігації на Озівському морі пересічно становила 100 днів. При цьому данні метеорологічних постережень показують такий ряд моментів початку й закінчення навігації:

Період навігації	Час відкриття	Час закриття
Найраніший	23 лютого	21 жовтня
Найпізніший	1 квітня	10 січня
Середній	12 березня	1 грудня

Річка Дін замерзає трохи інакше. Замерзання її нерідко буває таке недовгочасне, що бували роки, коли навігація тривала всі 365 днів. Але з погляду законності та безпеки плавби безперервна протягом цілого року навігація не рекомендується через відсутність обстанови судового ходу. Через незабезпеченість маяками, баканами й тичками, відсутність відповідного освітлення (мигалки) суднопластво, навіть коли йде й легка крига, всеж таки небезпечно. Тому навігація починається не тоді, коли річка очистилась від криги, а тоді, коли гирла обставлено знаками. От чому, коли ми далі будемо говорити про криголамну кампанію в Озівському морі, то все значення кампанії ми зв'язуватимемо з двома портами — Маріупільським і Керченським, бо криголамна кампанія в інших портах, як ми це покажемо далі, не може бути рентабельна.

За довоєнних часів у Ростовському на Дону порті був лише один невеличкий криголамний пароплав „Фанагорія“ на 240 НР, 80 футів довжини, 17 футів 6 дюймів ширини і на 7 футів 4 дюйма углибки. „Фанагорія“ ламає кригу завдовжки від 4 до 8'. Як помічалось, робота „Фанагорії“ за 8' криги була дуже важка. Деякі роки „Фанагорія“ могла підтримувати суднопластво каналу в кризі і проводити судна в порті від першого з'явлення криги до того часу, коли вона починала йти.

Для того, щоб продовжити по змозі надалі навігацію в Ростовському порту, відповідно до його чималого вантажообороту, треба цьому порту дати криголам, дужчий, ніж „Фанагорія“, а саме в 900 НР.

У Таганрозькому порту раніш був лише один невеликий криголамний пароплав „Горгіпія“ на 300 інд. сил, з довжиною корпусу в 82 футі, шириною 18 фут. 9" і углибкою 8 фут.

Пароплав цей був вузький і малосилый і криголамна поміч з нього паропласту була дуже невелика, бо Таганрозькій затоці товщина криги доходить пересічно до 2 футів, а „Горгіпія“ могла ламати кригу не товщу від 4". Окріч того через свою вузькість, він був непридатний і на те, щоб проводити через кригу пароплави.

Маючи на увазі ці моменти, а також і чималий вантажооборот Таганрозького порту, для того, щоб продовжити навігацію в цьому порту його треба обладнати двома криголамами, дужчими й ширшими за „Горгіпію“. Ці криголами, як глибина підходу з моря до порту невелика, повинні сидіти в воді не глибше за 9 футів у чистій воді і 11 футів при даманий криги. Машину криголам повинен мати не менш як на 900 НР і ширину корпусу 30—35 футів.

Конкретних вирішень про криголамну кампанію в Маріюпільському й Керченському портах немає ще й досі, хоча в цій справі заінтересований цілий ряд організацій, от як Експортхліб, Союзхліб, Союзвугілля. Вантажооборот цих портів дуже виріс і тому всі запроєктування п'ятирічного пляну транспорту, роблені до цього часу, на сьогодні будуть уже застарілі і не відповідатимуть розмірам майбутніх вантажових потоків.

Отже, оскільки вияснюється економічна доцільність провадити безперервну зимову криголамну кампанію в деяких окремих портах, то й треба намітити дальші перспективи й обсяг криголаманого обслуговування цих портів. Так само треба врахувати і всі ті втрати, що можуть бути, коли вантажі посилати не коротшим суходільним шляхом до найближчого порту, що потребує криголаманого обслуговування, а круговою дорогою до вільного для зимової навігації порту в тім разі, коли є такі конкурентні напрями для експортних вантажів, як наприклад, експортуючи вугілля зимові пори, транспортувати його не через Маріюпіль, а через Феодосію й Миколаїв. В такому разі до транспортних витатків прилучаються ще й страхові, збільшені фрахтові ставки, вартість вантажно-розвантажних рабів, торгові проценти на капітал тощо.

Головне, що дуже ускладняє криголамну кампанію в Озівському морі, це, безумовно, різність метеорологічних умов зимового періоду. Аналіза діяльності Маріюпільського порту минулих років доводить, що кожен зимовий період тут відмінний від другого; через що й неможливо наперед точно сказати яка буде зима. Досить теплі води Чорного моря, з одного боку, і мерзнуше Озівське море, з другого — дають постійні зустрічні течії з Озівського в Чорне море і навпаки. Зустрічаючись в протоці (Керч-Еникальській), ці течії з різною температурою води дають густі тумани, що стоять від 5 до 8, а то й більше днів. Ясна річ, що чим більше криги, тим важче криголамові й плавати, але тоді буває здебільшого менший туман. Коли зими короткі і теплі, криги буває менше, та зате більше туманів.

Зовсім неправильна та думка, що коли крига менша, то криголамам легше провадити пароплави, бо хоч на проводи пароплава легкою кригою від Маріюполя до Керчі й назад і треба дві доби, але часто буває, коли стоїть густий туман, що криголам задержуються в морі від 3 до 5 днів. 1927-28 року середня протяжність рейсу криголама становила 3 дні і максимально 15 днів. 1928-29 року максимальна протяжність рейсу була 30 днів. Бували випадки, коли з Маріюполя до Керченської протоки пароплав ішов 3 доби, але через густі, безнастанні тумани не міг протягом 12 днів ввійти з потоку.

експортуватися з того чи іншого порту. Один з основних моментів тут — це врахування пропускної спроможності причальних ліній. Намічену відповідно до п'ятирічного пляну вантажообороту механізацію Маріупільського порту експортіві організації досі ще не опрацювали ні конструктивно, ні календарно, а без цього самому морському транспортові робити будьякі точні розрахунки надзвичайно важко.

Зимової пори екпортується головню вугілля і хліб у зерні. Експортове вугілля йде не тільки на Маріупільський, але й на Теодосійський і Миколаївські порти. З них на Теодосійський порт, як він не замерзає, накладних видатків доводиться робити в зв'язку з криголамною кампанією менше, ніж на Маріупільський; щодо Миколаївського порту, то видатки на нього майже такі самі, як і на Маріупіль. Коли посилати вугілля з Донецького басейну на Маріупіль, то пробіг залізничного рухомого складу буде вп'ятеро коротший, ніж пробіг на Теодосію і Миколаїв. Але в Маріуполі треба витратитися на криголами, аероплани, додатково на фрахт і на страхові премії. Докладний обрахунок показує, що видатки на одну тону переробленого за зиму вантажу становлять 6 крб. 89 коп.

Подана таблиця показує співвідношення вартості перевозу вугілля зимою на Маріупіль, Теодосію і Миколаїв:

Найменування порту	Вістгавь у кам.	Загалньн тариф з усіма ставн зборами	Визвоуч. екс. тариф з усіма ставн зборами	Варт навізвнжж. 1 тонни	Додатк фр. Озів. моря зимою	Додатк фр. премія зимою	Варт. утримання когсалаа й агтава в портахуан.	Разом		Рікница на корис в Теодосіи	
								З загал. тариф.	З вива. тарифом.	З загал. тарифом	З вива. калоч. тарифом
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
В у г і л л я											
Маріупіль	148	3.67	2.01	1.37	24	18	6.89	12.35	10.69	—	—
Миколаїв	632	8.76	4.22	1.67	—	—	—	10.43	5.89	—	—
Теодосія	629	8.64	4.14	1.16	—	—	—	9.70	5.30	2.65	5.39
А н т р а ц и т											
Маріупіль	279	5.20	2.68	1.20	24	18	6.89	13.71	11.19	—	—
Миколаїв	762	9.61	4.60	1.67	—	—	—	11.28	6.27	—	—
Теодосія	759	9.50	4.52	1.08	—	—	—	10.58	5.60	3.13	5.59

У гр. 6, 7, 8, 11 і 12 дані зовсім не показано, бо Миколаївський порт з усіма своїми умовами не може претендувати на перевагу над Маріуполем, поперше тому, що він стоїть на мерзнущому Бузі, і, значить, так само як і Маріупіль мусить держати криголами, а подруге, на залізничному перепробігові до нього доводиться мати зайві й дуже втратні експлуатаційні видатки. Крім того, буде втратна й операція з переважтанням вугілля в Миколаївському порту. Отже Миколаївський порт у дальших зіставленнях можна й не брати, а порівнювати лише Маріупіль і Теодосію.

Порівнюючи для виявлення економічного ефекту загалньн видатки на одну тону переробленого вантажу, треба брати залізничний тариф загальний, а не „виключний“, бо останній взагалі дуже втратний і в даному разі ніяк не може бути показником. На перший погляд здається, що везти зимою вугілля з Донбасу до Теодосії ніби вигідно, бо вартість перевозу тонни вантажу знижується до 2 крб. 65 коп. Але тут

треба мати на увазі й ті великі накладні видатки, що їх матиме при цьому народне господарство. Адже не треба забувати, що залізничний склад, в край обмежений, робить зайвий і чималий перебіг, при чому народне господарство позбувається можливості перекидати зайнятим на цей час залізничним транспортом інші вантажі, часом спільного характеру, через що залізничний транспорт має втрати від недобору ріжниць на тарифах. Далі — для того, щоб направляти експорт через Теодосійський порт, Союзвугілля мусить держати цілий апарат технічних робітників, контракувати робочу силу, контракуючи її і в Маріуполі, і держати технічний апарат в останньому, бо ж операції літньої кампанії не припиняються. Теодосійський порт, як менш обладнаний, де немає ні складських приміщень, ні потрібних механізованих інбарів, а є тільки три ручних вугільних причали, — має майже кустарний характер, а звідси — прості пароплавів і накладні видатки через сплату сталійних. А тим часом Маріупільський порт не має можливості цілком використати своє технічне господарство, от як, приміром, склади, агрегати, криголами і весь робочий апарат і до того ще мусить витратити чимало кошту на утримання цього господарства.

Треба також мати на увазі, що за п'ятирічним пляном будівництва Маріупільського порту на його розширення мають бути витрачені величезні кошти. Капіталовкладення на кінець 1933 року обчислюється в 50.000.000 карб., при чому вони себе виправдають тільки в тім разі, якщо портове господарство використовуватиметься на сто відсотків. А таке використання може бути тільки тоді, коли не робитиметься ніяких вкладань на розвиток вугільних операцій в Теодосійському порту і Маріупільський порт могтиме робити не 8-9 місяців, а цілий рік.

Отже можна зробити висновок, що позиція Теодосії з її економією в 2 крб. 65 коп. не така й тверда, і коли підрахувати всі скриті загальновдержавні витрати, то ця економія, ясна річ, відпаде; використовувати Теодосійський порт як підсобний Маріупільському не буде доцільно, вигоди від цього дуже сумнівні. Аналізуючи видатки на Ітонну (6 крб. 89 коп.), треба зазначити, що вони ці видатки, як це побачимо далі, залежать від маси вантажів.

Маріупільський порт, хоч він і гаразд був підготовлений до криголамної кампанії і зима була сприятлива, переробив тільки 161.000 тонн вантажів, а міг би переробити 320.000 тонн, цебто вдвоє більше, і тоді б на 1 тону видатків було вже не 6 крб. 89 коп., а 3 крб. 45 к., цебто менше вдвоє. Надалі, як вантажі йтимуть тільки на Маріупіль, цей накладний видаток завжди падатиме пропорційно до збільшення вантажобороту порту, так що коли всі технічні засоби порту використовуватиметься на 100%, цей видаток можна буде довести до мінімуму.

З наведеної таблиці цілком ясно, що при перевозі вугілля зимою Маріупільський порт має перед Теодосією безперечні економічні переваги. (див. табл. на слід. стор.)

По здійсненій складної механізації порту, передбаченої в п'ятирічному пляні, що збільшує пропускну спроможність вугільної гавані відповідними капіталовкладеннями, програма експорту вугілля буде така: (див. табл. на слід. стор.)

Річну програму експорту вугілля можна б виконати протягом 8 місяців, якщо забезпечити її відповідною електроенергією. В такому разі робота порту буде таких розмірів: (див. табл. на слід. стор.)

Але як в процесі виконання такого значного пляну зустрінуться неминучі труднощі, от як неув'язка з економікою зовнішнього ринку, різні умови фрахтування тоннажу, неможливість максимально використати залізничний транспорт, відсутність повної механізації порту, відсутність

Найменування порту	Відстань у км.	Зв'язки та риф з усіма станціями збор станції.	Вартість на- вантаж. 1 тини	Додатков. фрахт. (Озів моря зимою)	Додаткова пре- ст- мія зимою	Утрим. кри- голами. 1 літ без нарахунок.	Разом за зв'язки, тарифом	Різн. на кор- Маріоп. з заг. тариф.
В у г і л л я								
Маріуполь	148	3 67	1 37	24	18	2 47	7 93	1 87
Теодосія	629	8 64	1 16	—	—	—	9 80	—
А н т р а ц и т								
Маріуполь	279	5 20	1 20	24	18	2 47	9 29	1 29
Теодосія	759	9 50	1 80	—	—	—	10 58	—

	1930-31 р.	1931-32 р.	1932-33 р.
Пропускна спроможність вугільної гавані на рік у тоннах	4 231 800	5 103 600	6 500 000
Програма експорту вугілля на рік у тоннах	3 117 000	4 052 000	5 000 000
Залишається резерв пропускної спроможності в тоннах	914 800	1 051 600	1 500 000

	1930-31 р.	1931-32 р.	1932-33 р.
Кількість вугілля в тоннах, що можна перевантажити всіма агрегатами за 8 міс.	3 385 440	4 082 880	5 200 000
За річним планом експорту вугілля в тоннах	3 117 000	4 052 000	5 000 000
Наскільки (в тоннах) пропускна спроможність більша за план експорту вугілля	268 440	30 880	2 000 000

належної кваліфікованої робсили і т. д.—то за 8 місяців всю програму, очевидно, не можна буде виконати і частина її, безперечно, припаде на період криголамної кампанії. Визначити точно, скільки саме припаде роботи на зиму, за відсутністю поточних вимірників і відсутністю будь-якої закономірності в операціях минулих років,—досить важко. Але, вдавшись до аналізу, можна все ж таки зробити висновок, що на 4 зимові місяці залишається частина експорту вугілля, а саме, 12% усієї кількості його, що становитиме такі величини:

Вимірники ваги	1930-31 р.	1931-32 р.	1932-33 р.
Кількість у тоннах	312 000	405 000	500 000

Беручи продуктивність 4-х зимових місяців за рівну продуктивності 2-х навігаційних, треба визнати, що зазначена вище програма експорту вугілля становитиме пересічно 61,3% усієї пропускної спроможності порту. Нижченаведена табличка показує, який залишається невикористаний зимою резерв пропускної спроможності порту:

Пропускна спроможн. порту	1930-31 р.	1931-32 р.	1932-33 р.
Пропускна спроможн. зимового періоду в тоннах	846.360	1.020.720	1.300.200
Зимова програма експорту вугілля	312.000	405.000	500.000
Лишається резерв невикористаної пропускн. спроможності порту зимою	533.000	615.000	800.000

Як видно з наведеної таблиці, пропускна спроможність порту дає змогу перевантажити і експортіві роботи зимою виконати навіть в подвійному розмірі проти завдань 1929-30 року. Досягнення цього за нормальних метеорологічних умов безпосередньо залежить від наявності криголамних засобів. Роботу криголамів можна поліпшити—в тім розумінні, щоб досягти максимального ефекту її—коли усунути всі технічні дефекти самих криголамів, а також позбутися дефектів в обстанові морського шляху. Тим часом з результатів криголавної кампанії 1929-30 р. можна бачити, що ні експортери, ні фрахтові бюро не допомогли поліпшити роботу.

Чужоземні судна, що заходили до Маріупольського порту в останній зимовий навігаційний період, мали великий відсоток класифікаційних сертифікатів з відстрочкою, при цьому вік їх був від 30 до 50 років; корпуси їхні були зношені й старі. А тим часом, ці судна числилися у вищій класі Англійського Лойду. Дуже цікаво відзначити, що такі старі пароплави фрахтувалося саме на період криголавної кампанії, ясна річ, що аварійність цієї зими через спрацьованість і старість корпусів була далеко в більшому числі, ніж за минулих років, хоч ця зима через свою м'яккість і легкість криги для роботи криголамів була легка. Власники таких суден, посилаючи їх в Озівське море в зимову кампанію, безперечно мали на меті особисті інтереси, бо в разі аварії мали великі вигоди від страхування своїх суден. Така політика шкідливо відбивалась на інтересах СРСР; у багатьох арматорів створювалось неправильне уявлення про виключно трудні умови плавби у кризі Озівського моря, бо аварійність суден вони поясняли тільки важкістю криги.

До того ж іще неприбуття в обумовлені строки вантажів залізницею спричинялось до зайвих простоїв пароплавів, що мусили дожидатися вантажу, і, навпаки, через неприбуття пароплавів теритвія порту оберталася на склад. Держава при цьому мала марні трати на експлуатацію зайвих причалів, механічних перевантажувачів і криголамів. Звичайно, за такої неув'язки в роботі організації з морським транспортом, криголазна кампанія не тільки не буде рентабельна для народного господарства, але й явно втратна.

Тепер перейдемо до того, скільки потрібно криголамів.

При фрахтуванні треба найсерйозніше зважати на вік і на технічний стан суден, не обминаючи при цьому і конструкції їх, з тим, щоб можна було виняти пароплава завантажувати баластними цистернами. Для швидкого виконання програми зимового вантажообороту треба фрахтувати судна з більшим тоннажем, ніж це практикувалось в криголавної кампанії попередніх років.

У криголамній кампанії багато значить той час, що витрачається на проведення судна в кризі. Тут швидкість залежить від багатьох причин і крім метеорологічних причин. Міцність корпусу і швидкість ходу ведених суден відіграє немаловажну роль у всій криголамній кампанії. Також багато значить для швидкості, скільки доводиться вести суден разом, на буксирі одно за одним; швидкість тут набагато зменшується. Достатньо міцні і швидкоходні судна можуть іти за криголамом і самі з достатньою швидкістю, при чому швидкість всіх суден залежить від ходи найслабшого пароплава. Щоб вести довгі й широкі судна, звичайно, потрібен широкий і прямий канал. Різні умови, що впливають на швидкість проведення суден відбиваються на повторних рейсах, маневрах і зупинках. За даними звітів криголамів, що брали участь у кампанії 1929-30 року, середня комерційна швидкість проведення суден з усіма зупинками від Маріуполя до межі криги, Керч-Єнікальська протока—Чорне море, змінювалась від 0,70 до 4 миль. Для того, щоб судити про те, як затримується рух суден через проходження криги, треба взяти на увагу також і той час, коли судна мусять стояти край криги, ждучи криголама. Буває й навпаки, коли криголами шукають зустрічні судна. Розуміється, зазначені причини не становлять собою правдива для кожної криголамної кампанії; з усім тим, ряд подібних випадків говорить за те, що такі явища можуть траплятися і надалі. Наведена таблиця про елементи потужности, углибку, довжину і ширину криголамів на кампанію 1930-31 року дає ясне уявлення про те, яка у нас є на Озівському морі криголамна фльота.

Список криголамних суден Радторгфльоти в навігацію 1930-31 р.

Назва криголамів	В метрах		Глибина трюма	Углибка		Потужн. машини	Порт припису і №	Швидк. ходу в милях
	Довжина	Ширина		Ніс	Корма			
Криголам „Макаров“	74,67	17,07	8,44	6,49	6,79	6500	Маріупіль	14,7 м.
„Торос“	60,4	14,2	7,68	4,20	6,20	3000	Ленінград	14 м.
„№ 4“	45,72	12,04	4,27	3,9	4,88	1260	Маріупіль	10 м.
„Соломбала“	35,96	9,10	4,22	3,97	5,18	1300	„	„
„Сніг“	37,49	6,55	3,20	3,05	3,66	900	Керч	10 м.
кат. „Норд“	27,79	6,55	3,45	3,05	3,05	450	Ростов	12 м.
„Фанагорія“	22,86	5,55	3,66	2,13	2,13	240	„	8 м.
„Рені“	20,12	4,26	2,66	1,83	1,98	125	Таганрог	10 м.
„Рекорд“	24,65	5,75	2,74	2,13	2,28	342	Бердянське	8 м.

Забезпеченість портів Озівського моря криголамами і криголамна кампанія на цьому морі визначається двома моментами: перше — де забезпеченість портів криголамними засобами в період осіннього замерзання, весняного кригоплаву і забезпеченість криголамами роботи порту в період зимового вантажообороту. Рейдові порти Озівського моря потребують криголамів тільки для того, щоб задержувати кригостав, проводити судна підчас приморозків з рейду до порту і прискорювати відкриття навігації. Ці рейдові порти зимового вантажообороту не мають; до них можна віднести Ростов, Таганрог, Єйськ, Ахтарі і Бердянське. Керч і Маріупіль, як порти з значним вантажооборотом, мають сприятливіші умови для підходу до них — глибоководі підхідні канали, де можуть ходити судна й криголами з великою углибкою, не більшою, однак, за 26 футів.

Забезпечення портів Ростовського району криголами мусить бути налагоджене так, щоб вивіз експортного зерна на рейд (що робить ліхтерна фльота) в основній своїй масі припадав на другий квартал хлібного року, цебто частина цього експорту, звичайно, припадає на той час, коли починається кригостав. Для обслуговування потрібної транспортної фльоти Ростовському району треба буде мати на грудень місяць два криголами, при чому для проведення суден мілководним підхідним каналом, як один малосилий криголам упоратись з роботою не зможе, треба буде пускати два криголами. Дужчий із них пробиває дорогу, слабший, ідучи ззаду, зрізає крижані крайки, розширюючи дорогу до потрібної ширини. Криголами в Ростовському районі потрібні на те, щоб обслуговувати землечерпальні валки та рейдову флоту. Робота їх хоч і не має під собою будьякої економічної бази, але все ж таки має значення для перекидання недовантаженого восени зерна.

Вантажооборот Маріупільського порту у криголамну кампанію 1930-31 року має становити 462 тис. тонн. Досвід минулих років показав, що пара криголамів проводила пересічно 12-14 суден на місяць. 2 пари криголамів проведуть 28-30 суден, з розрахунку по 2 судна за кожний рейс, що за 4 місяці дасть 114 одиниць з загальною вантажністю в 464.778 тонн. Отже, весь намічений вантажооборот у 462 тис. тонн перероблять 114 одиниць з пересічною вантажністю в 4.077 тонн.

З цього видно, що вже найближчими роками криголами будуть потрібні не тільки задля експорту вугілля, а й для вивозу хлібних і інших вантажів, як це було й за довоєнних часів.

У п'ятирічному плані розвитку портів намічається, крім експортних перевозів, також і перевози малим каботажем для постачання місцевій промисловості руди південних портів і вугілля з Донбасу. І цей майбутній вантажооборот настільки значний, що переробити його за 8-9 місяців, звичайно, не можна буде, чому питання про криголамну кампанію в Озівському морі треба розглядати як питання сьогодишнього дня. Криголамну кампанію можна вважати за реальну лише в тій разі, якщо буде певність в твердих заявках експортних організацій, з точним обліком маршрутизації перевозів та кількості посиланих в котрийсь порт вантажів. Інакше бо кампанія не тільки не буде реальна, але в розрізі всього народньо-господарського життя може дати чималі втрати.

Підсумовуючи все вищесказане, треба зазначити, що економічного ефекту криголамної кампанії, звичайно, не можна дошукуватись в вузьких межах урядницького інтересу, бо цей ефект помітний тільки в розрізі інтересів усього господарства республіки. Аналізуючи фінансову сторону криголамної кампанії, ми бачимо, що НКШ в особі Радторгфлоту на Озівському морі по самому Маріупільському порту втратить у балансі управління РТФ Озівського моря 1.143.161 карб. Тим часом економія на вкорочені пробігу рухомого складу очевидна бо лише на експорті самого вугілля, рахуючи 5.410 карб. економії експортної операції через Маріупіль проти Феодосії на 1 тис. тонн. уже маємо: $312 \times 5.410 = 1.687.920$ карб. Коли з цієї суми відкинути вартість утримання криголамів за цей період, а саме 1.143.141 карб., то кінець-кінцем крижана кампанія в Маріупільському порті не тільки покриває видатки держави на криголами, а навіть на самій вугільній операції дає зиску 544.759 карб. До плану крижаної кампанії крім вугілля, треба ввести також і хліб. Отже, беручи на увагу той еквівалент який буде в валюті одержаний на чужоземному ринку за ці товари, не доводиться мати сумніву у безумовній доцільності її економічній обгрунтованості крижаної кампанії в Озівському морі.

М. Г. ГУРОВИЧ

Споживча кооперація на заготовних ринках і в експорті України

I

1929-30 року і в окремому кварталі поточного року централізована заготівля харчових продуктів системою сільської споживчої кооперації України поділяється на дві частини: на плянову заготівлю м'яса, коров'ячого масла та городини і на позаплянову заготівлю (за договорами з пляновими заготовачами) птиці та яєць.

Загальний розмір плянових заготівель за 1929-30 рік такий:

	Заготівля ВУКСУ 1929-30 рік		Заготівля ВУКСу у % до загальноукр. заготівлі 1929-30 р.				
	В абсолют. розмірі	У % до заготівлі ВУКСу за 1928-29 р.	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	Пересічно за 1929-30 р.
М'ясо	85.152 тн.	213,1	53,8	55,2	53,8	55,8	54,5
Коров. масло	1.320 "	54,7	35,8	37,8	34,9	29,2	33,9
Городина	333.000 "	165,0	40,5	42,5	54,2	17,5	36,6
В т. ч. картопля	298.580 "	159,5	41,6	46,6	56,9	22,7	37,3

Централізовані м'ясозаготівлі сільської споживкооперації в 1929-30 р. вдвоє зросли проти попереднього року, становлячи квартал-у-квартал протягом усього 1929-30 року понад 50% у загальноукраїнських заготівлях, тим часом як 1928-29 року питома вага системи ВУКСу у м'ясозаготівлях України становила тільки 17,6%. Вага системи ВУКСу на м'ясному ринку України збільшилась тому, що в 1929-30 р. її пригнуто до м'ясозаготівель як основного контрагента Укрм'яса.

З усім тим, оцінюючи результати м'ясозаготівель по окремих періодах (заготівля другого півріччя проти першого півріччя зменшилась на 85%), треба визнати, що вже з другого кварталу 1929-30 року, коли самоплив у реалізації худоби селянством сильно зменшився, сільська споживча кооперація була неспроможна забрати скільки небудь повно товарний вихід м'ясної худоби. І треба було енергійного натиску регулятивних органів на первинну, а часом і на середину сільську споживкооперацію, щоб зломити її впертість, щоб вона переключилась на нові методи м'ясозаготівельної роботи. Друга тінева сторона в роботі споживкооперації на м'ясному ринку була в тім, що чимала частина заготовлюваних ресурсів ішла на позаплянове постачання.

Щодо заготівлі худоби за контрактацією, то тут система ВУКСу дала кращі результати від тих, що були досягнуті по всій Україні, а саме:

Тепер декілька слів про те, як заготовляв ВУКС кролів та рибу, оскільки розгортання цих видів заготівлі має зм'якшити гостроту у м'ясопостачанні робітничого населення.

Незважаючи на велике значення розгортання промислового кролівництва для поповнення м'ясних ресурсів, призначених на робітничі постачання, операції в цій справі як своїм об'ємом так і темпами здійсненя

	Заготівля худоби за контрактацією у % до контрактації	
	По всіх заготівлях	По системі ВУКС'у
Велика рогата худоба	57,7	68,8
Свині	31,5	41,1
Вівці	68,6	79,0

установленої програми є абсолютно недостатні в системі ВУКС'у, що можна пояснити відсутністю належного керівництва від ВУКС'у роботою кооперативної низівки в цім напрямі.

Результати, досягнуті 1929-30 року в справі утворення кролівницької бази на Україні, і роля ВУКС'у у цьому-такі:

	Всього по Україні	В тис. шт.	
		в т. ч по системі ВУКС'у	ВУКС'у % да загально укр. показників
Законтрактовано кролів	800	224	28,0
Приставка маток на розплід:			
Плян	200	100	50,0
Виконання	70	25	35,7

Якщо зважити, як розгалужена кооперативна низівка ВУКС'у то доведеться визнати, що така вага — 28% — контрактації кролів у загальноукраїнській контрактації є недостатня, тим більше, що разом з ВУКС'ом кролів контракували і системи Добробуту, ВУСОР'у й Держторгу, що мали порівняно слабкий і мало розгалужений заготовний апарат. Щодо виконання ВУКС'ом плану утворення маточного табуу лише на 25%, то це говорить за те, що система ВУКС'у не бо-ролася за реалізацію контрактації.

Ролю ВУКС'у у рибозаготівлях визначають лише ті, зовсім недостатні своїм розміром, децентралізовані заготівлі риби — сирця, що їх провадить робітничка кооперація надморських промцентрів.

А тим часом, згідно з програмою ставкового будівництва, 1929-30 р. ВУКС мав організувати повносистемне ставкове господарство на площі 2.000 га, цебто виконати 10,2% програми ставкового будівництва України 1929-30 року.

Рибні господарства зазначеної площі ВУКС за пляном мав організувати в Донбасі і поблизу Харкова, щоб дати містам високоцінну свіжу рибу. Однак, ВУКС, хоч уряд і запрошував йому закласти рибні господарства на площі в 2.000 га, своїми підготовними заходами охопив лише частину цієї площі. Крім того, через відсутність належної договорености з будівельними організаціями, через запізнення з закріпленням вибраних об'єктів та несвоєчасне здійснення підготовних заходів, — будівельні роботи для ставкового господарства початі були лише в жовтні 1930 року, цебто підчас найбільшого дефіциту на ринку робочої сили.

Щодо маслозаготівель, то тут треба відзначити, що система ВУКС'у, виступаючи на масло-молочному ринку України одним з основних заго-

товачів 1929-30 року, мала всі дані на те, щоб дійти значних успіхів на цій ділянці своєї господарської роботи. Ці дані полягають головню в тім, що ВУКС має в себе хоч і обмежений, але високоякісний контингент молоко-переробних підприємств, переважно паро-механічних, і це давало йому можливість звернути належну увагу на утворення потрібної для цих заводів сировинної бази, зокрема, — розширюючи й правильно встановлюючи дислокацію мережі зливних і сепараторних пунктів

Це видно з таких показників:

Молокопереробна мережа в лактаційну кампанію 1930 р.

	По всій Україні	В т.ч. по ВУКСу
Паро-механічні масл.заводи	80	22
Ручні масл.заводи	700	4
Сепараторна мережа при масл.заводах	11000	3000

За такого стану молокопереробної мережі ВУКСу він повинен би в більше завантажити сировиною свої масл.заводи, дарма що гуртова й товарова продукція молока і зменшилась набагато. Однак, належної боротьби за утворення сировинної бази для маслоробства не було, а контракція молока потрібних результатів не дала. Тому ми й відзначаємо зменшення виробу масла по системі ВУКСу в 1929-30 р. на 45,3% проти 1928-29 року.

У вивозі масла в союзні республіки, що його загальні розміри в 1928 р. були 263 тонни і в 1929-31 р. 62 тонни, система ВУКСу зовсім не брала участі, повертаючи всю свою продукцію (крім експортного контингенту в 58 тонн за 1929-30 р.) на постачання внутрішньому українському ринку; переважна частина цієї продукції йшла на постачання Донбасу (в реалізації масла на Українському ринку вага ВУКСу дорівнює 1929-30 року 36,6%).

Щодо заготівлі ВУКСом городини, то тут треба визнати, що на цій ділянці заготовної роботи ролі ВУКСу в охопленій урожаю 1930 р. вельми знизилась. Правда, проведена содогородницькою кооперацією контракція городини обмежила можливості сільської споживкооперації в заготівлі товарної продукції в колгоспному секторі, але нема сумніву, що й сільська споживкооперація не розгорнула гаразд своїх операцій, щоб охопити товарну продукцію одноособових господарств, через що питома вага ВУКСу в загальноукраїнських заготівлях городини зменшилась від 40,5% у першому кварталі 1929-30 року до 17,5% у четвертому кварталі, в результаті чого участь його в річній заготівлі вийшла лише в 36,6%.

Позаплянова централізована заготівля птиці та яєць за 1929-30 рік така:

Тим часом як заготівля птиці у ВУКС'а зменшилась на 24,2% і яєць на 52%, заготівлі всіх централізованих заготовачів дали зменшення: птиці на 8,5% і яєць на 35%. Отож, зіставляючи у цьому розрізі роботу ВУКСу з роботою всіх заготовачів бачимо, що заготівля птиці і яєць споживкооперацією явно послабла, що сталося в результаті того, що сільська споживча кооперація не переключалася на нові методи заготівлі, от як приміром, робота через колгоспну низівку, притягнення сільської бідноти до збирання яєць та птиці, подвірне

	Абсолютні розміри загот. ВУКСу за 1929-30 р.	У % до загальноукр. загот. за 1929-30 р.	Заготівля ВУКСу в 1929-30 р. у % до 1928-29 р.
Птиця	789.000 шт.	20,0	75,8
Яйця	1.093 ваг.	45,0	48,0

збирання цих продуктів, правильно організована практика промислового преміювання сдավальників птиці та яєць і т. д.

* * *

Уже з самого початку 1929-30 року робітничій кооперації Укрнаркомторг дав широкі можливості до заготівельної самодіяльності.

З загального числа 512 районів України (за новим адміністративно-територіальним поділом) для централізованих заготівель продуктів харчування робітничій кооперації Донбасу й промцентрів призначено 180 районів, а саме:

	Загальне число адмін. районів	В т. ч. р-ни, призначені цілком на централіз. заготівлі
Централізовані заготівлі	332	—
Децентрал. заготівлі: рообкопи Донбасу	48	48
Рообкопи промцентрів	132	109
Разом по Україні	512	157

Призначені на централізовані заготівлі райони були досить товарові для того, щоб робітнича кооперація могла організувавши гаразд свою заготовчу роботу, зробити їх потужною базою для поповнення своїх ресурсів робітничого постачання новою додатковою кількістю харчових продуктів.

Проте, що в районах, призначених на децентралізовані заготівлі, є цілком сприятливі для цього можливості, можна судити і з такої ознаки, як густина сільського населення до всього населення. Порівняльні показники тут такі:

	Райони призначені на децентралізовані заготівлі			
	Кільк. р-нів з чисто сільським насел.	Кількість р-нів з міським населенням До 10% у всьому населенні	До 25% у всьому населенні	Понад 25% у всьому населенні
Рообкопи Донбасу	23	6	8	11
" промцентрів	85	12	22	13
Разом по роб. кооперації	108	18	30	24

Звідси висновок, що переважна частина цих районів, зовсім не мавши у себе міського населення, а через те значить і розвинутого місцевого про-

дукто-обміну, давала потрібні умови для розгортання кооперативних заготівель.

Крім того, у більшості цих районів за провідний напрям сільського господарства є зернове господарство (а звідси й можливість заготовляти птицю, яйця, свяні), садово-городницьке і скотарсько-молочарський. Напр., з 45 районів, приділених робкоопам Донбасу, зерновий напрям має 20 районів, скотарсько-молочарський — 11 районів і садово-городницький — 2 райони.

У всіх цих районах робітничій кооперації надано право провадити децентралізовану заготівлю харчових продуктів, як через сільську кооперативну низівку споживчої й сільсько-господарської системи (за генеральними або локальними договорами) та колгоспну систему, так і через власний апарат.

Для того, щоб децентралізована заготівля сільсько-господарських продуктів харчування дала належний ефект, на 1929-30 рік було призначено вкласти в цю галузь господарської діяльності робітничої кооперації 1.200 тис. крб., при чому переважну частину цих капіталовкладень направлено на організацію молочарських ферм, свинарників, птахівницьких господарств і переробних пунктів на городину, садовину й молоко. Само собою розуміється, що всі ці об'єкти такого об'єму, що вони можуть тільки частково доповнити цю сировинну базу, яку організовує робітнича кооперація в формі власних приміських господарств. Основна частина капіталовкладень у децентралізовані заготівлі іде по лінії робітничої кооперації Донбасу, а саме:

Робкоопи	В які райони направляють ці робкоопи капіталовкладення на децентрал. заготівлі	Розміри цих капіталовкладень за 1929-30 р. (у тис. крб.)
Артемівщини . . .	Старобільщини . . .	263
Сталінщини . . .	Глухівщини	500
Луганщини	Чернігівщини	142
Разом по робкоопах Донбасу .		910
у % до капіталовкладень у децентр. заготівлі всіх робкоопів України		76%

Щоб забезпечити розгортання децентралізованих заготівель, встановлену практику промтоварового стимулювання децентралізованих заготівель поширено було і на децентралізовані заготівлі. Крім того, у четвертому кварталі, спеціально для того, щоб стимулювати децентралізовані заготівлі, виділено було промтовари з децентралізованих товаришів ресурсів на суму 280 тис. крб., а робітничій кооперації, що бере участь у децентралізованих заготівлях, дано можливість з лишків її промтоварових ресурсів виділити певні фонди на стимулювання децентралізованих заготівель.

Однак, робітнича кооперація не використала повною мірою даних її можливостей для здійснення децентралізованих заготівель.

З одного боку, новина справи і косність та інертність робітничої кооперації в організації самостійних заготівель, а з другого — недостатня активність сільської контрагентури робкоопів (особливо це треба сказати за сільську споживкооперацію, що подекуди зовсім не дала результатів у заготівлі, с. г. продуктів на децентралізованих началах) і відсутність

належного контакту між робітничою кооперацією та колгоспною системою районів, призначених на децентралізовані заготівлі, — усе це обумовило недостатні розміри децентралізованих заготівель. Надто ж незадовільна була ця робота у робітничій кооперації Донбасу, хоч їй і приділені були найбільш товарні райони і при тому раніш, ніж робітничій кооперації промцентрів, а капіталовкладення в цю галузь господарства досягли тут незмірно більших результатів, ніж по рабкоопах промцентрів. Це пояснюється тим, що робітнича кооперація Донбасу, перебуваючи щодо централізованого постачання в далеко кращих умовах ніж рабкоопи промцентрів, не мала через те стимулу розгорнути децентралізовані заготівлі. Результати децентралізованої заготівлі за 1929-30 р. маємо такі:

Децентралізовані заготівлі робітничої кооперації за 1929-30 рік

Рабкоопи	Молоко (тони)	Коров. масло (тони)	Інші жо- лочні продукти	Сало (тони)	Птиця (числ.)	Яйця (ваг.)
Донбасу						
Кількість	14524,9	79,7	285,1	60,2	220,4	53,5
У % до децентр. заготівель по Україні	31,0	23,4	16,6	27,4	24,4	31,4
Промцентрів (у %)						
Кількість	32266,3	257,1	1427,3	159,6	679,9	117,0
У % до децентр. заготівель по Україні	69,0	76,3	83,4	72,6	75,6	68,6
Разом децентр. заготівлі	46791,2	336,8	1712,4	219,8	900,3	170,5
В т. ч. — продукція власних підприємств рабкоопів у районах дец. заготівель	19,0	2,8	3,9	11,8	0,3	—

Рабкоопи	Мед (тони)	М'ясо (тони)	Поросят (шт.)	Городина (тони)	Садонина (тони)
Донбасу					
Кількість	78,8	674,6	8163	31066,3	540,0
У % до децентр. заготівель по Україні	32,1	22,7	45,4	29,5	22,1
Промцентрів (у %)					
Кількість	154,1	2285,1	9805	74189,1	1899,9
У % до децентр. заготівель по Україні	67,9	77,3	54,6	70,5	77,9
Разом децентр. заготівлі	226,9	2959,7	17968	105255,4	2439,9
В т. ч. — продукція власних підприємств рабкоопів у районах дец. заготівель	0,8	9,4	8,0	10,0	4,6

Недостатність загальних розмірів децентралізованих заготівель (крім робкоопів промцентрів за четвертий квартал) у 1929-30 р., особливо на його початку, стане видно, коли зіставити децентралізовані заготівлі з пляновим постачанням. Напр., заготівлі масла та яєць по окремих кварталах 1929-30 року дають таке співвідношення:

Децентралізовані заготівлі у % до пляного постачання

Квартал	Робкоопи Донбасу		Робкоопи промцентрів	
	Масло	Яйця	Масла	Яйця
1929-30 р.				
I	0,1	2,0	8,4	8,0
II	0,5	3,2	6,9	18,0
III	3,6	15,2	35,0	29,0
IV	4,7	18,0	109,0	112,3

Коли ж зіставити з централізованими заготівлями цих же самих продуктів, то слабе розгортання децентралізованих заготівель позначиться ще рельефніше.

Розподіл децент. заготівель за 1929-30 р. по кварталах і такий же самий розподіл усіх централізованих заготівель по Україні

	I квартал			II квартал			III квартал			IV квартал		
	Децент. загот.		Уся центр. заготівля по Україні	Децент. загот.		Уся центр. заготівля по Україні	Децент. загот.		Уся центр. заготівля по Україні	Децент. загот.		Уся центр. заготівля по Україні
	Робкоопи Донбасу	Робкоопи промцентр.		Робкоопи Донбасу	Робкоопи промцентр.		Робкоопи Донбасу	Робкоопи промцентр.		Робкоопи Донбасу	Робкоопи промцентр.	
М'ясо	8,9	34,7	46,4	30,6	39,0	40,8	33,1	18,2	5,3	27,4	8,2	7,7
Масло	0,7	16,3	17,1	9,9	7,1	12,3	56,9	33,9	35,2	32,5	42,7	35,4
Птиця	29,4	31,7	78,2	45,3	50,2	16,3	3,0	3,3	0,3	22,3	14,8	5,2
Яйця	5,1	8,5	16,4	9,7	19,6	32,6	57,6	33,7	35,6	27,6	38,2	15,4
Горючих	13,6	15,1	62,8	2,1	4,5	4,2	2,6	6,1	6,8	81,7	74,3	26,2

* * *

На сировинних ринках України заготовча діяльність сільської споживчої кооперації України перед 1929-30 роком була неорганізована й не дала хоч би трохи задовільних результатів, як кількісного, так, тим паче, і якісного порядку. На грані 1929-30 року з повною очевидністю виявилось, що споживча кооперація уже не може далі провадити заготівлю в тих формах, які були за попередніх років. Постанова РГО про організацію заготовчого ринку усунула всі обмеження в заготівельній роботі споживчої кооперації, що послабляла її діяльність на цій дільниці, і споживча кооперація в кампанію 1929-1930 року була об'явлена основним заготовачем найголовніших видів с.-г. сировини та відходів. Вступити до складу основних заготовачів сільській споживчій

системі треба було, поперше, тому, що, мавши низівку з 9 тис. товариств, тісно зв'язаних з широкими масами сільського населення, ВУКС тим самим мав найкращі організаційні дані, щоб охопити сировинні ринки; подруге, зміна форм роботи спеціальних видів с.-г. кооперації, що перейшли до обслуговування в основному виробничих потреб сільського господарства відповідно до соціальних зрушень на селі, владно вимагала того, щоб споживча система вступила до складу основних заготовачів сировини, як для постачання соціалістичній промисловості, так і для експорту.

Однак, уже з самого початку заготівельної роботи споживчої системи України виявилось дві однаково шкідливих течії, як у самій споживчій кооперації, так і поза нею—серед заготівельних організацій, що були монополізували заготовні ринки. Перша течія трактувала споживчу кооперацію, як зайву ланку в заготівельній системі, гадаючи, що сировинні ринки уже досить розроблені й охоплені іншими заготовчими системами, і що коли притягти до цієї роботи ще й споживчу кооперацію, то це приведе до розпорощення заготовної сировини та подорожчання її вартості. Друга течія, діаметрально протилежна першій, вимагала монополізувати за споживчою системою заготівлю всіх тих видів сировини, до роботи з якими була допущена споживча система. Управа ВУКСу не була ні першої, ні другої думки, але разом з тим і не впливала як слід на периферію, від чого заготівельну роботу периферії в корені підривали зазначені ухили, які супроводила конкуренція, порушувались елементарні правила й методи заготівельної роботи і т. д.

Разом з тим виявилось, що заготівельний апарат сільської споживчої кооперації здебільшого косний, некваліфікований і нездатний на широких началах розгорнути заготовчі операції, реалізувавши той, безперечно великий, авторитет, що його мала та й має сільська споживча кооперація серед широких верств трудового селянства. Інертність сільської споживчої кооперації у сировинних заготівлях виявилась і в тім, що вона не налагодила належного контакту і з колгоспним сектором в тім напрямі, щоб створити умови, які б сприяли максимальному охопленню сировини колективізованих господарств. Заходи ж до притягнення нових кадрів заготівельних робітників та перекваліфікації старих здійснені були з чималим запізненням, а до того ще і в зовсім недостатньому обсязі (до речі, тепер, коли пишуться ці рядки—початок грудня—сектор кадрів ВУКСу ще не склав і пляна підготовки кадрів в окремому кварталі, бо ще не виявлено потреби в кадрах та їхній кваліфікації).

Тут треба зазначити, що сільська споживча кооперація найбільше дезорганізувала заготовчі ринки тим, що вона майже всюди широко провадила неправильне використання промтоварових ресурсів, що були в її оборотах, преміюючи ними здавальників сировини навіть тоді, коли в цьому не було потреби в результаті чого підривалась заготівля, створювався вижидальний настрій серед держателів сировини (коли промтоварів на преміювання не було), при чому, від того, що заготівлі преміювалося без розбору, сільська споживча кооперація забирала з ринку сировину, законтрактвану с.-г. кооперацією. А коли тут ще взяти на увагу, що контрактиція сировини (вовна, смушки) мала в 1929-30 році в основному виробничий характер, цебто, щоб впливати через контрактицію на відновлення стада, а також на поліпшення якості сировини,—то доведеться констатувати, що виробничу контрактицію зірвала тільки споживча кооперація.

Так стояла справа в системі ВУКСу з пляноюю заготівлею сировини. Але далеско гірше було з заготівлею тих видів сировини, де

система ВУКС'у працювала на контрагентських началах. Тут у неї не було ні належного керівництва кооперативною низівкою, а так саме не було налагоджено й її інструктування. Особливо це треба сказати за такі дуже важливі види сировини (експортного значення), як лікарські трави (за 1929-30 р. ВУКС заготовив їх на 128,6 тис. крб., тим часом як Держторг заготовив за цей же час на 892 тис. крб.) і сояшноква зола (промисловість, що робить поташ, в 1929-30 р. робила з великою недостачею сировини, а тепер, як сировина перестала надходити, вироблення поташу й зовсім припинилось).

В результаті обмеження установлюваних для ВУКС'у плянів заготовів сировини, а так само і в результаті відзначеної вже конкуренції, широкого практикування промтоварового стимулювання здавальників сировини і одержання сировини, законтракованої с.-г. кооперацією, — ВУКС кінцею-кінцем дав таку заготовлю сировини:

	Плянова заготівля		
	Заготівля по сист. ВУКС'у за 1929-30 р.	У % до пляну, встановлен для ВУКС'у	У % до загальної заготівлі
Ковоплі	6355,6 тонн	122,2	45,6
Ковопляні відходи	3718,2 "	163,7	49,8
Льон	524,3 "	95,3	43,4
Вовна	1004,4 "	78,3	68,0
Шкірсировина	989 т. шт.	104,1	21,4
Щотина	92,4 тонн	105,0	29,9
Ківволос	514,3	128,5	38,8
Хутра	957 т крб.	122,2	от 12 — 20%
Кістки	5296,6 тонн	81,4	17,1
Ганчір'я	15190,3 "	89,0	28,0

Позаплянова заготівля

Полотно (селянське) 1059 т. метр — 70,0%
Пух-перо 569,4 тонн — 3,1%

Про рентабельність заготівельної роботи периферії ВУКС'у повних і перевіренних даних немає. Однак, орієнтуючись на експертну оцінку, можна зробити той висновок, що чимала частина низової сільської споживкооперації мала зиск від своїх операцій. Рентабельність заготівельних операцій сільської споживкооперації обумовлена як відносною дешевиною її апарату, так і тим; що її заготівельний апарат, не знаючись гаразд на кондиційності заготовлюваної сировини, страхував себе тим, що сплачував держателям неповну ціну.

* * *
* * *

Загальний розмір експорту по системі ВУКС'у 1929-30 року становить 2008,8 тис. крб., цебто на 44,4% менше проти 1928-29 року. А тим часом по всіх тих товарах, що входили в експортну номенклатуру ВУКС'у, експорт у всіх організацій зріс від 13.037,8 тисяч карб. у 1928-29 р. до 13.572,6 тис. крб. у 1929-30 р., тобто на 4%. В результаті зазначених напрямів у розвитку експортних операцій питома

вага ВУКС'у у загальному експорті України (за експортовою номенклатурою ВУКС'у) зменшилась від 27,7% у 1928-29 р. до 14,8 у 1929-30 р. Нищенаведена таблиця показує експорт окремих товарів у ВУКС'а, а також, загальноукраїнський експорт, за ці два роки: (у тис. крб.)

Товари відвантажені на експорт	Експорт у 1928-29 р.			Експорт 1929-30 р.		
	ВУКС	Всі експортери	Питома вага ВУКС'у в загальному експорті	ВУКС	Всі експортери	Питома вага ВУКС'у в загальному експорті
Насіння	512,1	2051,3	25,0	544,2	1206,6	45,1
Картопля	163,6	475,6	34,3	—	—	—
Інша городина	62,1	522,5	11,9	7,4	128,8	6,7
Горіхи	55,1	171,0	32,2	—	16,9	—
Яблука свіжі	—	—	—	0,6	123,6	0,5
Коноплі	—	—	—	146,3	679,1	21,5
Конопляні відходи	—	—	—	220,9	565,5	39,1
Інші прод. рілляництва	9,4	43,4	21,6	15,3	210,3	7,3
Масло коров'яче	979,8	3708,8	26,4	41,3	200,0	20,7
М'ясопрод. морожені	1697,8	5550,7	30,5	—	2937,0	—
Мед	75,1	276,2	27,1	40,0	117,0	34,1
Консерви	15,0	89,5	16,7	53,4	166,8	32,1
К'яволос	—	—	—	60,0	1438,7	4,2
Бринза й сир	—	—	—	30,9	74,2	41,6
Хутра	—	—	—	609,2	5434,4	11,2
Полотно сеяянське	42,2	148,8	28,3	239,3	273,7	87,4
Усього	3612,2	13037,8	27,7	2008,8	13572,6	14,8

Це зменшення ролі ВУКС'у в загальноукраїнському експорті сталося тому, що змінилась структура експорту ВУКС'у в 1929-30 р. а саме: 1929-30 року з загальноукраїнського експорту зовсім випала картопля і сильно зменшився експорт м'яса та масла, в експорті яких питома вага ВУКС'у в 1928-29 р. коливалась від 34,3% (картопля) до 30,5% (м'ясопродукти). 1929-30 року м'ясопродукти й картопля зовсім зникли з експорту по системі ВУКС'у і роля ВУКС'у в експорті знизилась від 26,4% в 1928-29 р. до 20,7% в 1929-30 р.

Експортний план 1929-1930 року ВУКС виконав задовільно (понад 100%).

Експортні заготівлі окремого кварталу 1930 року дають протилежні результати. Так, наприклад, у жовтні 1930 року помісячний експортний план ВУКС'у виконано лише на 37,6%. Питома вага ВУКС'у в експорті ряду сільсько-господарських товарів дуже знижується.

Справи робітничого постачання та заготівель городини відсунули експортну роботу у ВУКС'а на задній план, і це, коли зважити неабияку роллю ВУКС'у в експорті ряду товарів, створює значну загрозу виконанню всього експортного плану. 1929-30 року було взято до експорту ряд нових для його системи товарів (коноплі, конопляні відходи, хутра, ліксіровина, кінволос). Питома вага ВУКС'у зменшується в загальноукраїнському експорті в 1929-30 р. в основному через не-

лику ролю ВУКС'у в заготовлях хутра та ліксовини (11,2%) і кінського волосу (4,2%).

Щодо якісної характеристики експортної роботи ВУКС'у, то тут треба відзначити становище загалом задовільне. За винятком вивозу недоброякісних товарів, от як, приміром, цибулі в 1928-29 р., від торгпредств і експортних організацій не було нарікань на якість вивезених ВУКС'ом продуктів. Навпаки, якість окремих товарів, напр., конопляних відходів, селянського полотна, клоччя, маку, меду, коров'ячого масла, бринзи—була дуже схвалена, ці товари вирізнялись своєю якістю серед товарів інших українських експортних організацій. В ряді випадків якість експортних товарів була така висока, що чужоземні фірми давали перевагу саме цим товарам, а торгпредства радили нашим експортерам додержувати в обробленні сировини метод ВУКС'у.
